

Statens tilbud

Jordbruksforhandlingene

2013

7. mai 2013

Innhold

1	Innledning.....	8
2	Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2013.....	9
2.1	Meld. St. 9 (2011-2012).....	9
2.2	Regjeringens politiske plattform.....	11
2.3	Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppgjør.....	12
2.4	Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi.....	13
2.4.1	Den økonomiske utviklingen.....	13
2.4.2	Den økonomiske politikken.....	15
3	Utviklingen i jordbruket.....	16
3.1	Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon.....	17
3.1.1	Produksjons- og markedsutvikling.....	17
3.2	Landbruk over hele landet.....	19
3.2.1	Arealutvikling og -fordeling.....	20
3.2.2	Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk.....	20
3.2.3	Nærings- og bygdeutvikling.....	21
3.3	Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen.....	35
3.3.1	Inntektsutvikling.....	35
3.3.2	Kostnadsutvikling og investeringer.....	38
3.3.3	Utvikling i sysselsetting.....	39
3.3.4	Strukturutvikling.....	39
3.3.5	Produktivitet.....	40
3.3.6	Overføringene til jordbruket.....	40
3.4	Bærekraftig utvikling – miljø og klima.....	41
3.4.1	Miljø.....	41
3.4.2	Økologisk produksjon og forbruk.....	48
3.5	Målretting og forenkling, styring og kontroll.....	50
4	Foredling og omsetning.....	52
4.1	Innledning.....	52
4.2	Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder.....	52
4.3	Prisutviklingen på matvarer.....	54

4.4	Industri og konkurranseforhold.....	56
4.5	Matpolitikken.....	58
4.6	Utredning av styrkeforhold i verdikjeden for mat	59
5	Importvernet og internasjonale forhold	61
5.1	Importvernet for landbruksvarer	61
5.2	WTO Landbruksavtalen og nye forhandlinger	61
5.3	Import fra u-land	63
5.4	EUs landbrukspolitikk og forhandlinger med EU	63
5.4.1	Utviklingen i EUs landbrukspolitikk.....	63
5.4.2	Forhandlinger med EU	65
5.4.3	Omlegging til prosenttoll	65
5.4.4	Forhandlinger om handelsavtaler	65
6	Hovedtrekk i tilbudet	67
6.1	Innledning	67
6.2	Grunnlagsmaterialet.....	70
6.3	Rammen	73
6.3.1	Oppbygging av rammen	73
6.4	Fordeling på priser og tiltak	75
6.4.1	Økning i målprisene	75
6.4.2	Endring i bevilgninger over avtalen	76
6.4.3	Utslag på referansebrukene	76
6.5	Andre hovedpunkter.....	77
6.5.1	Melk, sau og storfekjøtt.....	77
6.5.2	Korn og kraftfôr	78
6.5.3	Grøntsektoren og poteter	78
6.5.4	Norsk landbruksrådgivning	78
6.5.5	Landbrukets utviklingsfond.....	79
6.5.6	Miljø- og klimatiltak	79
6.5.7	Økologisk jordbruk	79
6.5.8	Velferdsordningene	80
7	Nærmere om viktige politikkområder	81
7.1	Landbrukets utviklingsfond	81

7.1.1	Økonomisk oversikt over fondet	81
7.1.2	Innvilgningsramme for Landbrukets utviklingsfond (LUF)	83
7.2	Nærings- og bygdeutvikling	84
7.2.1	Stiftelsen Matmerk	84
7.2.2	Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket	86
7.2.3	Regionale bygdeutviklingsprogram	87
7.2.4	Fylkesvise bygdeutviklingsmidler.....	87
7.2.5	Sentrale bygdeutviklingsmidler.....	89
7.2.6	Områderettet innsats- arktisk landbruk og fjellandbruket.....	89
7.2.7	Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv	90
7.2.8	Bioenergiprogrammet.....	91
7.2.9	Skogbruk	92
7.2.10	Helse- og utviklingstiltak sau og geit	94
7.2.11	Forskning.....	96
7.2.12	Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift.....	96
7.3	Miljø.....	96
7.3.1	Miljøsatsing i jordbruksavtalen	96
7.3.2	Nasjonalt miljøprogram.....	97
7.3.3	Regionale miljøprogram.....	98
7.3.4	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler.....	99
7.3.5	Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF).....	100
7.4	Økologisk produksjon og forbruk	102
7.4.1	Økologisk produksjon og markedsutvikling	102
7.4.2	Utviklingsmidler.....	104
7.4.3	Bevilgning til økologisk produksjon og utviklingstiltak	105
7.5	Korn, kraftfôr og mel	106
7.5.1	Målpriser, prisnedskrivningstilskudd og kraftfôr	106
7.5.2	Tilskudd til matkorn	107
7.6	Frukt, bær, grønt og poteter	107
7.6.1	Endringer i målpris.....	107
7.6.2	Arealtilskudd potet	108
7.6.3	Markeds- og rådgivningstiltak	108

7.6.4	Distrikts- og kvalitetstilskudd (post 73.17)	108
7.6.5	Tilskudd til fruktlager (post 77.17)	109
7.6.6	Arbeidsgruppe	109
7.6.7	Annet	109
7.7	Melk	109
7.7.1	Kvoteordningen for melk	109
7.7.2	Prisutjevningsordningen for melk – høring av satser	110
7.8	Kjøtt og egg	110
7.8.1	Satsing på økt produksjon av storfekjøtt	111
7.8.2	Tiltak for sau/lam	112
7.8.3	Markedsordningene for kjøtt og egg	112
7.8.4	Innfrakttilskudd kjøtt	113
7.8.5	Innfrakttilskudd egg	113
7.9	Produksjonstilskudd	114
7.9.1	Satsing på grovfôrbasert husdyrhold	114
7.9.2	Hjort	114
7.9.3	Birøkt	114
7.9.4	Nytt fagsystem for produksjonstilskudd og avløsertilskudd	115
7.9.5	Utmåling av produksjonstilskudd storfe med bruk av Husdyrregisteret	115
7.10	Velferdsordninger	117
7.10.1	Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid	117
7.10.2	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	117
7.10.3	Tilskudd til landbruksvikarordningen	119
7.10.4	Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere	120
7.10.5	HMS i landbruket	120
7.11	Andre politikkområder	121
7.11.1	Kompetanseutvikling og rådgiving	121
7.11.2	Utvikling av plantemateriale	122
7.11.3	Tilskudd til dyreavl med mer	123
7.11.4	Finansiering av opplysningskontoret for egg og kjøtt	123
7.11.5	Tydeligere distriktsprofil	124
7.11.6	Erstatninger (post 71)	125

7.11.7	Mottaksplikt	126
7.11.8	Finansiering av framtidrettet kjøttkontroll.....	127
8	Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150	128
8.1	Budsjettmessige forhold kapittel 1150.....	128
8.1.1	Innledning.....	128
8.1.2	Overførte beløp fra 2012 og omdisponering av bevilgninger i 2013	128
8.1.3	Budsjettmessige endringer i 2014	129

1 Innledning

Statens forhandlingsutvalg viser til Jordbrukets forhandlingsutvalgs arbeidsdokument av 26. april 2013 og legger med dette fram Statens tilbud i jordbruksforhandlingene i 2013. Tilbudet legges fram som grunnlag for videre forhandlinger.

For bevilgninger over statsbudsjettet omfatter forhandlingene kalenderåret 2014 og om-disponeringer innenfor rammen for 2013. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 01.07.2013-30.06.2014. Statens forhandlingsutvalg foreslår at enkelte mindre spørsmål av teknisk karakter avklares i forbindelse med gjennomgang av avtaleteksten for kommende periode.

I kapittel 2-5 gjennomgås det politiske grunnlaget og en del utviklingstrekk som bakgrunn for forhandlingene. Relevante deler av det politiske grunnlaget som Meld. St. 9 (2011-2012) og Stortingets behandling av denne, og Regjeringens politiske plattform, er også gjengitt i tilknytning til enkelte kapitler i dokumentet. Videre er Stortingets behandling av fjorårets jordbruksoppgjør omtalt. Kapittel 6 gjengir hovedtrekkene i tilbudet og kapittel 7 går nærmere inn på noen sentrale politikkområder. Kapittel 8 omtaler overførte og innsparte midler, og forslag til om-disponering av disse, samt detaljerte forslag til bevilgninger på de enkelte tiltak i 2014.

2 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2013

I dette kapittel belyses det politiske grunnlaget som er bakgrunnen for forhandlingene. Relevante deler av det politiske grunnlaget er Meld. St. 9 (2011-2012) og Stortingets behandling av denne, Regjeringens politiske plattform og Stortingets behandling av fjorårets jordbruksoppgjør.

2.1 Meld. St. 9 (2011-2012)

Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords* ble behandlet i Stortinget 12. april 2012. I Innst. 234 S (2011-2012) sluttet flertallet i Næringskomiteen seg i all hovedsak til meldingen. Det legges til grunn at jordbruksoppgjøret skal baseres på de mål og retningslinjer som er trukket opp for landbruks- og matpolitikken gjennom Stortingets behandling av Meld. St. 9. Meldingen trekker opp fire overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk. Disse er matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk.

I meldingen legges det vekt på at befolkningsvekst, klimaendringer, press på naturressurser og stigende matvarepriser har gjort matsikkerhet til et stadig viktigere tema nasjonalt og internasjonalt. I meldingen heter det at *”Regjeringen ser på den globale matsituasjonen som et viktig bakteppe når framtidig matproduksjon i Norge skal vurderes.”*

I komiteens merknader heter det bl.a.:

”Komiteen registrerer at meldingen omhandler jordbruk, skogbruk, reindrift, landbruksbasert matproduksjon, bygdenæringer, kunnskap, innovasjon og distriktpolitikk.

Komiteen viser til at meldingen er skrevet med den internasjonale mat- og klimakrisen som bakteppe. Verdens befolkning vil øke til over 9 milliarder mennesker i 2050, noe som gjør det nødvendig å øke den globale matproduksjonen med 70 prosent innen 2050. Komiteen er enig i at vi i Norge må utnytte våre ressurser og legge til rette for mest mulig produksjon av de landbruksvarene vi har forutsetninger for å produsere nasjonalt.

Komiteen viser videre til at Norge har en befolkningsvekst på ca. 1 prosent hvert år, og er blant de landene i Europa som vokser raskest.

Komiteen vil legge til rette for en variert bruksstruktur som både tar hensyn til tradisjonelle familiebruk og gir mulighet for ulike samarbeidsformer.

Komiteen viser til at landbrukets viktigste oppgave er å produsere mat.

Komiteen viser til at natur i balanse er et mål i seg selv, og en nødvendig forutsetning for all landbruksnæring. Bærekraftig bruk og forvaltning av naturen skal ligge til grunn for all norsk landbruks- og matpolitikk. For å sikre fremtidige generasjoners tilgang på god og trygg mat, energi og virke fra skogen, må landbruket drives på en miljømessig bærekraftig måte.

Komiteen understreker at ressursene må utnyttes i tråd med deres tåleevne og i et positivt samspill med naturen.

Komiteen viser til at matindustrien er en viktig del av en komplett verdikjede for produksjon av næringsmidler, den største vareproduserende verdikjeden i fastlands-Norge. Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom norsk næringsmiddelindustri og norsk landbruk, og komiteen er opptatt av å sikre verdiskaping og lønnsomhet i hele kjeden. Det er viktig å sikre norsk matindustri gode og konkurransedyktige rammevilkår, også i forhold til økt internasjonal konkurranse.

Komiteen ser det som viktig at det legges til rette for økt verdiskaping basert på norske råvarer, lokale matbedrifter, regionale fortrinn og destinasjonsutvikling.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, ser det som positivt at det i meldingen legges opp til å ta hele landet i bruk, og at det skal legges til rette for økt matproduksjon basert på norske ressurser, som grovfor og beite. Vi skal også i fremtiden ha et mangfold av gårdsbruk i Norge, med en variert bruksstruktur, og landbruk over hele landet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, deler meldingens intensjon om en tydeligere distriktsprofil i landbrukspolitikken, og at det skal satses særlig i de områdene der landbruket utgjør en vesentlig del av det lokale næringslivet. Det er også viktig å styrke distriktsprofilen i områder hvor utviklingen er særlig bekymringsfull, som i deler av Agder/Telemark, kyst- og fjordstrøkene på Vestlandet, Nord-Norge og fjellområdene i Sør-Norge. Flertallet merker seg videre at som et ledd i regjeringens arbeid for utvikling av nordområdene og fjellområdene, skal satsingen på arktisk landbruk og fjellandbruk styrkes. Flertallet støtter dette, og ser det som viktig at man legger til rette for å tilpasse virkemiddelbruken til de regionale ulikhetene. Flertallet merker seg at regjeringen vil styrke det regionale handlingsrommet ved å legge til rette for at næringsutviklingsmidlene i større grad kan forvaltes regionalt. For å bidra til dette skal det opprettes Regionale bygdeutviklingsprogram som består av tre hovedelementer: regionale næringsprogram, regionale miljøprogram og regionalt skog- og klimaprogram. Flertallet vektlegger at faglagene fortsatt skal kunne sikres innflytelse på utformingen av disse ordningene.

Komiteen understreker at landbruksnæringen består av selvstendig næringsdrivende som har ansvar for egen inntekt. Komiteen er opptatt av at landbruket får rammevilkår som kan bidra til at næringens samlede lønnsomhet kan bedres i årene som kommer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, merker seg at regjeringen vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper og videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som har vært ført etter 2005.

Komiteen deler det syn som fremkommer i meldingen på at økte investeringer er nødvendig for å fornye driftsapparatet, bedre lønnsomheten, øke produktiviteten, og for å sikre god dyrevelferd og HMS. Gode investeringsordninger har stor betydning for rekruttering til landbruket og for å nå målsettingene om økt matproduksjon og et landbruk over hele landet.

Komiteen er tilfreds med at regjeringen slår fast at god rekruttering, et høyt kunnskapsnivå og videreutvikling av kunnskapssystemene er av avgjørende betydning for at landbruks- og

matsektoren skal nå de landbrukspolitiske målene. Komiteen viser til at regjeringen vil arbeide for å styrke kompetansen og rekrutteringen til landbruksyrkene og til industri som baserer seg på landbrukets ressurser. Videre at regjeringen vil legge større vekt på forskning som fremmer bærekraftig økning i matproduksjonen og forskningsbasert innovasjon i næringsmiddelindustrien som fremmer konkurranseevne og bidrar til å opprettholde avsetning av norske jordbruksvarer. Komiteen er enig i dette.”

2.2 Regjeringens politiske plattform

I Politisk plattform for flertallsregjeringen 2009-2013 heter det om landbruksområdet:

”En variert landbruks- og matproduksjon over hele landet

Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting i store deler av landet. Norsk landbruks viktigste rolle er å produsere trygg og ren mat for egen befolkning. De siste års matkriser viser betydningen av dette. Landbruks- og matpolitikken legger grunnlaget for næringer og opplevelser innen utmark, reiseliv, næringsmiddelindustri, åpne kulturlandskap og biologisk mangfold. Matjord er en begrenset ressurs som det er et nasjonalt ansvar å ta vare på for våre etterkommere. Målet er å opprettholde et levende og mangfoldig landbruk og et bærekraftig skogbruk over hele landet som gir attraktive arbeidsplasser og sikrer rekruttering. Med sikte på å legge grunnlaget for en framtidrettet landbruks- og matpolitikk vil regjeringen gjennomgå landbruks- og matpolitikken i en egen stortingsmelding.

Regjeringen vil:

- videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket fra forrige periode
- gjennomgå landbruks- og matpolitikken i en egen stortingsmelding
- videreføre jordbruksforhandlingene og markedsordningene. Samvirkets rolle som markedsregulator og avtaker av norske råvarer fra hele landet skal sikres
- sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet gjennom en klar distriktsprofil, og videreføre styrking av det grasbaserte husdyrholdet
- sikre et sterkt importvern som en viktig forutsetning for opprettholdelse av landbruksproduksjonen og en innovativ og offensiv norsk næringsmiddelindustri i hele landet. Norge skal arbeide internasjonalt for et internasjonalt rammeverk (EØS/WTO) som sikrer dette. Ved en eventuell ny WTO-avtale skal regjeringen ta i bruk alle de virkemidler avtalen gir til å sikre norsk landbruksproduksjon og norsk næringsmiddelindustri. Ved en slik avtale må det gis kompensasjon for tap av inntekt. Eventuell videreutvikling av våre avtaler med EU må utformes på en gjensidig fordelaktig basis innenfor partenes respektive landbrukspolitikk
- gjøre landbruket til en del av klimaløsningen ved å følge opp St. meld. nr. 39 (2008-2009). Vurdere virkemidler for å utvikle biogassanlegg og industrielle verdikjeder for bioenergi med basis i landbrukets ressurser står her sentralt
- følge opp høringsnotatet om jordvernpolitikken, deriblant vurdere en hjemmel for varig vern av dyrket jord

- stå fast på det unntaket som vi fikk i EØS-avtalen om at det er norske myndigheter som avgjør hvilke genmodifiserte produkter som kan utsettes, markedsføres og selges i Norge. Vi skal videreføre en restriktiv holdning
- øke landbruksbistanden for å styrke global matsikkerhet
- sikre en livskraftig reindriftsnæring i balanse med beiteressursene, og som medvirker til å opprettholde samisk egenart. Vi vil evaluere reindriftsforvaltningen
- at det skal være et mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2020 skal være økologisk
- stimulere til økt satsing innenfor vare- og tjenesteproduksjon, matspesialiteter, grønt reiseliv, utmarksnæringer og ”inn på tunet”
- sikre grunnutdanning og videreutdanning i landbruket og øke konkurranse og innovasjonsaktiviteten i hele verdikjeden for mat og andre landbruksbaserte næringer gjennom økt satsing på kunnskap og forskning.”

Erklæringen omfatter spørsmål både innenfor og utenfor jordbruksavtalens ansvarsområde.

2.3 Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppgjør

Ved behandlingen av jordbruksoppgjøret i 2012 (Innst. 392 S (2011–2012)) uttalte Næringskomiteen:

”Komiteen konstaterer at jordbrukets organisasjoner ikke fant grunnlag for forhandlinger om jordbruksavtale for 2012–2013 basert på statens tilbud, og at det dermed ble brudd i årets jordbruksforhandlinger.

Komiteen viser til at jordbruksforhandlingene bygger på hovedavtalen for jordbruket, som er inngått mellom staten på den ene siden, og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag på den andre. Det følger av hovedavtalen at partene i forhandlingene om jordbruksavtale er staten på den ene siden og organisasjonene i jordbruket i felleskap på den andre siden.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at det er lang praksis for at regjeringen ved brudd i forhandlingene fremmer forslag for Stortinget basert på statens tilbud. Dette er, etter komiteens syn, en nødvendig behandlingsmåte dersom en skal opprettholde den etablerte forhandlingsordningen, noe komiteen ser som svært viktig for å sikre en balansert utvikling i næringen og for å ivareta jordbrukets forskjellige samfunnsroller. Dersom organisasjonene skulle kunne bryte forhandlingene og Stortinget deretter forbedrer eller reduserer statens tilbud, vil det undergrave forhandlingssystemets berettigelse. Flertallet vil ikke bidra til en slik utvikling.

Flertallet viser til Meld. St. 9 (2011–2012) om landbruks- og matpolitikken, som nylig er behandlet i Stortinget. Under behandlingen av meldingen slo flertallet i Stortinget fast dette, jf. Innst. 234 S (2011–2012):

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra H og FrP, viser til at norsk matproduksjon er et samarbeidsprosjekt mellom næringen og staten, og at de økonomiske rammene blir lagt på plass gjennom jordbruksoppgjøret. Flertallet vektlegger dette, og viser til at dette har

bidratt til forutsigbar matforsyning til stabile priser for det norske folk, og en trygghet og økonomisk stabilitet som ingen andre bønder i verden kjenner maken til. Regjeringen vil holde fram med å inngå årlige jordbruksavtaler med landbruket. Flertallet mener det er av stor betydning at organisasjonene i jordbruket er samstemte om jordbruksavtalens betydning for landbruket, og støtter opp om denne.»

I den åpne høringen om jordbruksoppgjøret i Stortinget 31. mai 2012 ble dette bekreftet fra høringsinstansenes side.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, slår fast at statens tilbud i årets jordbruksoppgjør følger opp landbruksmeldingas målsettinger på sentrale områder. Dette gjelder bl.a. en opptrapping av investeringstilskuddene, en styrking av inntektsmulighetene i landbruket, og tiltak for å få mer produksjon ut av eksisterende areal. Det styrker grunnlaget for økt produksjon i sektorer med gode markedsmuligheter og styrker distriktsprofilen.

Dette flertallet anser dette som viktige tiltak for å følge opp de ambisiøse målsettingene som ble fastlagt i landbruksmeldinga.

Dette flertallet viser til at en fortsatt positiv inntektsutvikling i landbruket er viktig for å nå målet om landbruk over hele landet. Tilstrekkelig lønnsomhet er en viktig forutsetning for at dyktige næringsutøvere oppfatter jordbruk som en interessant arbeidsplass i framtida. Dette er også viktig for å rekruttere ungdom inn i næringa.

Dette flertallet viser til at regjeringen har gjennomført en snuoperasjon i norsk landbruk etter 2005. Skogpolitikken er gjenreist, og vi har i dag et landbruk som leverer et rikere mangfold av produkter. Målet om landbruk over hele landet er ivaretatt. Dette flertallet merker seg at det i Meld. St. 9 (2011–2012) slås fast at regjeringen vil fortsette satsingen på norsk landbruk og videreutvikle denne politikken.

Dette flertallet viser til ovennevnte inntektsmålsetting fra Meld. St. 9 (2011–2012). Dette flertallet er opptatt av å legge til rette for en god inntektsutvikling for aktive bønder, som er både store og små i driftsomfang, og ber regjeringen legge til rette for dette.”

2.4 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi

2.4.1 Den økonomiske utviklingen

Det siste halve året har myndighetene i de tradisjonelle industrilandene lyktes i å håndtere de mest alvorlige truslene mot økonomisk gjeninnhenting. Sammen med historisk lave styringsrenter har utradisjonelle tiltak i pengepolitikken vært virkningsfulle, særlig ECBs tiltak som kom på plass i fjor høst. Eurolandene ble i slutten av mars enige om en krisepakke for Kypros. I USA har myndighetene kommet til en enighet som begrenser innstrammingene i offentlige finanser som lå inne i det såkalte budsjettstupet. Tiltakene har bidratt til en markert bedring i finansmarkedene. Risikopremiene i penge- og kredittmarkedene har gått ned. Kursene på viktige aksjebørser har steget, og rentene på statsgjeld i utsatte euroland har falt klart fra nivåene i fjor høst. Renteoppgang i

kjølvannet av det uklare valgfallet i Italia og krisen på Kypros viser imidlertid at situasjonen fortsatt er skjør.

Til tross for bedringen i finansmarkedene var utviklingen i realøkonomien i mange av de tradisjonelle industrilandene svak mot slutten av fjoråret, særlig i Europa. I euroområdet falt BNP for femte kvartal på rad i 4. kvartal i fjor, og den svake utviklingen kan se ut til å ha fortsatt inn i inneværende år. I de mest utsatte eurolandene har ikke den ekspansive pengepolitikken fått gjennomslag i rentene til husholdninger og foretak, og kredittgivingen er fortsatt stram. Pengepolitikken motvirker dermed i liten grad de negative effektene av innstramminger i finanspolitikken i disse landene. I flere land har også husholdninger og foretak behov for å nedbetale gjeld. Sammen med høy arbeidsledighet og usikre framtidsutsikter holder dette veksten tilbake. Også i Storbritannia falt BNP i 4. kvartal i fjor, men tallene for 1. kvartal viste igjen oppgang.

Ved årsskiftet vedtok Kongressen å redusere omfanget av det såkalte budsjettstupet ("fiscal cliff") og begrenset dermed innstramminger i offentlige finanser som mange ellers fryktet ville kvele den begynnende oppgangen. Husholdningene har de siste årene betalt ned mye gjeld, og bankene har lettet på sin kredittpraksis. Boligmarkedet er i bedring og arbeidsledigheten har gått noe ned. Dermed ligger det an til økonomisk oppgang i USA i år og neste år.

Også i de nordiske landene ser økonomiene ut til å være i bedring, selv om utviklingen mot slutten av fjoråret var svakere enn tidligere ventet. I Kina og flere andre fremvoksende økonomier tok veksten seg opp mot slutten av fjoråret. Til tross for at veksten i Kina var noe lavere enn ventet i 1. kvartal, ligger det an til at den positive utviklingen vil fortsette framover.

Kapasitetsutnyttelsen er lav i de tradisjonelle industrilandene. I mange europeiske land øker arbeidsledigheten fortsatt. I euroområdet sett under ett er ledigheten nå kommet opp i 12 pst. av arbeidsstyrken. Tallene dekker over store forskjeller landene imellom. I Spania og Hellas er ledigheten nå oppe i over 26 pst., det høyeste nivået som er registrert så langt tilbake som det finnes sammenliknbare tall. I Tyskland har ledigheten derimot falt, og ligger nå på i underkant av 7 pst. av arbeidsstyrken. Også i USA har derimot ledigheten gått ned, og er nå kommet ned i 7,6 pst.

Situasjonen i norsk økonomi skiller seg fra situasjonen hos mange av våre viktigste handelspartnere. Etter en nedgang på 1,6 pst. i 2009, har BNP for Fastlands-Norge igjen tatt seg opp. I fjor økte BNP for Fastlands-Norge med 3,5 pst., som er klart høyere enn gjennomsnittet for de siste 40 årene. Oppgangen må ses i sammenheng med sterk vekst i petroleumsinvesteringene, boliginvesteringene og det private konsumet.

Oppgangen i norsk økonomi de siste årene gjenspeiles i god vekst i sysselsettingen og lav arbeidsledighet. Antall sysselsatte økte med 58 000 personer fra 2011 til 2012, etter en oppgang på 35 000 personer året før. Oppgangen av særlig sterk i bygge- og anleggsnæringen, i oljerelatert virksomhet og i flere tjenesteytende næringer. Ifølge tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) økte sysselsettingen gjennom hele fjoråret,

men langsommere i annet halvår enn i første. Arbeidsledigheten er fortsatt lav. Målt ved Arbeidskraftundersøkelsen avtok ledigheten fra 3,3 pst. i 2011 til 3,2 pst. i 2012.

De store utfordringene for konkurranseutsatt sektor har stått sentralt i årets inntektsoppgjør, som nå er godt i gang. I de sentrale frontfagsforhandlingene mellom LO, YS og NHO ble det etter mekling oppnådd enighet om en ramme for årslønnsveksten på 3,4 pst. I det statlige tariffområdet resulterte forhandlingene i en årslønnsvekst på 3,48 pst. og i det kommunale tariffområdet (KS) ble det enighet om en økning på 3,55 pst. Regjeringen har i sin politiske plattform understreket behovet for å støtte opp om frontfagsmodellen for å understøtte en lønnsvekst i Norge som er bærekraftig for konkurranseutsatt sektor over tid.

2.4.2 Den økonomiske politikken

Regjeringen legger handlingsregelen til grunn for budsjettpolitikken. Handlingsregelen er en strategi for jevn og gradvis økning i bruken av petroleumsinntekter til et nivå som kan opprettholdes over tid. Samtidig skal bruken av petroleumsinntekter det enkelte år tilpasses konjunktursituasjonen. Rammeverket legger således til rette for å bruke budsjettet til å stabilisere utviklingen i norsk økonomi, både på kort og lang sikt.

Regjeringen fører en politikk som bygger på rettferdighet og fellesskap. Basert på den nordiske modellen vil Regjeringen fornye og utvikle de offentlige velferdsordningene og bidra til et arbeidsliv der alle kan delta. Regjeringen vil legge til rette for økt verdiskaping og for utvikling over hele landet innenfor rammer som sikrer at kommende generasjoners muligheter for å dekke sine behov ikke undergraves. Dette krever en ansvarlig politikk med vekt på natur- og miljøhensyn, en langsiktig forvaltning av nasjonalformuen, et bærekraftig pensjonssystem og en sterk offentlig sektor. Alle disse delene må virke sammen for at vi skal klare å nå disse målene.

Regjeringen varslet 5. mai at skattesatsen på alminnelig inntekt for selskaper settes ned fra 28 pst. i dag til 27 pst. fra og med 2014. Tilsvarende som for selskaper vil Regjeringen redusere skatten på næringsinntekt for selvstendig næringsdrivende, dvs. for enkeltpersonforetak og personlige deltakere i deltakerlignende selskaper. Regjeringen vil gjøre rede for hvordan dette skal gjøres i budsjettforslaget for 2014. Regjeringen vil samtidig foreslå å innføre 10 pst. startavskrivning for driftsmidler i saldogruppe d (maskiner, traktorer, inventar mv.). Det innebærer at avskrivningssatsen det første året i driftsmidlets levetid økes fra 20 prosent til 30 prosent. Tiltakene finansieres gjennom begrensninger i rentefradrag for lån i konsernforhold og økte ligningsverdier på sekundærbolig og næringsseiendom.

3 Utviklingen i jordbruket

Dette kapitlet belyser utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har fastsatt. For jordbrukere som selvstendige næringsdrivende er det mange forhold, også utenfor forhandlingene, som påvirker inntektene og den løpende tilpasningen det enkelte år. Næringen vil oppleve årlige svingninger, f.eks. av markedsmessig art, også under ellers stabile politiske rammer. Videre er jordbruket en kapitalintensiv næring med langsiktige tilpasninger. Derfor vil det ofte kunne ta flere år før en ser målbare resultater som følge av justeringer i politikk og virkemidler. På denne bakgrunn må virkninger av den løpende politikken og endringer i virkemiddelbruken, vurderes over tid. Videre bør utviklingen i jordbruket vurderes opp mot den helhetlige virkemiddelbruken.

Norsk landbruk består av om lag 180 000 landbrukseiendommer og om lag 45 000 jordbruksforetak. Utviklingen mellom gårdsbruk med ganske like muligheter, og fra det ene bygdesamfunnet til det andre, vil variere. Dette skyldes at bøndene, som private næringsdrivende, og deres familier treffer sine valg ut fra en helhetlig vurdering av hvilke muligheter landbruket kan by på, og hvilke andre muligheter som synes attraktive for den enkelte gårdbruker. Landbrukspolitikken må til enhver tid ta hensyn til kostnader og konkurransekraft, både for jordbruket og matindustrien. Alle ledd i verdikjeden er viktige for å oppnå et godt samlet resultat.

Grunnlagsmaterialet

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram og bearbeide et grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk, vederlag til arbeid og kapital og vederlag til arbeid og egenkapital.
- Referansebruksberegninger: Beregningene er basert på NILFs driftsgranskninger og brukes til å vurdere utslag av et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.
- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

For mer utfyllende statistikk vises det til disse publikasjonene.

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes i avtalesammenheng med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen, inkl. inntektsverdien av jordbruksfradraget ved ligningen. Totalkalkylen omfatter inntekter fra jord- og hagebruk, og inkluderer strukturendringer. Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter der det er brukt maskiner som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylen gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Totalkalkylen er et sektorregnskap for selvstendige næringsdrivende og kan ikke ha samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk. Data på foretaksnivå viser at det er betydelig variasjon rundt gjennomsnittet, også innen produksjoner og mellom bruk med likeartede forhold og forutsetninger. I tillegg kan revisjon av dataserier med grunnlag i nye data og

endring av beregningsprinsipper, gjøre at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling endres mellom beregningsår. I årets beregninger har Budsjettnemnda justert tallserien for arbeidsforbruk med grunnlag i at Statistisk sentralbyrå har revidert serien mellom fulltellingene i 1999 og 2010. Videre har BFJ, med grunnlag i nytt datamateriale, justert opp investeringsserien for bygninger, skilt ut fastmontert teknisk utstyr og avskrevet denne med 10 pst., samt justert ned tallseriene for investeringer i maskiner. Nemnda her også justert opp hestetallet og tallserien for veterinærkostnader. Samlet utslag av disse endringene er relativt små.

Premissgrunnlaget og rapportering

I april 2012 behandlet Stortinget Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords*, på grunnlag av Innst. 234 S (2011-2012). Meld St. 9 vil danne premissgrunnlaget for utformingen av landbrukspolitikken i årene fremover og definerer fire overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk: (1) Matsikkerhet, (2) Landbruk over hele landet, (3) Økt verdiskaping og (4) Bærekraftig landbruk.

Departementets rapportering til Stortinget om resultater av jordbruksavtalen, har i stor grad vært lagt opp som en samlet vurdering av måloppnåelsen. Som en oppfølging av Meld St. 9 arbeider departementet med å videreutvikle mål- og resultatrapporteringssystemet. Statens forhandlingsutvalg har også valgt å organisere resultatrapporteringen i dette kapitlet rundt hovedmålene i meldingen.

Flere resultatindikatorer er relevante for flere mål. Det må videre gjøres løpende avveininger mellom kryssende hensyn. Det er derfor fortsatt nødvendig å gjøre en samlet vurdering av utviklingen i næringen. Utformingen av virkemidler og forvaltningen av dem må skje gjennom en organisering med god styring og kontroll, der målretting og forenkling av virkemidlene også er viktig.

3.1 Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon

Meld. St. 9 sier følgende om produksjonsmål for jordbruket:

”Regjeringen vil, innenfor de gitte handelspolitiske rammer, legge til rette for økt produksjon av jordbruksvarer som det er naturgitt grunnlag for og som markedet etterspør, slik at selvforsyningsgraden kan opprettholdes om lag på dagens nivå.”

I Innst. 234 S (2011-2012) sier komiteen:

”Komiteen er enig i at vi i Norge må utnytte våre ressurser og legge til rette for mest mulig produksjon av de landbruksvarene vi har forutsetninger for å produsere nasjonalt.”

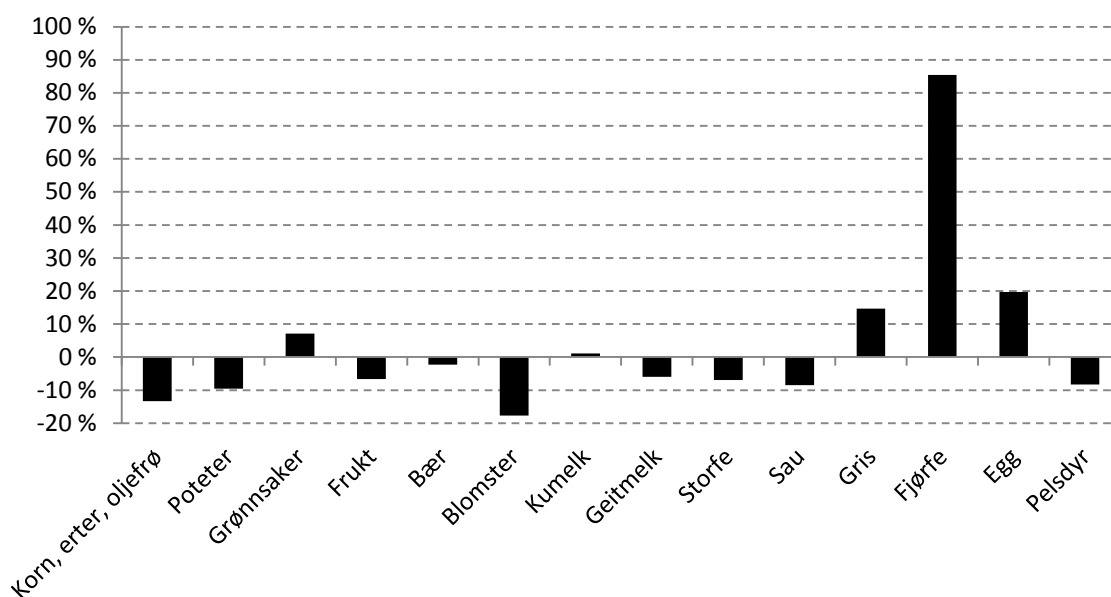
3.1.1 Produksjons- og markedsutvikling

Det siste tiåret har det samlede produksjonsvolumet i jordbruket økt med ca. 2,5 pst. Produksjonen av husdyrprodukter har økt med om lag 6,5 pst., mens produksjonen av planteprodukter har falt med 7 pst.

Det er særlig det kraftfôrbaserte husdyrholdet som har økt, herunder fjørfekjøtt med 85 pst. i perioden, jf. figur 3.1. For det grovfôrbaserte husdyrholdet er det bare produksjonen

av kumelk som har økt, med om lag 1 pst. Produksjonen av storfekjøtt, sau og geitemelk er redusert med mellom 6 og 8,5 pst.

Produksjonen har også falt det siste tiåret for korn, frukt, poteter, bær og blomster. For korn skyldes produksjonsreduksjonen både redusert areal og svak avlingsutvikling. Produksjonen av grønnsaker har økt med 7 pst., mens fruktproduksjonen er redusert med 6 ½ pst. I grøntsektoren har markedsforholdene vært ustabile både p.g.a. nasjonale forhold og importkonkurranse. Målprisene oppnås i varierende grad. Redusert produksjon av blomster skyldes særlig at snittblomster mister markedsandeler til import. Samlet sett er det markedsmuligheter for økt planteproduksjon.

Figur 3.1 Endring i produksjonsvolum fra 2004 til 2013, iflg. normalisert regnskap. Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Det er jordbrukets økonomiske ansvar å holde råvaremarkedene i balanse. Tilbudsoverskudd gir økt omsetningsavgift og lavere prisuttak i markedet enn det jordbruksavtalen gir grunnlag for. Det er stor variasjon i markedsbalansen mellom de ulike sektorene. For storfekjøtt, korn og i grøntsektoren er det udekkede markedsmuligheter for norskproduert vare. For egg og særlig for svin har det vært økende markedsoverskudd de siste årene. For 2013 har Budsjettnemnda beregnet et brutto pristap som følge av overproduksjon på 100 mill. kroner for egg og 315 mill. kroner for svinekjøtt. Fra 2011 til 2013 er det beregnet at brutto pristap vil øke med om lag 280 mill. kroner. For melk er omsetningsavgiften for 2013 7 øre høyere enn i 2012, bl.a. knyttet til proteinoverskudd som følge av manglende samsvar mellom tilbud og etterspørsel etter melkefett og -protein.

Selvforsyningsgraden beskriver hjemmemarkedsandelen målt på energibasis. Selvforsyningsgraden for varer produsert i jordbruket, varierer en del med værforholdene, og har ligget på 46-47 pst. det siste tiåret. Fra 2006 til 2012 ble den redusert fra 52 til 47 pst. Den er gjennomgående høy for husdyrprodukter, og klart lavere, og fallende, for plante- produkter.

Av det totale fôrbehovet utgjør kraftfôr nå 46 pst. Det resterende fôrbehovet dekkes i hovedsak med grovfôr. Andelen kraftfôr har økt med 5 prosentpoeng siden 2006, iflg. Budsjettnemndas fôrregnskap. Det skyldes både at antallet grovfôrdyr er redusert, økt produksjon av svin, fjørfe og egg, økt kraftfôrandel i melkeproduksjonen og år med dårlige fôravlinger. De siste årene har om lag 1/3 av råvarene til kraftfôr blitt importert, men importandelen har vært økende. I 2012 var importen om lag 45 pst. av råvarene i kraftfôret, bl.a. som følge av økt kraftfôrbruk og dårlige avlinger både for grovfôr og fôrkorn. Av det totale fôrbehovet (grovfôr og kraftfôr) var 20 pst. importerte råvarer i 2012. Bruken av norsk korn i kraftfôr avhenger av værforholdene. Krav til energi- og proteininnhold i kraftfôret gjør at andelen karbohydrater reduseres. Om lag 11 pst. av kraftfôret er importert soya, som særlig brukes i kraftfôr til drøvtyggere. Tabell 3.1 viser norskandelen for de tre hovedbestanddelene i kraftfôr. Norskandelen er særlig redusert for fett- og proteinfraksjonen, som bl.a. henger sammen med forbud mot bruk av kjøttbeinmel og fiskemel.

Tabell 3.1 Norsk andel av råvarer i kraftfôr til husdyr. Prosent

	1997	2000	2003	2006	2010	2011	2012
Karbohydrat	77	82	78	78	77	78	68
Fett	100	87	72	61	50	52	41
Protein	49	37	17	13	17	6	7
<i>Totalt</i>	73	75	67	67	65	62	55
Kraftfôr, 1000 tonn	1 715	1 581	1 678	1 709	1 817	1 822	1 924

Kilde: Statens landbruksforvaltning

3.2 Landbruk over hele landet

Meld. St. 9 angir at:

”Det skal legges til rette for landbruk over hele landet med sikte på matproduksjon, verdiskaping, bosetting, sysselsetting og ivaretagelse av kulturlandskap.”

I Innst. S 234 (2011-2012) heter det:

”Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, ser det som positivt at det i meldingen legges opp til å ta hele landet i bruk, og at det skal legges til rette for økt matproduksjon basert på norske ressurser, som grovfôr og beite. Vi skal også i fremtiden ha et mangfold av gårdsbruk i Norge, med en variert bruksstruktur, og landbruk over hele landet.”

I de siste års jordbruksoppgjør er det gitt sterk prioritet til de grasbaserte produksjoner i distriktene. Landbrukspolitikken skal motvirke effekten av betydelige og tunge økonomiske og samfunnsmessige trender, og departementet har i mange år rapportert til Stortinget om grader av manglende måloppnåelse i noen områder av landet. En sammenligning med f.eks. Sverige kan likevel illustrere positive resultater av politikken i Norge på dette området.

Produktivitetsutviklingen i jordbruket har i mange år vært større enn i andre næringer som følge av økt avling og ytelse per enhet, og gjennom redusert arbeidsinnsats som følge av

teknologiske forbedringer og strukturendringer etc. Når markedet i hovedsak er avgrenset til innenlands forbruk, betyr det at samlet sysselsetting går ned. Regjeringen legger stor vekt på å stimulere til å utvikle bygdenæringer.

Måloppnåelsen for landbruk over hele landet er belyses gjennom følgende parametere:

- arealutvikling og -fordeling
- geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk
- nærings- og bygdeutvikling, inkl. likestilling og rekruttering

3.2.1 Arealutvikling og -fordeling

I perioden 1979-1999 økte det registrerte jordbruksarealet med 8,2 pst. I perioden 1999-2012 er det estimert en reduksjon i totalt jordbruksareal på ca. 4 pst., jf. tabell 3.2.

Registrert totalareal var på sitt høyeste i 1998. Nedgangen i jordbruksareal skyldes i all hovedsak reduksjon i arealet med åpen åker og hage.

Fra 2005 har nytt digitalt kartgrunnlag vært tatt i bruk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstilskudd. Tall fra Statens landbruksforvaltning (SLF) viser at arealmålingene fra nytt kartverk i perioden 2005-2012 innebar en engangsreduksjon i arealet på 3 pst. i gjennomsnitt i de kommunene hvor kartverket ble tatt i bruk. For øvrige kommuner var nedgangen 0,1 pst. i gjennomsnitt per år. Effekten av nytt kartverk kan både skyldes mer nøyaktige målinger og at endringer som har skjedd over tid først fanges opp når nytt kartverk tas i bruk.

Tabell 3.2 Utviklingen i jordbruksareal, 1000 dekar

	1979	1989	1999	2005	2010	2011	2012*	Endring 1999- 2012
Åker og hage	4 147	4 430	3 995	3 804	3 536	3 476	3 429	-14 %
Fulldyrket eng og beite	4 211	4 384	4 877	4 858	4 765	4 747	4 727	-3 %
Sum fulldyrket jord	8 358	8 814	8 872	8 662	8 301	8 223	8 156	-8 %
Annen eng og beite	1 239	1 095	1 511	1 692	1 758	1 766	1 761	17 %
Jordbruksareal i drift i alt	9 597	9 909	10 383	10 354	10 059	9 989	9 917	-4 %
Jordbruksareal i daa/innbygger	2,36	2,35	2,34	2,25	2,07	2,03	1,99	-12 %

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Reduksjonen i totalt jordbruksareal i drift fra 1999 til 2012 har først og fremst skjedd på Vestlandet, i Agder-fylkene og i Nord-Norge, som har hatt en reduksjon på mellom 6 og 11 pst. I alle landsdeler reduseres totalt jordbruksareal, med unntak av Rogaland, som har en økning på 14 pst.

3.2.2 Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk

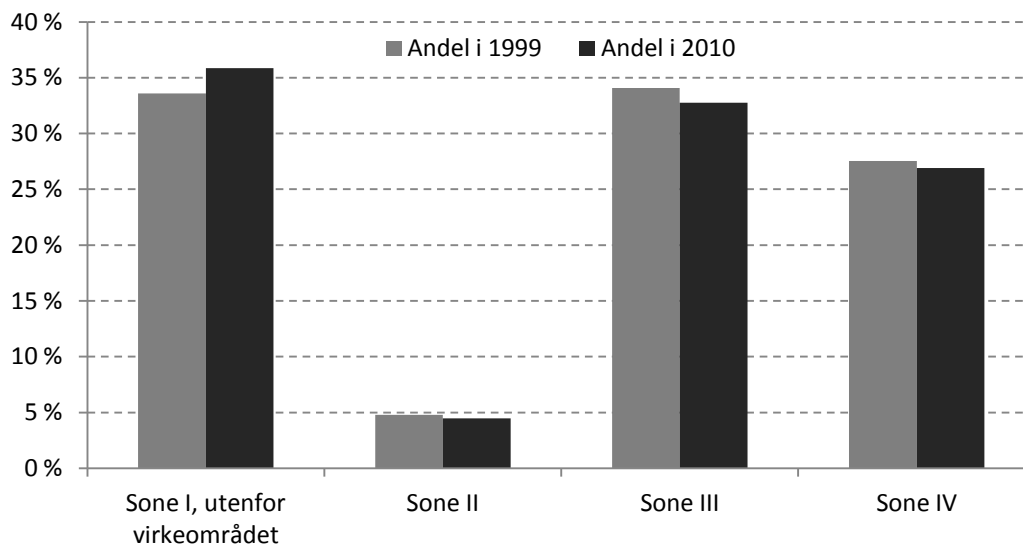
Når det gjelder produksjonsutviklingen fra 2006 til 2012, er hovedbildet at økningen i produksjoner med vekst kommer i mer sentrale områder, mens produksjonen for øvrig er stabil. Den sterke produksjonsøkningen av kylling har først og fremst kommet i Trøndelag, i Rogaland og på Østlandet. Det har imidlertid også vært vekst i kyllingproduksjonen

i områder med mindre produksjon. Veksten i grønnsaker på friland har kommet på Østlandet. Veksten i svinekjøttproduksjonen har i størst grad kommet i Rogaland.

For de grasbaserte produksjonene har produksjonen vært mer stabil det siste tiåret og det har vært relativt små endringer i den geografiske produksjonsfordelingen etter sentrum/periferiinnndelingen.

Rogaland og Østlandet har hatt en reduksjon i arbeidsforbruket siden 1999 på henholdsvis 28 og 31 pst., mens reduksjonen for øvrige landsdeler har vært fra 38 til 42 pst. At Trøndelag er på linje med øvrige landsdeler, målt med denne indikatoren, kan skyldes at den arbeidskrevende melkeproduksjonen utgjør en stor andel i Trøndelag og at det har skjedd betydelige strukturendringer det siste tiåret.

Endringene i melkeproduksjonen påvirker også fordelingen av arbeidsforbruket inndelt etter virkeområdet for de distriktspolitiske virkemidlene. Til tross for omfattede bruk av virkemidler har reduksjonen i registrert arbeidsforbruk i jordbruket det siste tiåret vært minst utenfor virkeområdet (31 pst. i sone 1), mens reduksjonen i alle de tre øvrige sonene har vært henholdsvis 39, 38 og 37 pst. Figur 3.2 viser andelen av arbeidsforbruket i jordbruket som foregikk innenfor de ulike sonene i 1999 og 2010.

Figur 3.2 Andel av totalt arbeidsforbruk i jordbruket i sonene for distriktspolitiske virkemidler i 1999 og 2010.

3.2.3 Nærings- og bygdeutvikling

Jordbruksavtalen finansierer en rekke virkemidler som skal bidra til næringsutvikling i landbruket. Midlene er vesentlige for å nå målsettingen om å opprettholde et levende landbruk over hele landet. Meld. St. 9 har særskilt oppmerksomhet på behovet for investeringer i landbruket og for et løft for bygdenæringer. Landbruks- og matdepartementets strategi *Ta landet i bruk!* har fram til 2012 vært førende for arbeidet med landbruksbasert næringsutvikling.

Alle fylker har i tillegg en egen regional strategi for næringsutvikling som tilpasser virkemiddelbruken til de mest aktuelle utfordringene i regionen. De regionale strategiene er utarbeidet av det regionale partnerskapet bestående av fylkesmannen, Innovasjon Norge, fylkeskommunen, landbrukets organisasjoner, kommunene med flere. Fra 2013 forvaltes en større andel av næringsutviklingsmidlene regionalt, og det er opprettet Regionale bygdeutviklingsprogram.

Det er fremdeles stor etterspørsel etter investeringsvirkemidler i landbruket. Mange av søknadene gjelder midler til oppgradering av eksisterende driftsapparat for å imøtekomme nye krav til driftsbygninger, miljøhensyn og dyrevelferd, eller for å effektivisere driften. Det er også stor etterspørsel etter midler til utvikling av bygdenæringer.

3.2.3.1 Stiftelsen Matmerk

Stiftelsen *Matmerk* har som formål å styrke konkurransevnen til norsk matproduksjon og å skape preferanse for norskprodusert mat. Det skjer gjennom arbeid med kvalitetsstyring, kompetanse og synliggjøring av norske konkurransefortrinn og opprinnelse overfor matprodusenter, handel og forbrukere. Stiftelsen har i oppgave å administrere og videreutvikle *Kvalitetssystem i landbruket (KSL)*, godkjennings- og merkeordningen for *Inn på tunet*, merkeordningene *Nyt Norge*, *Beskyttede betegnelser* og *Spesialitet*, *Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)*, samt generisk markedsføring av økologisk mat. Stiftelsen har også en viktig oppgave i å bidra til profilering og markedsadgang for norske matspesialiteter.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

Formålet med KSL er å dokumentere for forbrukerne, varekjedene og myndighetene hvordan produksjonen på norske gårdsbruk foregår, og å være et styrings- og kvalitetssystem for den enkelte bonde. I 2012 ble det gjennomført om lag 4 500 eksterne revisjoner. Bondewebben ble lansert og bidrar til en tydeliggjøring av egenrevisjon m.m. KSL-standarden er revidert.

Inn på tunet

Matmerks ansvar for *Inn på tunet* omfatter fra 2012 drift av godkjenningsordningen og viderutvikling av KSL-standarden. Det er etablert en fylkes- og temavis tilbyderoversikt basert på godkjente og innmeldte *Inn på tunet*-tilbydere registrert i KSL-systemet. Ved utgangen av første halvår 2013 vil 520 tilbydere være enten godkjente eller under godkjenning etter KSL-standard 11. Den nye godkjenningsordningen vil gi bedre statistikk om aktive tilbydere og ulike typer tilbud som gis. Matmerk har opprettet en egen faggruppe for *Inn på tunet* som skal bistå i det generelle utviklings- og kommunikasjonsarbeidet.

Utvikling av merkeordningen Nyt Norge

Merkeordningen ble lansert i 2009 og er et viktig virkemiddel i konkurransestrategien for norsk matproduksjon. I 2012 har arbeidet vært konsentrert omkring tre hovedområder; øke oppslutningen om *Nyt Norge* gjennom flere produkter og virksomheter, markedsføring overfor forbruker og søknadsbehandling/revisjon/utvikling. Ved utgangen av 2012 er det godkjent 1700 *Nyt Norge*-produkter fra i alt 38 godkjente virksomheter. Med unntak av

kornsektoren, er alle kategoriene representert med merkede produkter i butikk. Markedsføringen av merkeordningen viser gode resultater i form av høy merkekjenning og positive holdninger til å kjøpe norsk mat.

Merkeordningen Beskyttede betegnelser

Beskyttede betegnelser er en offentlig merkeordning som gir mulighet til å lovbeskytte matspesialiteter som har spesiell geografisk opprinnelse, tradisjon og/eller særpreg. Totalt har 23 norske produkter slik godkjenning. I 2012 fikk seks nye produktbetegnelser beskyttelse, hvorav to var italienske og fire norske. Fenalår fra Norge er det største av de norske produktene med slik beskyttelse.

Merkeordningen Spesialitet

Ved utgangen av 2012 var 210 produkter godkjent for bruk av Spesialitetmerket. 15 nye produkter og en ny virksomhet ble godkjent. Et prioritert område i 2012 har vært å utarbeide nytt kravsett for merket, nytt revisjonsinnhold og –rutiner, samt etablere nytt fagutvalg og ny logo.

Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)

Formålet med KIL er å bidra til kompetanseutvikling for yrkesutøvere innen landbruket, og i bygdenæringene. Midlene skal bl.a. bidra til å utvikle nye kompetansegivende tilbud og til videreføring og videreutvikling av eksisterende kompetansegivende tilbud. KIL ble evaluert av Landbrukets utredningskontor i 2012. Evalueringen konkluderer med at målene for ordningen i stor grad oppfylles. Det er utviklet gode og relevante tilbud og at mange av dem er tilgjengelige for et stort antall produsenter. Evaluator mener imidlertid at ressursene kan utnyttes bedre dersom man kan treffe enda bedre på hvilke prosjekter som får støtte, og peker på en del tiltak som kan bidra til dette. Blant annet mener evaluator at kriteriene ”varige tilbud” og ”landsdekkende tilbud” bør vektlegges sterkere. Programmet har ikke skapt noen større arena der de ulike aktørene som jobber med kompetanseutvikling kan møtes. Evaluator foreslår bl.a. å etablere et årlig seminar eller konferanse for å bidra til dette. Når det gjelder kurs for avløsere konkluderer evaluator med at ordningen fungerer i tråd med hensikten.

I 2012 ble 14 søknader om støtte innvilget. Til sammen ble det gitt tilsagn om tilskudd på omkring 4,8 mill. kroner.

3.2.3.2 Rekruttering, likestilling, utdanning og kompetanse

Landbruks- og matdepartementet har i *Strategi for likestilling i landbrukssektoren* fra 2007 satt mål om 40 pst. kvinnelig representasjon når det gjelder eierandel, næringsutøving og deltagelse i styrende organ i landbrukssektoren. Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner fra 2008 er en felles satsing fra sju departement, herunder Landbruks- og matdepartementet.

Kvinner eier i dag 25 pst. av alle landbrukseiendommer, og andelen kvinnelige aktive brukere er 14 pst. Kvinner driver og eier ofte de mindre gårdsbrukene. Flere av samvirkeorganisasjonene har nådd målet om minst 40 pst. representasjon av hvert kjønn i sine styrer.

Andelen BU-midler til kvinner de siste årene er økende. Tilsagn fra BU-midlene registreres som kvinnerettet når bl.a. kvinner er med på å starte, eller er medeier i, egen virksomhet/eiendom hvor prosjektet gjennomføres. I 2012 var kvinneandelen på 52 pst. for BU-midlene totalt. For tradisjonelt landbruk er kvinneandelen av innvilget beløp på 46 pst. For bygdenæringer har kvinneandelen av innvilget beløp økt fra 70 pst. i 2011 til 76 pst. i 2012. For etablererstipend er kvinneandelen av bevilget beløp på hele 84 pst. Størst økning i kvinneandelen innenfor BU-midlene ser vi for tilskudd til bedriftsutvikling (fra 51 pst. i 2011 til 83 pst. i 2012), og tilskudd til generasjonsskifte innenfor bygdenæringer (fra 70 pst. i 2011 til 93 pst. i 2012). Det vises til tabell 3.4 for fordelingen av innvilgning til investeringer og andel til kvinner i 2012.

Undersøkelser gjennomført av Bygdeforskning (*Trender i norsk landbruk*) viser en forholdsvis høy kvinneandel i bygdenæringer som Inn på tunet, gårdsturisme/grønt reiseliv, samt innen økologisk drift.

Som en del av satsingen for å rekruttere ungdom inn i næringen ble det i jordbruksoppgjøret for 2010 satt av 4,5 mill. kroner til et treårig nasjonalt prosjekt "Velg landbruk". Prosjektet avsluttes i 2014. Prosjektet skal arbeide for å styrke rekrutteringen til landbruksutdanning på alle nivå. Prosjektansvar og -sekretariat er lagt til Norges Bondelag.

Matindustriens kompetanseprosjekt *FEED* er et samarbeid mellom NHO Mat og Landbruk, NHO Mat og Drikke, og Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund (NNN), for å styrke kompetanse- og rekrutteringsgrunnlaget til matindustrien gjennom kompetanseutvikling og profilering. Prosjektet har etablert et samarbeid med 13 større referansebedrifter fra matindustrien. Landbruks- og matdepartementet har støttet prosjektet med 4,5 mill. kroner over en treårsperiode fra sentrale BU-midler. 2012 var siste år med bevilgning til prosjektet, som avsluttes i 2013. Prosjektet har gjennomført en kartlegging av kompetansen i matindustrien og har funnet at den største utfordringen er underdekning av fagarbeidere. Industriell produksjonskompetanse er faget med størst rekrutteringsutfordringer i tillegg til kjøttfagene. Matindustrien har behov for å bygge bedre omdømme blant unge. Det er derfor gjennomført og prøvet ut ulike rekrutteringskampanjer på ungdomskoler i nært samarbeid med lokale bedrifter. Det er også utviklet kampanjer på sosiale medier og nettsiden www.jobbimatbransjen.no.

Landbruks- og matministerens ungdomsråd startet sitt arbeid i 2012 og legger fram sin rapport i 2013. Ungdomsrådet skal gi råd om hva ungdom i landbruket legger vekt på i sitt yrkesvalg, og jobber etter mandat gitt av Landbruks- og matministeren.

Som en oppfølging av Meld. St 9. (2011-2012), har departementet påbegynt arbeidet med en evaluering av landbruks- og gartnerutdanningen på videregående nivå, og kartlegging av fagskoletilbud i landbruks- og matfag på fagskolenivå. Evalueringen er planlagt gjennomført i løpet av 2013.

Fylkesvise midler til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket

Fylkeskommunene er tildelt 20 mill. kroner til arbeid med rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket. Ordningen skal tilpasses regionale utfordringer på

området innen både tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Fylkesvis fordeling av midlene er basert på samme fordelingsnøkkel som de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene.

Midlene er forvaltet med bakgrunn i regionale strategier for landbruksbasert næringsutvikling, og fylkeskommunenes øvrige strategi- og plandokumenter på området. Enkelte fylker har utarbeidet egne strategier og handlingsplaner for bruken av midlene regionalt.

I 2012 er tilskuddsmidlene hovedsakelig benyttet til kompetansehevende kurs og tiltak av kortere varighet. Det er også tildelt midler til tiltak med formål om å øke rekrutteringen til næringen og til videregående opplæring og voksenopplæring innenfor landbruksfag. Det har vært fylkesovergripende samarbeid om flere prosjekter. Tildeling av midler er forankret politisk i fylkene etter prosesser der nærings- og interesseorganisasjoner og fylkesmannen har vært rådgivende.

3.2.3.3 HMS i landbruket

Ulykker og skader i landbruket medfører store personlige belastninger og påfører både næringen og samfunnet store kostnader. Arbeidsgrupperapporten *Helse, miljø og sikkerhet i landbruket - organisering og arbeidsformer* fra 2010 ligger til grunn for arbeidet med HMS i landbruket. Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket ble opprettet i 2010 og minst møtes to ganger i året, under ledelse av Landbruks- og matministeren. Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen har innvilget 5,6 mill. kroner over fire år (2011-2014) til forskningsprosjektet *Sikkerhetskultur, arbeidshelse og ulykker i norsk landbruk – situasjonsbeskrivelse og framtidige utfordringer*.

Landbrukets HMS-tjeneste tilbyr rådgiving i form av kurs, krisebistand og tilleggstjenester. Det ble bevilget 14 mill. kroner til Landbrukets HMS-tjeneste i 2012. Under jordbruksoppkjøret 2012 ble det i tillegg avsatt 1 mill. kroner til en toårig kampanje om HMS, *Trygghet og helse i landbruket*. Kampanjen startet i juni 2012. Det er blitt gjennomført en rekke fagarrangementer innenfor temaene trygg bruk av traktor, sikrere håndtering av store dyr, brann og brannsikring, reduksjon av støveksponering, reduksjon av fallfarer og sikkerhet i skogen.

3.2.3.4 Lokalmatprogrammet

Lokalmatprogrammet skal øke verdiskapingen for primærleddet, øke kunnskapen om lokalmat og regionale konkurransefortrinn og bidra til økt vektlegging av kvalitet. Programmet består i hovedsak av ordningene *mobilisering og bedriftsutvikling, kompetanse-tiltak og omdømmetiltak*. Budsjettrammen for programmet var på 75 mill. kroner i 2012.

Det ble søkt om 116 mill. kroner i støtte fra programmet i 2012. Det ble innvilget 75 mill. kroner til 165 prosjekter. Etterspørselen fra bedriftene har fortsatt å øke også i 2012. Det var mange relativt små prosjekter, av typen forundersøkelser og markedsundersøkelser. Flere av disse gir grunnlag for større vekstprosjekter og/eller produsentsammenslutninger.

Innovasjon Norges Kundeeffektundersøkelse viser gjennomgående gode resultater for programmets brukere. Programmet oppgis å ha svært høy addisjonaltet, dvs. at programmet anses å ha vært utløsende for at prosjektene har blitt realisert. Et stort flertall av de spurte bedriftene oppgir at tjenesten som tilbys har middels eller høy addisjonaltet.

Effekten med hensyn til samarbeid er spesielt god. Effekten på innovasjon og omsetningsøkning ligger godt over gjennomsnittet for Innovasjon Norges programmer.

Omdømmesatsingen

Det ble satt av totalt 18 mill. til ulike omdømmetiltak over Lokalmatprogrammet i 2012. Midlene forvaltes dels av Innovasjon Norge og dels av Landbruks- og matdepartementet, hvorav departementet forvaltet om lag 5 mill. kroner. Midlene brukes til å synliggjøre og profilere norske råvarer og matkultur nasjonalt og internasjonalt med sikte på å styrke omdømmet til norsk mat og landbruk. I tillegg stimulerer midlene til ny næringsutvikling på mat- og reiselivsområdet.

Matstreif på Rådhusplassen og deltagelsen på Internationale Grüne Woche (IGW) i Berlin er de to viktigste omdømmeprojektene i programmet. Gjennom Matstreif profileres lokalmatprodusenter fra hele landet på Rådhusplassen i Oslo. IGW er et samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og Innovasjon Norge, der også Nærings- og handelsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Samferdselsdepartementet og Utenriksdepartementet bidrar. Evalueringene av satsingen viser at den har god effekt både i form av norgesprofilering, utvikling av samarbeidsrelasjoner og bedriftsutvikling. I 2013 vil det bli gjennomført en evaluering der langtidseffektene av satsingen skal vurderes.

Av midlene departementet forvaltet i 2012 ble det utover dette gitt støtte til Måltidets Hus/NCE Culinology i Stavanger, til delfinansiering av den landsomfattende konkurransen *Det norske måltid*, samt støtte til en rekke mindre prosjekter. Fra 2013 er programmet slått sammen med Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv og Utviklingsprogrammet for innlandsfisk i det nye Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv.

3.2.3.5 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler (BU-midlene)

De fylkesvise BU-midlene har et todelt formål. De skal bidra både til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket.

Forvaltningsansvaret er delt mellom Innovasjon Norge og fylkesmannen på regionalt nivå. Det er Innovasjon Norge som forvalter de bedriftsrettede midlene, og fylkesmannen som forvalter de øvrige midlene til utviklings- og tilretteleggingstiltak. Midlene forvaltes i henhold til forskrift om midler til bygdeutvikling, og regionale strategier ligger til grunn for prioriteringen av midlene.

For 2012 ble fylkene tildelt til sammen 473 mill. kroner i BU-midler ekskl. rentestøtte og administrasjonskostnader. Tabell 3.3 gir en oversikt over de fylkesvise BU-midlene i 2012. Som det framgår av tabellen, er ordningen med lokal forvaltning av BU-midler i Valdres og Nord-Gudbrandsdal finansiert innenfor rammen for fylkesvise BU-midler. I 2012 innvilget Innovasjon Norge støtte til 1 348 søknader, som omfattet 1 399 bedriftsrettede tiltak og 1 990 tilsagn. Avslagsprosenten hos Innovasjon Norge i 2012 for landet totalt var på 8 pst. og utgjør 111 søknader. Det blir imidlertid foretatt en betydelig siling av prosjekter på kommunenivå for å utnytte de begrensede rammene best mulig.

Tabell 3.3 Fylkesvise BU-midler (ekskl. adm. kostnader og rentestøtte), mill. kroner

	Innvilgnings- ramme 2012	Innvilget 2012 ¹⁾	Budsjett 2013
Innovasjon Norge: Bedriftsrettede tiltak	399,4	430,1	457,5
Lokal forvaltning BU-midler ²⁾	15,6	16,5	16,5
Fylkesmannen: Utviklings-/tilretteleggingstiltak	58,0	64,5	58,0
Totalt	473,0	511,1	532,0

1) Faktisk innvilget er høyere enn innvilgningsramme pga. overføring av ubrukte midler fra tidligere år.

2) Gjelder regionrådene i Valdres og Nord-Gudbrandsdalen, og både bedriftsrettede tiltak og utviklings- og tilretteleggingstiltak.

Investeringsstøtte til tradisjonelt jord- og hagebruk skal avpasses de nasjonale markedsforholdene. Av de 1 990 innvilgede tilsagnene i 2012, ble det innvilget 1 440 tilsagn om tilskudd, rentestøtte og risikolån til investeringer i det tradisjonelle landbruket.

Hoveddelen av tilsagnene går til bygningsinvesteringer. Antall tilsagn er en del lavere enn i 2011, men innvilget beløp er om lag det samme. Ved slike investeringer foretas det ofte en betydelig modernisering av driften på eiendommene. Dette vil ofte være en forutsetning for at foretakene kan fortsette å gi arbeid og inntekt for en ny generasjon, samt imøtekomme krav til dyrevelferd og miljøsensyn. En slik modernisering fører vanligvis til at arbeidsforbruket blir redusert per produsert enhet og at arbeidstid frigjøres.

I tilknytning til etablering av bygdenæringer i landbruket er det en klar politisk målsetting at BU-midlene skal bidra til økt sysselsetting og etablering av nye, lønnsomme arbeidsplasser. Innovasjon Norges rapport om fylkenes bruk av bygdeutviklingsmidler i 2012 anslår en sysselsettingsvekst på omlag 450 årsverk, basert på søkerens forventninger. Gjennomsnittlig forventet sysselsettingseffekt per innvilget søknad har gått opp fra 1,27 årsverk i 2011 til 1,42 årsverk i 2012. Antall arbeidsplasser vil som oftest være større enn antall årsverk.

Fylkesmannen har i 2012 innvilget BU-midler til 574 utviklings- og tilretteleggingstiltak. Utviklings- og tilretteleggingstiltak omfatter mange ulike tiltak, som næringsutviklings- og mobiliseringsprosjekter, reiseliv og opplevelsesproduksjon, rekrutteringstiltak, tiltak for økt matproduksjon, Inn på tunet, økologisk landbruk, skogbruk, bioenergi, praktikantordningen m.v. En stor andel av midlene går til utviklingsprosjekt innenfor det tradisjonelle landbruket. Midlene inngår ofte som en del av landbrukets bidrag til regionale utviklingsprosjekt initiert av andre regionale utviklingsaktører. En kartlegging av midlene fra 2010 gjort av Landbruks- og matdepartementet, viser at midlene i stor grad blir brukt i partnerskap og samfinansiering med andre lokale og regionale aktører. Kartleggingen viste også at midlene har en utløsende effekt på andre regionale utviklingsmidler som kommer landbruket til gode.

BU-midlene skal legge til rette for økt deltakelse fra det underrepresenterte kjønn i landbruket. Tabell 3.4 viser fordelingen av midler fordelt på ulike formål, og viser at en betydelig andel av tilsagnene ble gitt til kvinner. Kvinneandelen av innvilget beløp har økt i 2012 både innenfor tradisjonelt landbruk og innenfor bygdenæringer, med henholdsvis 4 pst. og 6 pst. sammenliknet med 2011. Det vises for øvrig til kapittel 3.2.3.2 for ytterligere omtale.

Tabell 3.4 Fylkesvise bedriftsrettede BU-midler ekskl. rentestøtte. Fordeling av innvilgning til investeringer og andel til kvinner, 2012.

Ordning	Innvilget i mill. kroner	Kvinneandel av midlene i %
Investeringer, tradisjonelt landbruk	312,7	45
Investeringer, bygdenæringer	44,7	76
Investeringer, lokal forvaltning av BU-midler ¹⁾	14,7	34

1) Gjelder regionrådene i Valdres og Nord-Gudbrandsdalen, både tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Tallet for innvilget 2012 fra Nord-Gudbrandsdal regionråd gjelder bedriftsrettede tilskudd totalt, og ikke bare til investeringer.

Innovasjon Norge har målt den distriktpolitiske innretningen av BU-midlene ved å registrere hvor stor andel av innvilget beløp som har gått til foretak lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. I 2012 gikk 72 pst. av BU-midlene til tiltak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk er tildelingen til foretak i kommuner med distriktpolitisk status 73 pst. Nivået på innvilget beløp innenfor det distriktpolitiske virkeområdet er relativt stabilt, men har økt noe fra 2011.

Rentestøtte

Ordningen med rentestøtte er en del av BU-ordningen, og reguleres av forskrift om midler til bygdeutvikling. Støtten innvilges i forkant av investeringen og utbetales hvert halvår fra investeringen er ferdigstilt og i 15 år. Det kan gis rentestøtte til lån innenfor en låneramme på totalt 1 mrd. kroner. Det ble i 2012 gitt rentestøtte til en låneramme på i alt 1129,4 mill. kroner (inkl. overføring av ramme fra tidligere år).

Risikolån

Det ble åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene fra og med 2006. Avsetningen i 2012 var på 5,5 mill. kroner.

3.2.3.6 Sentrale bygdeutviklingsmidler

De sentrale BU-midlene brukes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter. Rammen for de sentrale BU-midlene i 2012 var på 12 mill. kroner. Av midlene ble 3 mill. kroner forvaltet av Innovasjon Norge, mens 9 mill. kroner ble disponert av Landbruks- og matdepartementet. Midlene forvaltet av Innovasjon Norge ble bevilget til tiltak for kompetanseutvikling i landbruket, utredningsprosjekter og tiltak knyttet til omdømmebygging.

Av midlene som Landbruks- og matdepartementet disponerte ble det bevilget støtte til matpolitiske prosjekter, kompetanse- og rekrutteringsprosjekter, skogpolitiske prosjekter, prosjekter knyttet til næringsutvikling og midler til omdømmetiltak.

3.2.3.7 Områderettet innsats – arktisk landbruk

I 2012 ble det satt av 3 mill. kroner over jordbruksavtalen til en satsing på arktisk landbruk. Satsingen skulle støtte opp under prosesser som allerede er initiert regionalt, og bidra til utvikling og bedre utnytting av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Midlene er fordelt til de tre nordligste fylkene ved fylkesmannsembetene, og er organisert som en felles programsatsing. Det er etablert et samar-

beid med fylkeskommunene, Sametinget og næringsorganisasjonene i landsdelen om satsingen.

3.2.3.8 Inn på tunet

Nasjonal strategi for Inn på tunet ble lagt fram 20. februar 2012 av Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Strategien skal følges opp med en egen handlingsplan for konkretisering av tiltak og satsinger.

Inn på tunet-løftet (2010-2012) var et samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, der målet var økt forankring av tilbudene i kommunesektoren og utvikling av gode tjenestetilbud til innbyggerne. 2012 var siste år med bevilgning fra jordbruksavtalen, og totalrammen var på 18 mill. kroner. Midlene er fordelt som tilskudd til totalt 77 kommuner (53 prosjekter) over de tre årene. Hittil er om lag 1/3 av prosjektene ferdigstilt. Samtlige fylker er representert, og det er god spredning i målgruppene for prosjektene. Prosjektene omfatter integrering av flyktninger, arbeids- trening, rusomsorg, tilpasset opplæring i skolen, frafall i videregående skole og tilbud for demente.

Under Nordisk ministerråds sommermøte i Trondheim i juni 2012 ble det arrangert en nordisk forskningsworkshop om Inn på tunet og en nordisk fagkonferanse om Inn på tunet for politikere, embetsverk, forskning og forvaltning. Matmerk har fra 2012 fått ansvar for arbeid knyttet til Inn på tunet.

3.2.3.9 Grønt reiseliv

Grønt reiseliv er landbrukets bidrag til oppfølgingen av Regjeringens reiselivsstrategi *Destinasjon Norge*. Landbruks- og matdepartementet har flere reiselivsrelaterte satsinger. I tillegg til satsingene nevnt nedenfor er støtten til verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap, satsingen på frukt/bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet og Norges stand på Internationale Grüne Woche, viktige bidrag til en reiselivsrelatert satsing på landbruks- og matområdet.

Utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv

Utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv skal bidra til å videreutvikle det natur- og kulturbaserte reiselivet i tilknytning til landbruket. Programmets innsatsområder er produktutvikling, kompetanse, markedsføring og samarbeid. Med overførte midler hadde programmet en disponibel ramme på 23,2 mill. kroner for 2012. Av dette er 11,1 mill. kroner fordelt til markedsføringstiltak og temaprojekter innenfor vandring og fiske, mens omlag 6,4 mill. kroner er tildelt til 14 større utviklingsprosjekter og kompetansetiltak på grunnlag av søknader fra ulike reiselivsaktører. Markedsføringstiltakene omfatter Bygdeturismekampanjen (5,7 mill. kroner) og Norgeskampanjen (2 mill. kroner). 224 enkeltaktører deltok i Bygdeturismekampanjen i 2012, mot 190 i 2011. På spørsmål om hvordan sesongen 2012 hadde vært, svarte nærmere halvparten av aktørene at de opplevde sterk/moderat økning i besøk i forhold til 2011, og 77 pst. sier de er fornøyd eller svært fornøyd med deltakelsen i kampanjen. Oppmerksomheten rundt programmet og etterspørselen etter midler har steget som et resultat av aktiv markedsføring av programmet. Fra 2013 er programmet slått sammen med Lokalmatprogrammet og Utviklingsprogrammet for innlandsfisk i det nye Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv.

Utviklingsprogrammet for innlandsfisk

Utviklingsprogrammet for innlandsfiske har vært gjennomført i perioden 2008-2012. Det er et utnyttet potensial i innlandsfiske som tilleggsnæring i landbruket, både som mat-ressurs (yrkesfiske og oppdrett) og som fiskeopplevelser (landbruksbasert turisme og reiseliv). Innvilgningsrammen for programmet var 4,5 mill. kroner i 2012, inkl. midler til evaluering. For 2012 kom det inn over 40 søknader med et samlet søknadsbeløp på over 13 mill. kroner. Prosjektene det er gitt støtte til favner bl.a. utvikling av internettbasert fiskekortsalg, utvikling av et mangfold av fisketurismeprodukter, utviklingstiltak som skal legge grunnlag for aktivt næringsfiske og kunnskapsutvikling knyttet til oppdrett av røye. Fra 2013 inngår midler til utvikling av innlandsfiske i det nye Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv.

Mat langs Nasjonale turistveger

I jordbruksoppkjøret 2009 ble det vedtatt å igangsette et treårig prosjekt kalt *Mat langs Nasjonale turistveger* med en totalramme på 6 mill. kroner. Målet er å øke landbruksbasert næringsutvikling innen mat, reiseliv og opplevelser langs 4 turistveger i samarbeid med andre aktører i verdikjedene for mat og reiseliv. For å sikre eierskap og engasjement i de berørte regioner har Fylkesmannen i Oppland fra 2010 hatt ansvaret for koordinering og økonomiforvaltning, og det er opprettet en regional styringsgruppe for dette formål. Prosjektet er forlenget til utgangen av 2013 og skal etter planen evalueres på slutten av prosjektperioden. I 2012 har aktivitetene i prosjektet vært rettet mot klyngesamlinger for næringsaktørene i området og synliggjøring av prosjektet.

3.2.3.10 Skogbruk og bioenergi

Jf. Meld. St. 9 vil Regjeringen legge til rette for å styrke skogens bidrag til verdiskaping i hele landet og til å nå viktige energi-, klima- og miljømål. St.meld. nr. 39 (2008-2009) *Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen* understreker skogens rolle i klimasammenheng. Målbevisst ressursoppbygging og forvaltning av skogressursene gir grunnlag for å nå målene. Regjeringen skrev i Meld. St. 21 (2011-2012) *Norsk klimapolitikk* at i samsvar med norsk holdning i de internasjonale klimaforhandlingene og skogens reelle binding av karbon, vil Regjeringen føre en aktiv skogpolitikk gjennom tiltak som øker skogens karbonlager bl.a. gjennom skogplanting, planteforedling og gjødsling av skog. Skogressursene er også en viktig kilde til fornybar energi og til produksjon av trematerialer som erstatning for mer klimabelastende materialer. Skogens rolle som fornybar ressurs styrkes gjennom forskning, verdiskaping og langsiktig bærekraftig forvaltning av skogen.

I 2012 ble det i Norge satt ut ca. 26 mill. skogplanter. I forhold til 2011 er dette en økning på 11 pst. i antall planter. Det var også en positiv oppgang på ungskogpleie på 21 000 dekar eller 7,7 pst. i forhold til 2011.

Stående kubikkmasse er større enn noen gang tidligere i moderne tid. I Meld. St. 9 har Regjeringen sagt at det skal legges til rette for økt avvirking for å møte en ev. økt etterspørsel etter råstoff. Avvirkingen i norske skoger har de senere årene ligget på rundt 8-10 mill. m³. I tillegg kommer hogst til ved som årlig ligger på mellom 2 og 3 mill. m³. I 2012 ble det hogd 8,9 mill. m³ tømmer, pluss hogst til ved. Skognæringen er direkte eller

indirekte påvirket av konjunktursvingninger og utvikling i internasjonal økonomi, og de ulike delene av næringen påvirker hverandre.

Innvilgningsrammen til skogbrukstiltak og bioenergi over Landbrukets utviklingsfond var i 2012 på 229 mill. kroner, jf. tabell 3.5. Gjennom ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket ble det i 2012 gitt totalt 141 mill. kroner i tilskudd til skogkultur, førstegangstynning, miljøtiltak i skog, veibygging, og drift med taubane og med hest. Tilskuddet til veibygging omfatter både nybygging og ombygging av skogsveier, hvorav tilskudd til ombygging har den største andelen. Midlene til veibygging og drift med taubane og med hest blir forvaltet av fylkesmannen, mens de øvrige midlene blir forvaltet av kommunene.

Det ble bevilget 29 mill. kroner til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer i 2012. Skogbruksplan med miljøregistreringer er et viktig grunnlag for skogeier for å planlegge hogst, planting og andre skogbrukstiltak og for å ivareta hensyn til miljøverdier. Miljøregistreringer må være gjennomført før man kan sette i gang med skogbrukstiltak i et område. Registreringene dekker nå store deler av det produktive skogarealet, og det er viktig å følge opp dette arbeidet på en god måte. Det er et mål at databasen skal være oppdatert med ev. endringer i MiS-figurer, og skal synliggjøre disse sammen med annen miljøinformasjon som er tilrettelagt slik at den er relevant ved skogbrukstiltak for å sikre en bærekraftig skogforvaltning. Dette gjelder også informasjon fra Artsdatabanken, Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning. Skogeierne har hittil satt til side opp mot 0,66 mill. dekar, fordelt på 80 000 – 90 000 forekomster, for frivillige miljøhensyn, i hovedsak ikke-hogst. På det nåværende tidspunkt utgjør dette arealet 2 pst. av taksert produktivt skogareal. Det er grunn til å anta at områdene inneholder 8-10 mill. m³ som ellers kunne vært avvirket. Dette er i tråd med krav i sertifiseringsordningen for Norsk PEFC Skogstandard og forskrift om bærekraftig skogbruk.

Den norske rødlista er en viktig kilde til kunnskap. Andelen av de vurderte artene som rødlistes (20 pst.) har ikke forandret seg så lenge rødlista har blitt utarbeidet. Om lag halvparten av de truede og nær truede artene i Norge lever i skog, og for ca. 1 400 av disse artene er skogbruk antatt å være en negativ påvirkning. Fra 2006 til 2010 har det totalt sett ikke vært noen endring i situasjonen for våre truede og nært truede arter. Ingen av hakkespettene er nå rødlistet, det vil si at alle er vurdert å ha livskraftige bestander i Norge. Hønehauken er nedgradert en kategori fra sårbar i 2006 til nær truet i 2010.

Miljøregistreringer og fortsatt kunnskapsutvikling danner grunnlaget for bl.a. gode avveininger mellom næringsinteresser, klimatiltak og hensynet til biologisk mangfold i skog.

Skogbruk i kyststrøkene har særskilte utfordringer knyttet til bl.a. lav veidekning, høy andel vanskelig terreng, eiendomsstruktur, mangel på utbygd industri m.v. Med bakgrunn i dette har skogbruket i kyststrøkene over tid fått tildelt større andel av de ordinære tilskuddsmidlene enn objektive kriterier skulle tilsi. I tillegg gis det en særskilt bevilgning til Kystskogbruket, som omfatter kystfylkene fra Vest-Agder til Finnmark. Disse fylkene har betydelige skogressurser, bl.a. fordi skogen i tidligere tiders skogreisingsområder nå er i ferd med å bli hogstmodne. Tilskuddet til Kystskogbruket er et tiltak for å legge til rette for et mer lønnsomt skogbruk og økt verdiskaping i disse områdene.

Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en sentral aktør når det gjelder å utvikle og gjennomføre kompetansetiltak på skog- og utmarksområdet, rettet mot både offentlig og privat veiledningsapparat, og skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Produkter og tjenester fra skogsektoren er viktige både for verdiskapingen over hele landet og for arbeidet mot menneskeskapt klimaendring, og dette krever høy kompetanse i alle deler av sektoren og i alle deler av verdikjeden. Det er derfor viktig å videreføre og øke satsingen på økt kunnskap og kompetanse i skognæringen.

Tabell 3.5 Innvilgningsramme skogbruk og bioenergi i perioden 2010-2012, mill. kroner

	2010	2011	2012
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket	126	134	141
<i>Veibygging, taubane og hest</i>	66	66	66
<i>Skogkultur, miljøtiltak og andre tiltak</i>	60	68	75
Kystskogbruket	10	10	10
Skogbruksplanlegging med miljøregistrering	33	29	29
Bioenergi ¹	39	45	50
Sentrale tiltak	10	11	11
<i>Skogbrukets Kursinstitutt</i>	10	11	11
Totalt	218	229	229

1) 1 mill. kroner til administrasjon av Bioenergiprogrammet ble overført fra Nærings- og handelsdepartementets budsjett i 2011.

Satsingen på bioenergi gjennom Bioenergiprogrammet bidrar til mer miljøvennlige energiløsninger både i landbruket og i andre sektorer, samtidig som det gir mulighet for økt verdiskaping for skogeiere. Aktiviteten under Bioenergiprogrammet var noe mindre i 2012 enn i 2011 pga. lavere disponibelt budsjett, med 219 saker totalt mot 300 i 2011. I 2012 ble det gitt tilsagn for 58 mill. kroner, hvorav 7 mill. kroner fra statsbudsjettet kapittel 1149. Den største andelen prosjekter var, som tidligere år, større gårdsvarmeanlegg for leveranse av energi til næringsdrift. Det var likevel 30 pst. færre innvilgede saker enn i 2011. Aktiviteten under de øvrige målområdene lå i 2012 på omtrent samme nivå som tidligere, med unntak av varmesalganlegg (produksjon av biovarme for salg til eksterne kunder) hvor det var 35 pst. økning i antall saker. Prosjektene har utløst en energiproduksjon tilsvarende 30,3 GWh.

Det er i 2012 gjennomført en effektundersøkelse på varmesalganlegg som viser at prosjektene gir positive driftsresultater og reduserte klimagassutslipp. Dette er i tråd med målene som er satt for programmet. Undersøkelsen viser også at varmeproduksjonen fra anleggene er høyere enn planlagt (13,2 pst.). Støttenivået ligger på 8 øre/kWh (til sammenligning er støttenivået under elsertifikatordningen for tiden 18 øre/kWh). Siden programmet ble etablert i 2003, er det gitt 170 mill. kroner i støtte til varmesalganlegg og det er beregnet at dette gir en varmeproduksjon på 47,2 GWh

3.2.3.11 *Utviklingstiltak for geit – Friskere geiter*

Målet med prosjektet Friskere geiter er å få kontroll med sykdommene CAE, byllesjuka og paratuberkulose hos geit, og dermed sikre friske dyr, bedre dyrevelferd og bedre produkter. I Jordbruksavtalen 2010 ble det bestemt å videreføre saneringsprosjektet i en fase III og gjennomføring i hele geitepopulasjonen. Sluttfasen av prosjektet har vært

planlagt gjennomført i perioden 2011-2013 og målet har vært at alle geitebesetninger skal ha startet sanering innen utgangen av 2013.

Totalt 136 besetninger har gjennomført eller startet med sanering i 2012. Siden 2001 har 588 besetninger meldt seg på sanering, derav 421 med Norsk melkegeit mens 167 har andre geiteraser. Til sammen har 515 produsenter gjennomført, eller er i gang med, saneringen. Prosjektet har over tid blitt utvidet. I tillegg til melkegeiter har ammegeiter og sau fra foretak med kombinert småfehold kommet med i prosjektet. I 2012 var det ikke påvist tilbakefall av verken paratuberkulose, byllesjuka eller CAE (kronisk hjerne- og leddbetennelse) i sanerte besetninger. I løpet av 2012 har alle geitemelksleverandører som skal levere melk etter 2013 enten sanert eller står i ferd med å sanere. Etter 2013 vil all foredlet geitemelk fra TINE komme fra sanerte besetninger. Helsetilstanden i sanerte besetninger er i hovedsak god.

Saneringen innebærer bedre dyrevelferd, bedre smittevern, økt produktkvalitet, økt ytelse og holdbarhet hos geit, samt generell kompetanseheving hos brukerne. Besetningene følges opp av prosjektet Friskere geiter med prøvetaking på melketank, enkeltprøver og kliniske undersøkelser. I 2012 ble det utbetalt 9,5 mill. kroner i saneringstiltak til prosjektet Friskere geiter. Det ble i tillegg utbetalt 8,8 mill. kroner for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ved ferie og fritid til deltagere i smittesaneringstiltaket.

3.2.3.12 Beiteprosjekt

Beiteprosjektet med formål om et bedre sauehold med mindre tap av dyr på beite, har vært gjennomført i perioden 2009-2012 med totalt 22 mill. kroner over jordbruksavtalen. Prosjektet ble satt i gang på bakgrunn av utfordringer med områdevis store tap på utmarksbeite både av kjente årsaker som rovvilt og sjukdom, og ukjente årsaker. Prosjektet ble avsluttet med en todagers beitekonferanse i mars 2013.

Beiteprosjektet har lagt vekt på utprøving av elektronisk overvåkingsutstyr, arbeid med planlegging og organisering av beitebruken, samt prosjekter rettet mot beiterelaterte sykdommer. Utviklingen av elektronisk utstyr er i en tidlig fase, men styringsgruppen konkluderer med at deler av utstyret fungerer og bidrar til bedre og mer effektiv beitebruk. Prosjekter innen planlegging/organisering har vist at arbeidet er tid- og ressurskrevende, og at det ofte vil være behov for økonomisk bistand til prosjektledelse og juridisk kompetanse. Av beiterelaterte sykdommer har tilskudd vært rettet mot sykdommer forårsaket av flått og forgiftning som fører til alveld. Utprøving av tiltak mot *sjodogg* i Møre og Romsdal i 2010 ledet til at Bioforsk ble innvilget et fireårig prosjekt (Tickless) rettet mot flåttbåren sykdom fra 2011. Støtte til alvelforskning ledet av Universitetet i Oslo har resultert i funn av sannsynlig nytt årsaksforhold til sykdommen som kan åpne for muligheter til å finne forebyggende tiltak. Beiteprosjektet har også hatt miljøformål.

3.2.3.13 Fotråde – Prosjekt Friske føtter

Målet med prosjektet var å bekjempe sykdommen fotråde hos sau og geit i Norge. Fotråde er en alvorlig smittsom sykdom med potensielt store konsekvenser for dyrevelferd og produksjon. Prosjektet startet i 2009 som en nasjonal videreføring av prosjektet "Snu sauen". Ved utgangen av 2012 var alvorlig fotråde påvist i 102 besetninger i Rogaland,

hvorav 11 nye tilfeller i 2012. I 2011 og 2012 har det vært en nedgang i antall tilfeller, og prosjektet vurderes at utbruddet er under kontroll.

3.2.3.14 *Forskning*

Forskningsmidlene over jordbruksavtalen (JA) forvaltes av et eget styre bestående av avtalepartene. Formålet med midlene er å bidra til å dekke opp avtalepartenes behov for FoU med hovedvekt på anvendt kunnskap. Avgjørende for bruken av midlene er prosjektsøknadens faglige kvalitet og relevans for avtalepartene. Midlene disponeres i hovedsak til prosjekter etter åpen utlysning, enten som egen utlysning eller som fellesutlysning med programmer i Norges forskningsråd. Det kan også gis midler til utredningsprosjekter innen midlenes prioriterte områder.

I 2012 var det satt av 48 mill. kroner til forskningsmidler over jordbruksavtalen. Tematiske prioriteringer for 2012 var 1) økt matproduksjon med norske ressurser 2) mat, helse og forbruker 3) klimatilpasset, bærekraftig landbruk 4) råvarekvalitet og mattrygghet. Med overførte midler fra tidligere år ble det i 2012 innvilget om lag 50 mill. kroner. Mesteparten av midlene gikk til ulike forskningsprosjekter, mens om lag 2,4 mill. kroner gikk til utredningsprosjekter.

Norge og Sverige har inngått et samarbeid om hesteforskning med en samlet ramme på 70 mill. kroner. Av dette bidrar forskningsmidlene over jordbruksavtalen med til sammen 8 mill. kroner fordelt over perioden 2010-2013.

3.2.3.15 *Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF) og konfliktforebyggende tiltak jordbruk - reindrift*

Avsetningen over LUF på 2 mill. kroner disponeres av Sametinget. Totalt tildelte Sametinget 2,4 mill. kroner til investeringer og utviklingstiltak innen jordbruket i 2012.

Det ble også avsatt 1,4 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift i 2012. Midlene er forvaltet av Innovasjon Norge. Det ble i 2012 tildelt 0,6 mill. kroner til syv prosjekter i Troms og Finnmark.

3.2.3.16 *Tilbakeførte reguleringsmidler*

Tilbakebetalte reguleringsmidler er i 2012 disponert til ulike satsningsområder i henhold til tabell 3.6

Tabell 3.6 Tilbakeførte reguleringsmidler - innvilgningsramme, mill. kroner

Tiltak	2012
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0
Frukt/bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet	2,0
<i>Totalt</i>	<i>4,0</i>

Prosjektet nasjonalt utviklingsprogram for landbruksbygg og kulturlandskap

I jordbruksoppgjøret 2007 vedtok avtalepartene å opprette et nasjonalt program for Landbruksbygg og kulturlandskap. Programmet var 5-årig, med en årlig ramme på 2 mill. kroner, og ble avsluttet i 2012. Hensikten var å se på mulighetene for å sikre en bedre landskapsmessig utforming ved oppføring av nye store landbruksbygg, og å stimulere til ny bruk av ledige bygninger. Utviklingsprogrammet har hatt som mål å fremskaffe ny

kunnskap, finne flaskehalser, mangler og utfordringer i regelverk, samt se på og formidle erfaringer fra utviklingsprosjekter og gode byggeprosjekter. Programmet har også arbeidet med å utvikle metoder for å registrere kulturhistorisk viktige landbruksbygg. Arbeidet med programmet har vært delt inn i 3 grupper med en koordinerende styringsgruppe.

Gjennom prosjektet har det blitt avholdt flere seminar både lokalt, regionalt og nasjonalt. Seminarene har både bidratt til innhenting av kunnskap og til å spre kunnskap. Videre utvikles det et eget nettsted, www.landbruksbygg.no, for å formidle kunnskapen.

Gruppene har kommet med anbefalinger for bedre ivaretagelse av de aktuelle verdiene, bl.a. innspill til regelverk, til søknadsprosesser, til kompetanse og til økonomiske virkemidler som vil bidra til ivaretagelse av kulturmiljø og kulturlandskap. Erfaringene fra programmet vil bli brukt videre i landbrukssektorens arbeid med å ivareta disse verdiene, i samarbeid med kulturminne- og miljøvernmyndigheter.

Frukt og bær rundt neste sving

Det femårige prosjektet "Frukt og bær rundt neste sving", med Hordaland og Sogn og Fjordane som hovedområde, har årlig disponert 2 mill. kroner over jordbruksavtalen, samt 1 mill. kroner i lokale midler til og med 2012. Fylkesmannen i Sogn og Fjordane er sekretariatsfylke for satsingen. Med utgangspunkt i profesjonell frukt- og bærproduksjon, skulle programmet utvikle og videreutvikle salgbare produkter og tjenester, særlig til reiselivsformål. Prosjektet har utviklet og synliggjort en rekke gode bedrifter både i Hardanger og Sogn, og fått til et konstruktivt samarbeid med destinasjonsselskapene og lokale hotell. Flere samarbeidsprosjekter mellom bedrifter sikrer fleksibilitet og gjør det lettere å tilby opplevelser gjennom hele turistsesongen. Smak av lokale produkter som friske bær, eplejuice og cider medvirker til å gi en god opplevelse. Det skal utarbeides en sluttrapport fra programmet innen 1. halvår 2013 av Fylkesmannen i Sogn og Fjordane. Videre oppfølging av bedriftene vil skje i regi av fylkesmannen og Innovasjon Norge i Hordaland og Sogn og Fjordane.

3.3 Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen

3.3.1 Inntektsutvikling

Inntektsutviklingen i næringen er, ved siden av å være et mål, også det viktigste virkemiddelet for å kunne oppnå landbruk over hele landet. Tilstrekkelig lønnsomhet er en viktig forutsetning for at dyktige næringsutøvere, og ikke minst ungdommen, skal finne jordbruk som en interessant arbeidsplass for framtida. Meld. St. 9 sier følgende om inntektsutviklingen i jordbruket:

"Regjeringen vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper. Regjeringen vil derfor videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som er ført etter 2005."

Fra 2006 til 2013 har bruttoinntektene i jordbruket økt med vel 9,3 mrd. kroner, etter at de lå nokså stabilt rundt 30 mrd. kroner i en årrekke. Kostnadene, utenom renter, har økt med 5,8 mrd. kroner. Fra 2011 til 2013 øker bruttoinntektene med 2,4 mrd. kroner, mens

kostnadene (inkl. realrentekostnaden) øker med 2,1 mrd. kroner. *Vederlag til arbeid og egenkapital* for jordbrukssektoren øker dermed med 250 mill. kroner fra 2011 til 2013.

Tabell 3.7 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2011 til budsjetterte tall for 2013 iflg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper. Tabellen viser også resultat per utført årsverk i sektoren, og resultat inkl. verdien av jordbruksfradraget ved ligningen.

I jordbruksavtalen for 2011, ble det fra 2012 gitt kompensasjon for økt trygdeavgift (fra 7,8 til 11 pst.) ved at bevilgning til medlemsavgift til folketrygden over jordbruksavtalen, ble omdisponert til inntektsgivende tiltak og ved at jordbruksfradraget ble utvidet. Budsjettnemnda beregnet denne kompensasjonen til 289 mill. kroner totalt i 2012. I det endelige resultatmålet *Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. verdi av jordbruksfradraget*, utgjør kompensasjonen 6 100 kroner per årsverk i 2012. Fordi kompensasjonen ble gitt gjennom flere ordninger, påvirkes flere av tallene for 2012 og 2013 i tabell 3.7.

Tabell 3.7 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper. Tall for 2012 og 2013 inkl. kompensasjon for økt trygdeavgift.

	2011	2012*	2013**	12/11 Prosent	13/12 Prosent
Produksjonsinntekter, mill. kr.	26 696	28 055	28 377	5,1 %	1,1 %
Direkte tilskudd, mill. kr.	10 018	10 514	10 697	5,0 %	1,7 %
Sum inntekter, mill. kr.	36 713	38 569	39 074	5,1 %	1,3 %
Driftskostnader, mill. kr.	16 998	17 779	18 253	4,6 %	2,7 %
Kapitalkostnader, mill. kr.	8 116	8 591	8 973	5,9 %	4,4 %
Sum kostnader, mill. kr.	25 114	26 370	27 226	5,0 %	3,2 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr.	11 599	12 200	11 849	5,2 %	-2,9 %
Antall årsverk	49 400	47 400	45 500	-4,0 %	-4,0 %
Kroner pr. årsverk	234 800	257 400	260 400	9,6 %	1,2 %
Verdi skatteordning, kr. per årsverk	25 700	34 200	35 000		
Totalt, kr. per årsverk	260 500	291 600	295 400	11,9 %	1,3 %

*) Foreløpig regnskap

***) Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Årets beregninger viser en økning i vederlag til eget arbeid og egenkapital fra 2011 til 2012 på 12 pst., eller 31 100 kroner per årsverk, inkl. kompensasjon for økt folketrygdeavgift. Fra 2012 til 2013 budsjetteres det med en økning på 1 pst., tilsvarende 3 800 kroner per årsverk. Inntektsveksten fra 2011 til 2013 er svakere enn lagt til grunn for oppgjøret i 2012. Det kan forklares med økt overproduksjon, spesielt av svinekjøtt.

Referansebrukene

Referansebrukene er basert på NILFs driftsgranskinger, som gir data på foretaksnivå. Beregningsprinsippene er forskjellige fra Totalkalkylen på noen områder. Bl.a. føres avskrivningene etter historisk kostnad og lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I Totalkalkylen inflasjonsjusteres kapitalsaldoen før beregning av kapitalslit og lånt kapital godtgjøres med normalisert realrente. Dette gir ulik utvikling i kapitalkostnadene mellom enkeltår. Samtidig er inntektsnivået høyere i referansebrukene. Det henger

sammen med at deltagerbrukene er rekruttert blant de om lag 70 pst. av jordbruksforetakene som har størst driftsomfang.

Tabell 3.8 viser Budsjettnemndas beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. virkningen av jordbruksfradraget, for referansebrukene i årene 2011 til 2013.

Tabell 3.8 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på referansebrukene. Inntektsverdi av jordbruksfradraget ved ligningen er lagt til. Tall for 2012 og 2013 er inkl. kompensasjon for økt medlemsavgift til folketrygden.

	2011	2012	2013	11 til 12	12 til 13	11 til 13
1 Melk og storfe, 22 årskyr	257 300	324 200	311 800	66 900	-12 400	54 500
2 Korn, 341 daa	137 500	136 300	121 300	-1 200	-15 000	-16 200
3 Sau, 140 vinterfôra	185 500	224 600	238 700	39 100	14 100	53 200
4 Melkegeit, 101 årsgeiter	298 400	355 100	357 600	56 700	2 500	59 200
5 Svin og korn, 44 avlssvin	295 500	323 300	236 800	27 800	-86 500	-58 700
6 Egg og planteprodukter, 7 200 høner	347 800	460 300	391 100	112 500	-69 200	43 300
7 Poteter og korn, 113 daa poteter	324 600	331 500	342 900	6 900	11 400	18 300
8 Ammeku/storfeslakt, 28 ammekyr	183 400	236 400	261 500	53 000	25 100	78 100
9 Frukt/bær og sau, 48 daa frukt	242 400	258 300	289 000	15 900	30 700	46 600
10 Fjørfekjøtt og planteprodukter	284 300	392 200	356 800	107 900	-35 400	72 500
11 Økologisk melk, 23 årskyr	287 500	352 700	342 700	65 200	-10 000	55 200

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Alle referansebrukene viser en økning i inntekter fra 2011 til 2012, med unntak av korn. Den beregnede inntektsveksten for melk fra 2011 til 2012 henger sammen med at melkeprisen i regnskapsåret 2011 er lav pga. en regnskapsteknisk omlegging knyttet til at forskudd på etterbetaling fra TINE ble ført som lån fra og med dette året. Det gjør at melkeprisen er 14 øre lavere i 2011, enn om tidligere praksis hadde vært videreført.

Inntektsveksten er ellers sterkest på referansebrukene med egg og planteprodukter og fjørfekjøtt og planteprodukter. Fra 2012 til 2013 er utviklingen negativ for flere av referansebrukene, sterkest for referansebruk 5 Svin og korn og 6 Egg og planteprodukter, som følge av økt overproduksjon. I perioden fra 2011 til 2013 er det referansebruk 8 Ammeku/storfeslakt som har størst inntektsøkning. Det øvrige grasbaserte husdyrholdet viser også en god utvikling. Bruk med korn som hovedproduksjon eller i kombinasjon med svin er de eneste produksjonene som har negativ utvikling i toårsperioden. Nettoresultatet i kornproduksjonen påvirkes sterkt av svingninger i gjødselprisene. Volumframregningen for korn er usikker og resultatet svinger fra år til år.

Statens forhandlingsutvalg vil peke på at det vil være stor variasjon rundt gjennomsnittet i de enkelte produksjoner, bl.a. som følge av investeringstidspunkt, ulike driftsmåter, omfang av leasing osv.

Lønnsutvikling for andre grupper

Tabell 3.9 viser årslønnsveksten for alle grupper lønsmottagere, iflg. Det tekniske beredningsutvalget for inntektsoppkjørene, t.o.m. inntektsåret 2012. Statens forhandlingsutvalg har lagt til grunn en inntektsvekst på 3,5 pst. for 2013, som anslått i Revidert nasjo-

nalbudsjett. For 2014 er det lagt til grunn 3,9 pst., som anslått av SSB i Økonomiske analyser, nr. 2/2013.

Tabell 3.9 Lønnsutviklingen for alle grupper lønsmottakere ¹⁾

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Andre grupper %		5,4 %	6,3 %	4,2 %	3,7 %	4,2 %	4,0 %	3,5 %	3,9 %
Andre kr. (TBU)	358 900	378 300	402 100	419 000	434 500	452 800	470 900	487 400	506 400
Andre økning		19 400	23 800	16 900	15 500	18 300	18 100	16 500	19 000

1) Utvikling fra 2006 og nivå i 2012 fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene

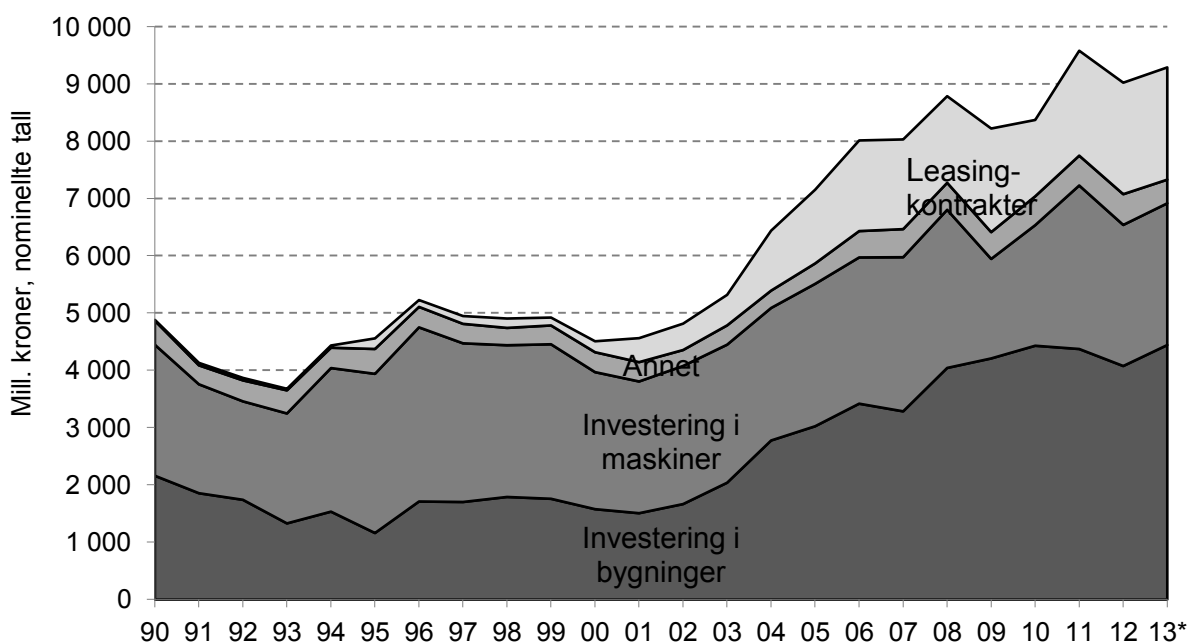
3.3.2 Kostnadsutvikling og investeringer

Som det går fram av tabell 3.7, økte både driftskostnadene og kapitalkostnadene relativt betydelig fra 2011 til 2012. Driftskostnadene økte med 4,6 pst, særlig p.g.a. sterk vekst i kraftfôr- og gjødselkostnadene. Kapitalkostnadene økte med 5,9 pst., særlig pga. økt gjeldsmasse og økt realrente.

Fra 2012 til 2013 regner Budsjettnemnda med en total kostnadsvekst på 3,2 pst. Driftskostnadene er budsjettert å øke med 2,7 pst., eller om lag 470 mill. kroner. Kostnadsveksten er størst for kraftfôr, som budsjetteres å øke med vel 5 pst, eller 326 mill. kroner. Gjødselkostnadene er budsjettert svakt opp, pga. volumøkning, mens det budsjetteres med en liten prisreduksjon. Det budsjetteres med at mengden mineralgjødsel i 2013 vil være 14 pst. lavere enn gjennomsnittet for årene 2000-2007.

Kapitalkostnadene, inkl. realrente, er budsjettert å øke med 4,4 pst. eller 382 mill. kroner fra 2012-2013. Det er særlig den normaliserte realrentekostnaden som øker, med 12,7 pst. eller 168 mill. kroner. Det skyldes både økning i gjeldsmassen og økning i realrente-prosent. Kapitalslit og leasing øker med henholdsvis 1,9 og 9,3 pst.

Målt i faste priser (volum) nådde investeringene sitt laveste nivå etter opptrappingen på 70-tallet i 2002. Investeringsvolumet økte til 2006 og har deretter vært om lag på samme nivå. Figur 3.3 viser utviklingen i bruttoinvesteringene og inngåtte leasingkontrakter i nominelle verdier etter 1990. Budsjettnemnda prognoserer en økning på 3,6 pst. i investeringene, ekskl. leasing, i 2013. Nemnda regner med vekst i bygningsinvesteringene og om lag uendrede investeringer i maskiner og redskaper.

Figur 3.3 Utvikling i bruttoinvesteringer, løpende kroner.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

3.3.3 Utvikling i sysselsetting

Jordbruket stod for 2,0 pst. av samlet sysselsetting i Norge i 2012, mot 5,5 pst. i 1990. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.10 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1979. På grunn av usikkerheten om utvalgstillingene, har SSB til årets beregninger foretatt en evaluering av arbeidsforbruchsregistreringene for årene 2001, 2003, 2005 og 2007. På grunnlag av evalueringen og at sammenveingsmetoden er endret, er arbeidsforbrukstallene for perioden 2000-2009 nedjustert i forhold til beregningene i fjor. Årets nedjustering slår mest ut for perioden 2000-2005.

På 90-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk 2,4 pst. Etter 2000 har den årlige nedgangen vært klart høyere. For framregningsårene 2012-2014 har Budsjett-nemnda forutsatt en nedgang på 4 pst. per år. Med disse forutsetningene er nedgangen i arbeidsforbruk anslått til ca. 2 000 årsverk per år fra 2011 til 2014.

Tabell 3.10 Antall jordbruksbedrifter og årsverk i 1 000 stk. for landet, 1979-2014

År	1979	1989	1999	2005	2011	2012	2013	2014
Antall jordbruksbedrifter	125,3	99,4	70,7	53,0	45,6	44,7	43,8	42,9
Antall årsverk	134,6	101,2	81,6	63,5	49,4	47,4	45,5	43,7

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

3.3.4 Strukturutvikling

Antall jordbruksbedrifter er redusert med 37 pst., eller 26 000 bedrifter, fra 1999 til 2012. Reduksjonstakten de siste årene er likevel lavere enn de første årene på 2000-tallet.

Gjennomsnittlig antall dekar per jordbruksbedrift har økt fra 148 dekar i 1999 til 222 dekar i 2012.

Det har vært en vesentlig strukturendring i alle produksjoner. I 2012 var det 9 951 jordbruksforetak med melkeproduksjon, når samdrifter regnes som ett foretak. Dette innebærer en reduksjon i antall bedrifter med melkeproduksjon på 56 pst. i perioden 1999 til 2012. Gjennomsnittlig antall melkekyr per melkebruk økte fra 14 i 1999 til 23 melkekyr i 2012.

Antallet samdrifter med melkeproduksjon økte raskt fram til 2008, for så å gå ned. Nedgangen skyldes i all hovedsak innføringen av kvoteleie fra 1. mars 2009. I 2008 ble det på det meste registrert 2 068 samdrifter, mens det ved kvoteårets start i 2013 ble registrert 1 263 samdrifter. Per 1. mars 2013 utgjorde samdrifter 13 pst. av alle foretak med melkeproduksjon.

Antall dekar korn per bedrift med kornproduksjon økte fra 150 dekar i 1999 til 240 dekar i 2012. I samme periode økte gjennomsnittlig potetareal fra 15 til 55 dekar og gjennomsnittlig grønnsaksareal fra 28 til 77 dekar per foretak. Gjennomsnittlig sauebesetning økte fra 42 til 63 sauer. Antallet verpehøner per bedrift økte fra ca. 2 600 til 7 400, når bedrifter med under 500 høner holdes utenom. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse for jordbruksbedrifter med avlsgris økte fra 27 til 74 purker per bedrift i samme periode. Gjennomsnittstall for antall dyr eller dekar preges av at mange bedrifter har flere produksjoner, hvor noen er mer typiske tilleggsproduksjoner. Strukturutviklingen innebærer likevel generelt at bedriftene spesialiseres.

Arealet til jordbruksbedrifter som går ut av drift, overtas i stor grad av andre jordbruksbedrifter og i hovedsak ved leie. Statistikken viser imidlertid betydelig regional variasjon. Andelen leid areal er i gjennomsnitt om lag 42 pst.

3.3.5 Produktivitet

Produktivitetsveksten i jordbruket er høy. Med det oppdaterte tallgrunlaget har jordbrukssektoren, de siste 10 årene, hatt en vekst i brutto arbeidsproduktivitet på 5,9 pst. per år. Tallgrunlaget indikerer at produktivitetsveksten har vært noe mindre de siste årene enn tidligere i perioden. Tilsvarende produktivitetsmål for norsk industri (bruttoproduct per timeverk) viser en gjennomsnittlig årlig vekst på 2 ½ pst. de siste ti år, iflg. det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Gjennomsnittlig vekst i Fastlands-Norge var 1,4 pst.

3.3.6 Overføringene til jordbruket

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importbeskyttelsen (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen og avgiftsfritak på diesel eksempler på avgiftslettelser som også inkluderes i beregningene. PSE-prosenten gir med andre ord en

indikasjon på støttenivået. Den gir ikke grunnlag for en nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjonen og hvilke virkemidler som er inkludert.

Netto overføringer i faste kroner var høyest i siste halvdel av 1980-årene og har deretter hatt en nedadgående trend. Etter 2007 har det vært en viss økning i realverdien av totaloverføringene, iflg. OECD. Norge har, sammen med Sveits, Sør-Korea, Japan og Island, den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har i gjennomsnitt vært om lag 60 de siste årene. Prosenten har variert en del fra år til år, særlig pga. av svingninger i verdensmarkedspriser på en rekke landbruksprodukter. PSE-prosenten i gjennomsnitt for OECD-land var 19 i 2011. Endringer i PSE-prosenten kan skyldes både endringer i det interne støttenivået og valutakurser. Endringer i verdensmarkedspriser vil imidlertid ha særlig stor betydning. Tabell 3.11 gir en oversikt over PSE for Norge og sammenlignbare land.

Tabell 3.11 Gjennomsnittlig PSE for Norge og andre land

	1986-88	2009-11	2009	2010	2011
OECD-gjennomsnitt	37	20	23	20	19
EU	39	20	23	20	18
Norge	70	60	61	61	58
Sveits	76	56	60	54	54
Island	77	47	51	47	44
Japan	64	51	49	53	52
Sør-Korea	70	50	51	45	53

Kilde: OECD (2012), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2012

OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenlignes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986-88 til å beregne "skjermingsstøtten". WTO-beregningene angir derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.2.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2011 på -37 pst. I gjennomsnitt for OECD-land var CSE på -7 pst.

3.4 Bærekraftig utvikling – miljø og klima

3.4.1 Miljø

Meld St. 9 om landbruks- og matpolitikken definerer fire overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk: (1) Matsikkerhet, (2) Landbruk over hele landet, (3) Økt verdiskaping og (4) Bærekraftig landbruk. Dette kapitlet rapporterer på målsettingene til bærekraftig landbruk. I Meldingen heter det bl.a.:

Regjeringen vil

- ivareta naturmangfoldet, legge til rette for jordbrukets produksjon av miljøgoder og begrense miljøbelastninger fra jordbruket, bl.a. gjennom å videreutvikle dagens økonomiske virkemidler og forvaltningen av disse.
- redusere avrenning og tilførsel av næringsstoffer til vann.
- øke kunnskapen om teknologi, drift og organisering knyttet til biogassproduksjon for å redusere kostnadene og øke lønnsomheten.
- bevare og videreutvikle landbrukets genetiske mangfold med sikte på klimatilpasning og økte klimagevinster.

3.4.1.1 Bedre miljørapportering

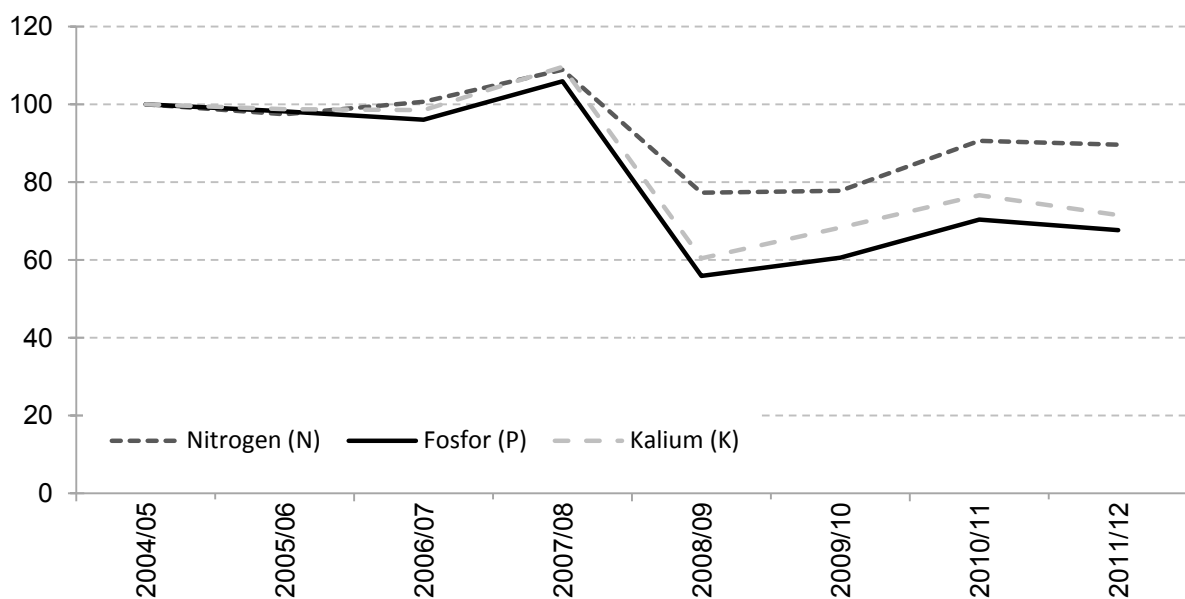
En betydelig del av miljøvirkemidlene over jordbruksavtalen ligger i ordningen Regionale miljøprogram. I år innføres et nytt søknads- og saksbehandlingssystem som vil gjøre datainnsamlingen bedre. Det kan rapporteres på de nye og forbedrede indikatorene fra 2014.

3.4.1.2 Næringsstoffavrenning og vannforurensing

Til tross for omfattende tiltaksgjennomføring i jordbruket kan man ikke se tydelige forbedringer i sårbare vassdrag. I følge Bioforsk skyldes dette at mer nedbør og ustabile vintre har gitt økt avrenning. Vannforskriften forutsetter vassdragsvis forvaltning og lokal tilnærming til utfordringene. Målretting av tiltakene er viktig for å få kostnadseffektiv gjennomføring.

Bruk av mineralgjødning

Figur 3.4 viser utviklingen i gjødselforbruket siden 2004. Det har vært en gjennomgang av gjødslingsnormene de siste årene, og anbefalt fosforgjødsling er betydelig redusert for mange vekster. Fosforforbruket har gått ned mer enn 30 pst. fra 2004, mens nitrogenbruken har gått ned ca. 10 pst. i samme tidsperiode.

Figur 3.4 Omsetning av nitrogen, kalium og fosfor fra 2004 til 2012.

Kilde: SSB

3.4.1.3 Klima og jordbruk

Jordbrukets utslipp av klimagasser

Jordbrukets utslipp av klimagasser var i 2011 4,5 mill. CO₂ ekvivalenter og utgjorde ca. 8 pst. av de totale norske utslippene. Jordbrukets utslipp har blitt redusert med 10,1 pst. fra 1990 til 2011, og er redusert med 0,7 pst fra 2010 til 2011. Nedgangen skyldes i hovedsak reduksjon i lystgassutslippene som følge av lavere bruk av nitrogengjødsel, samt reduksjon i utslipp av metan som i hovedsak skyldes nedgang i antall melkekyr.

I tillegg til disse utslippene rapporterer Norge et tap av CO₂ fra dyrket myr og åpenåkerproduksjoner (i hovedsak korn) på ca. 2,1 mill. tonn CO₂ i 2011. Utslipet er synkende. Dette er ikke en del av Kyotoforpliktelsen, men rapporteres til UNFCCC (FNs klimakonvensjon) under kategorien areal, arealbruksendringer og skogbruk.

Husdyrgjødsel

Optimal utnyttelse av husdyrgjødsel bidrar til å redusere klimagassutslippene, reduserer behovet for mineralgjødsel, bedrer vannmiljøet og reduserer nedfallet av nitrogen i naturen (nitrogenforbindelser som slippes ut i luften og som faller ned igjen i naturen). Fornuftig bruk av denne ressursen er derfor viktig for å redusere klimabelastningen fra landbruket. Norge har forpliktet seg gjennom Gøteborgprotokollen til å redusere utslipp av ammoniakk. 83 pst. av alle ammoniakktutslipp i Norge kommer fra husdyrgjødsel. I 2008 ble det igangsatt en pilotordning for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. I 2012 inngikk 170 000 dekar i denne ordningen. Fra 2013 inngår miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel som en del av regionale miljøprogram (RMP), og ordningen er prioritert i flere fylker. Forskrift om gjødselvarer m.v. av organisk opphav, er under revisjon.

3.4.1.4 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Handlingsplanen (2010-14) viderefører målsetningene om å redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler i norsk landbruk og redusere risikoen for helse og miljø ved bruk av slike midler. Etter endt planperiode skal minst 70 pst. av brukerne av plantevernmidler i jordbruket ha gode kunnskaper om integrert plantevern, og minst 50 pst. av brukerne benytte integrert plantevern.

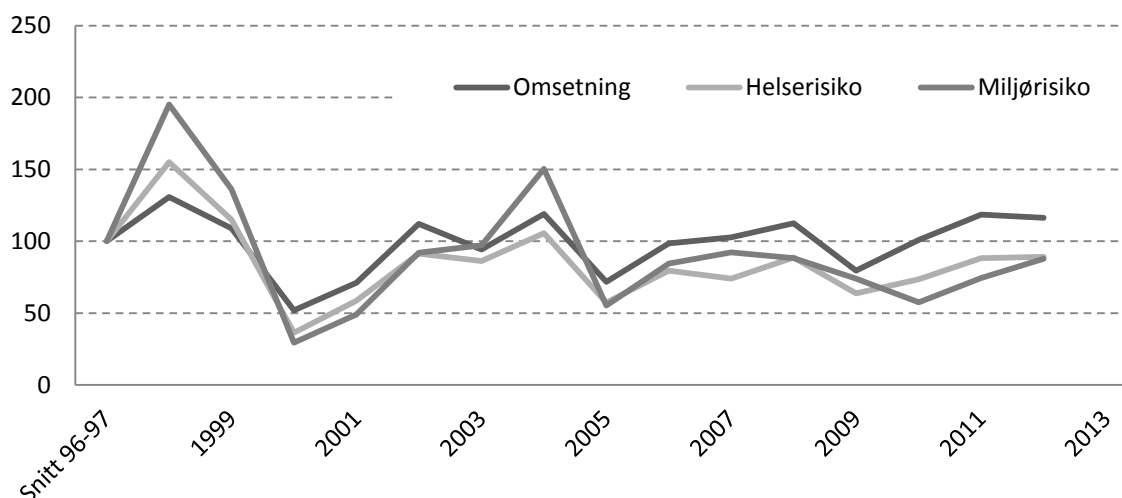
For å nå disse målsetningene fokuseres det spesielt på å øke kunnskapsnivået om rett bruk av plantevernmidler og alternativer til kjemisk bekjempelse av skadegjørere. Den partsammensatte arbeidsgruppen som følger opp handlingsplanen, har vurdert status for gjennomføring av pågående prosjekter.

Departementet har for 2013 fordelt 10 mill. kroner til prosjekter i regi av Bioforsk, Norsk landbruksrådgiving og Mattilsynet i samsvar med arbeidsgruppens tilråding. Hovedparten av prosjektene er en videreføring fra tidligere år. Det er igangsatt seks nye prosjekter i 2013. Det er også bevilget 1,5 mill. kroner til utprøving av plantevernmidler til småkulturer.

Utvikling i omsetning og utvikling i helse- og miljørisiko

Omsetningen av plantevernmidler i 2012 var på samme nivå som i 2011. Det har vært en økning i omsetningen de siste par årene. Helse- og miljørisikoen er likevel redusert i løpet av de siste 10 årene, jf. figur 3.5. Den økte omsetningen skyldes i hovedsak økt bruk av

jernsulfat til bekjempelse av mose i plen, samt at de siste årenes nedbørrike vekstsesonger har ført til økt behov for sprøyting mot soppsykdommer. Preparater til hobbyhager utgjorde i 2012 nærmere en fjerdedel av total mengde plantevernmidler.

Figur 3.5 Utvikling i omsetning og utvikling i risiko basert på risikoindikatorer for helse og miljø.

Kilde: Mattilsynet

3.4.1.5 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram har som hovedmål å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper og særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes. Det skal også bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensing og tap av næringsstoffer.

Programmet består av både tilskuddsordninger, miljøkrav i forskrift om produksjons-tilskudd, samt forskrift om miljøplan. Nasjonalt miljøprogram ble revidert i 2012 med ny virkningsperiode fra 2013 til 2016. Programmet har også retningslinjer for utformingen av regionale miljøprogram.

Arealutvikling og beiting i utmark

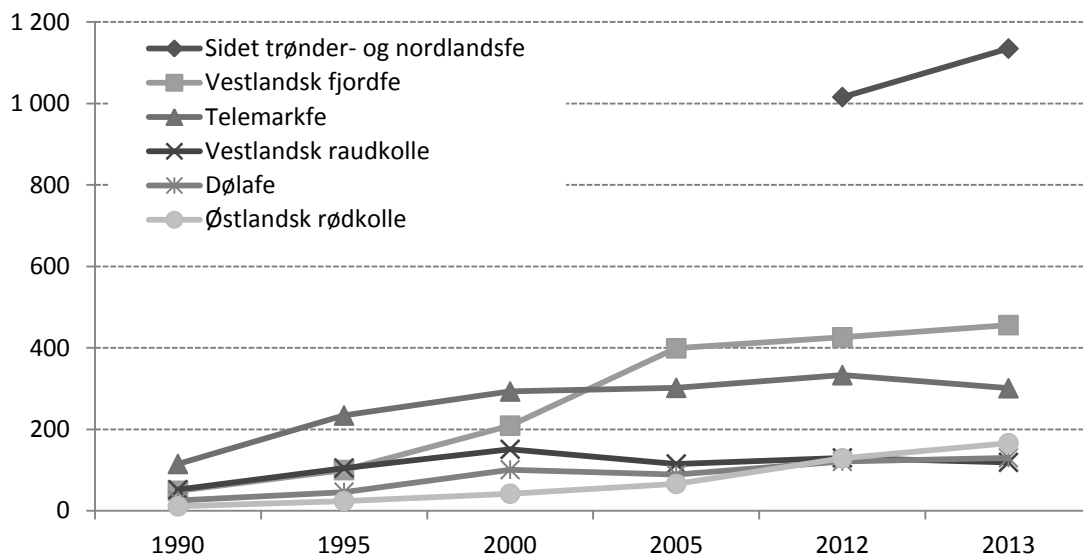
Kun om lag 3 pst. av Norges areal er dyrket. Både fulldyrka areal og totalt jordbruksareal er redusert fra 2011 til 2012. Se kapittel 3.2.1 for mer detaljer.

Beiting i utmark er viktig for ivaretagelse av kulturlandskap og for mange plante-, sopp- og dyrearter. De ulike dyreslagene har ulik innvirkning på naturmangfoldet, og det er derfor behov for at både storfe, geit og sau er på beite. Det var totalt 2,2 mill. beitedyr i utmark i 2012, noe som er en reduksjon på ca. 50 000 fra 2011. Det er en tilbakegang i antall sau, lam og geit på utmarksbeite. Det har vært en økning i antall storfe på utmarksbeite siden 2008, og antallet er nå på samme nivå som i 1999. 27 pst. av alle storfe gikk på utmarksbeite i 2012.

Genetiske ressurser – Bevaringsverdige storferaser

Rundt 1990 begynte registreringsarbeidet av bevaringsverdige storfe. Som bevaringsverdige storferaser regnes sidet trønder- og nordlandsfe, østlandsk rødkolle, dølafe,

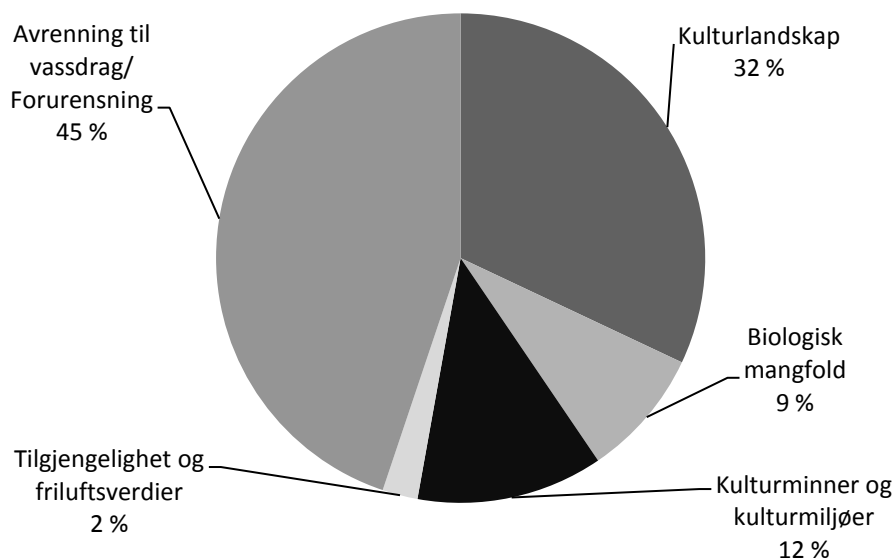
vestlandsk raudkolle, vestlandsk fjordfe og telemarkfe. Sidet trønder- og nordlandsfe ble tatt inn i registeret i 2012. Figur 3.6 viser at det har vært en oppgang i antall dyr for alle rasene siden registreringsarbeidet begynte, men det har vært en negativ utvikling det siste året for telemarksfe og vestlandsk raudkolle. Fremdeles regnes alle rasene som truet etter FAOs definisjon av hva som er truet rase (færre enn 1 000 hunndyr i avl) med unntak av sidet trønder- og nordlandsfe. Den nasjonale tilskuddsordningen for bevaringsverdige storferaser ble etablert i 2000.

Figur 3.6 Utviklingen i antall avlshunndyr, fra 1990 til 2012. Registrert i Kuregisteret.

3.4.1.6 Regionale miljøprogram

De regionale miljøprogrammene (RMP) er en sentral del av de miljørelaterte tiltakene og virkemidlene over Jordbruksavtalen. Å bevare spesielle kulturlandskap er et viktig mål innenfor RMP, og det er etablert en rekke forskjellige ordninger for å sikre særskilt skjøtsel av disse. I tillegg er det etablert flere tiltak for å redusere forurensing til vann. I 2012 mottok nesten 26 000 foretak tilskudd for å gjøre tiltak innenfor de regionale miljøprogrammene. I 2012 var utbetalingene fra RMP på i overkant av 418 mill. kroner. Figur 3.7 viser fordelingen per hovedområde. Tiltakene for å redusere avrenning til vassdrag fikk omlag 45 pst. av midlene i 2012. Det er stor variasjon i prioriteringer av tiltak mellom de ulike fylkene. Fylker med stor andel korndyrking bruker en betydelig andel av midlene til tiltak for å redusere erosjon og næringsstoffavrenning, mens de øvrige fylkene vektlegger tiltak som hindrer gjengroing og ivaretar verdifulle kulturlandskap og naturtyper.

Figur 3.7 RMP fordelt på hovedområder i 2012

For å begrense avrenning av næringsstoff og partikler til vassdrag, er endret jordarbeiding (areal i stubb om vinteren uten høstpløying) den klart største ordningen. Nær 80 pst. av midlene innen kategorien "Avrenning til vassdrag" ble brukt til dette formålet i 2012. Andelen av jordbruksarealet med åker i stubb har gått noe ned det siste året. Den største nedgangen har skjedd på de minst erosjonsutsatte arealene. Økt oppmerksomhet mot soppsmitte i åkeren og større målretting av tiltakene kan være faktorer som forklarer denne utviklingen. Fylkene målretter virkemiddelbruken mot arealene med størst risiko for avrenning av næringsstoff, og det gis mindre tilskudd til andre arealer. Det gis tilskudd til styrket veiledning slik at Vanddirektivets målsetninger kan nås. Dette øker miljøeffekten av ordningene.

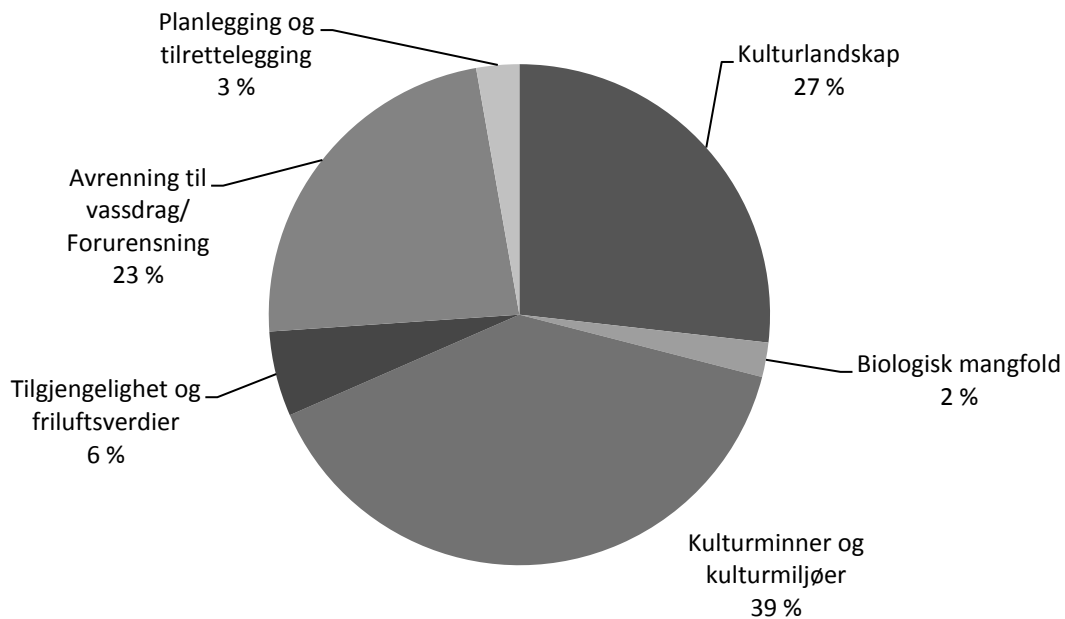
Tilskudd til seter er ett av kulturminne/kulturmiljøtiltakene i RMP. Det var om lag 1100 setre i drift i 2012. Tiltakene for biologisk mangfold går til verdifulle slåtte- og beitemarker, kystlynghei, bevaringsverdige husdyraser og til styvingstrær. Kystlynghei gis det tilskudd til gjennom arealtilskudd i noen fylker og dyretilskudd i noen. Det skjøttes drøyt 150.000 daa kystlynghei. Det er en liten økning fra i fjor. I tillegg er det nesten 10 000 dyr som får tilskudd for å beite kystlynghei.

3.4.1.7 Miljøvirkemidler i Landbrukets utviklingsprogram

Spesielle miljøtiltak i jordbruket

Spesielle tiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL) skal bidra til å ivareta natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og til å redusere forurensningen fra jordbruket. Ordningen forvaltes av kommunene og bevilgningen for 2012 var på 120 mill. kroner. Samlet sett går nær 74 pst. av midlene fra SMIL-ordningen til tiltak for å fremme kulturlandskap og kulturmiljøer, og ca. 23 pst. til tiltak for å redusere forurensning. Figur 3.8 viser hvordan kulturlandskaps- og forurensningstiltak er fordelt på formålsgrupper. Hydrotekniske anlegg, fangdammer og våtmarker er de viktigste gruppene av tiltak innen

forurensning, mens freda og verneverdige bygninger og gammel kulturmark er de største postene for bevaring av kulturlandskap.

Figur 3.8 SMIL-midler fordelt på hovedområder i 2012

Organisert beitebruk

Det er et mål å opprettholde beitebasert kjøttproduksjon og vedlikehold av kulturlandskap. Organisering mellom dyreeiere som benytter utmarksbeiter fremmer en effektiv utnyttning av beiteressursene, og det reduserer kostnadene ved infrastruktur og tilsyn. Det gis fylkesvis driftsstøtte til ca. 900 beitelag fra RMP og dette omfatter 75 pst. av sau og 30 pst. av storfe på utmarksbeite. I tillegg gis det investeringstilskudd eksempelvis til infrastruktur som gjerder, kveer, bruer, ferister, med mer. Støtte til elektronisk overvåkingsutstyr øker i omfang etter hvert som kvalitet og funksjonalitet forbedres. Telespor AS har nå ca. 30 000 enheter "Radiobjeller" i drift som er basert på GSM-dekning. Findmysheep.com gjennomfører storskala utprøving av et konsept med GPS-basert teknologi. Investeringstøtte til beitebruk i utmark kan ses i sammenheng med midler til forebyggende og konfliktdeppende tiltak mot rovviltskader over Miljøverndepartementets budsjett.

Utvalgte kulturlandskap

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket består av 22 områder som representerer variasjoner av ulike jordbrukslandskap med store verdier knyttet til biologisk mangfold og kulturminner og kulturmiljøer. For de fleste av områdene foreligger det nå forvaltningsplaner og skjøtselsplaner. Det er inngått over 300 avtaler om skjøtsel og mer enn 400 grunneiere/ drivere mottar tilskudd fra satsingen. Det arbeides med skilting og profilering av områdene. Finansieringen av ordningen har vært et årlig spleiselag mellom Landbruks- og matdepartementet (8 mill. kroner) og Miljøverndepartementet (6 mill. kroner). Det skal foretas en ekstern evaluering av de administrative elementene rundt satsingen. Slutt-rapport skal leveres i god tid før jordbruksoppgjøret 2014.

3.4.2 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringen har som mål at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020. Satsingen på dette området skjer med utgangspunktet i Landbruks- og matdepartementets handlingsplan *Økonomisk, agronomisk – økologisk!*.

3.4.2.1 Markedsutvikling

Omsetningen av økologiske matvarer i norsk dagligvarehandel var rekordstor i 2012. Samlet for alle produktgrupper økte omsetningen av økologiske produkter i dagligvarehandelen med 17 pst. i 2012 i sammenliknet med 2011.

Totalt ble det omsatt økologiske matvarer for ca. 1,17 mrd. kroner i 2012, tilsvarende 1,2 pst. av totaltmarkedet. Av dette utgjorde ca. 271 mill. kroner (ca. 23 pst.) omsetning i andre markedskanaler enn dagligvarehandelen. Eksempler på slike kanaler er storhusholdninger, spesialbutikker, Bondens marked, bakerier og abonnementssalg. I tillegg kommer salg gjennom helsekostforretninger, der det ble omsatt økologiske matvarer for ca. 130 millioner kroner i 2012. Meierivarer er fortsatt den økologiske varegruppen med høyest kronemessig omsetning (ca. 257 mill. kroner).

Tabell 3.12 viser andel økologiske varer av total omsetning og endring siden 2011 for et utvalg varer. Kjøttvarer utgjør fortsatt en svært liten del av den økologiske omsetningen. Størst vekst fra 2011 til 2012 var det innenfor produktkategoriene barnemat, meierivarer, grønnsaker/poteter og egg.

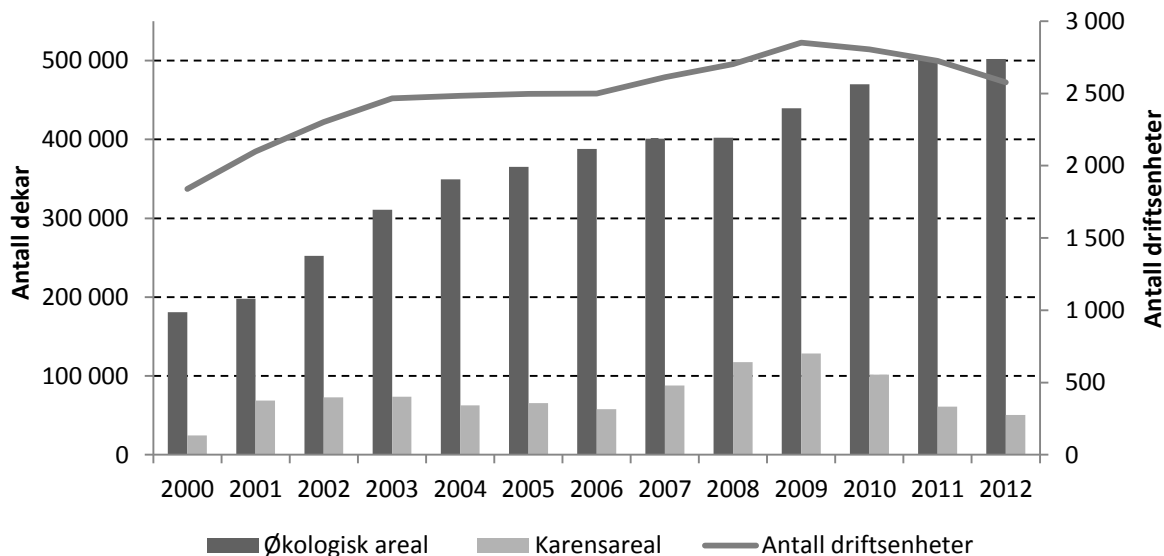
Tabell 3.12 Prosentvis andel økologiske varer av total omsetning (i verdi) i 2012 og prosentvis endring fra 2011 til 2012

Utvalg økologiske varer	Omsetning i mill. kroner i 2012	Omsetning i pst. av totalomsetning i 2012	Endring i pst. fra 2011 til 2012
Barnemat	140	23,2	31,6
Egg	102	5,3	17,5
Grønnsaker og poteter	211	2,2	16,4
Meieriprodukter	257	1,7	1,5
Kornprodukter og bakervarer	117	0,9	4,9
Frukt, bær og nøtter	63	0,8	42,1
Kjøtt	56	0,3	140,3

Kilde: Nielsen

3.4.2.2 Produksjonsutvikling

Figur 3.9 viser utvikling i økologisk drevet areal og areal under omlegging (karensareal) samt antall økologiske driftsenheter for perioden 2000 til 2012. De økologiske arealene i 2012 var på ca. 502 000 dekar, og utgjorde ca. 5,1 pst. av det totale jordbruksarealet (medregnet karensareal er andelen 5,6 pst.). Sammenliknet med tidligere år var veksten i 2012 lav; bare 0,1 pst. Karensarealet har siden 2000 variert en del. Etter sterk vekst fra 2007 til 2009, har andelen karensareal gått vesentlig tilbake og er nå nede i det laveste arealet siden 2000. Dette vil påvirke veksten i økologiske arealer og -produksjon i årene som kommer.

Figur 3.9 Utvikling i økologisk areal og karensareal samt økologiske driftsenheter, 2000 – 2012.

Kilde: Debio.

På fylkesnivå har det ikke vært noen entydig utvikling i økologisk areal i 2012. Utviklingen var positiv i enkelte fylker og negativ i andre. Buskerud (8,8 pst.), Sør-Trøndelag (8,6 pst.) og Nord-Trøndelag (8,4 pst.) hadde de høyeste andelene økologiske arealer i 2012. Finnmark hadde lavest andel (0,6 pst.), fulgt av Rogaland (0,7 pst.).

Eng-, beite- og fôrarealer utgjør hoveddelen (over 80 pst.) av de økologiske jordbruksarealene. Det var omtrent ingen endring i disse arealene i 2012 sammenliknet med året før. Det var også liten endring i arealet til korn- og oljevekster, med en vekst på kun 0,6 pst. Eng- beite- og fôrarealer og arealet til korn- og oljevekster utgjør til sammen 97 pst. av økologisk jordbruksareal.

Arealet med økologiske grønnsaker og poteter hadde en liten nedgang i 2012, og utgjør henholdsvis 3,4 og 0,9 pst. av totalt areal med de vekstene. Arealer til økologisk frukt- og bærproduksjon økte en med 8,4 pst. til 2447 dekar, noe som utgjør 5,8 pst. av det totale frukt- og bærarealet.

Husdyr i økologisk driftsform utgjør foreløpig en liten andel av det totale antall husdyr i Norge. Fra 2011 til 2012 var det noe økning i antall dyr for storfe, gris, geit samt antall bikuber. Antall økologisk storfe utgjør 3,5 pst. av totalt antall storfe, sau og lam utgjør 4,5 pst. Økologiske verpehøns utgjør 3,8 pst. av totalt antall verpehøns.

Tabell 3.13 viser andel økologisk areal av totalt jordbruksareal for et utvalg av land i Vest-Europa. Som det framgår av tabellen, er Norge på nivå med flere land i Vest-Europa når det gjelder andel økologisk jordbruksareal.

Tabell 3.13 Økologisk areal (inkl. karens) og prosentandel av totalt jordbruksareal i 2011, hektar

Land	Hektar	% økologisk
Danmark	162 173	6,2
Frankrike	975 141	3,6
Tyskland	1 015 626	6,1
Norge	55 500	5,4
Sverige	480 185	15,4
Storbritannia	638 528	4,0

Kilde: <http://www.organic-world.net/statistics-data-tables-dynamic.html>

3.4.2.3 Utviklingsprosjekter

Det ble for 2012 satt av 44 mill. kroner til prosjekter som skal utvikle økologisk produksjon og forbruk i tråd med handlingsplanen. Disse utviklingsmidlene er forvaltet av SLF og gikk i 2012 til fylkenes arbeid med handlingsplaner, økologiske foregangsfylker, utviklingsprosjekter innen veiledning, produktutvikling og markedsutvikling. I tillegg ble det avsatt 2 mill. kroner til generisk markedsføring av økologiske produkter over Matmerks bevilgning.

I jordbruksforhandlingene i 2011 ble SLF og Matmerk gitt et særskilt ansvar for å sikre at utviklingsmidlene til økologisk produksjon og forbruk i 2012 ble prioritert til prosjekter rettet mot salgsløddet i verdikjeden. Arbeidet startet opp høsten 2011 og det er registrert både økt omsetning og økt engasjement i markedet for tilgjengelighet av økologisk mat, både hos dagligvareaktørene og i storhusholdning.

For å kunne videreutvikle ordningene rettet mot økologisk produksjon og forbruk gjennomførte Vista Analyse AS, i samarbeid med Damvad Norge, høsten 2012 en evaluering av tilskuddene som skal bidra til økt produksjon og forbruk av økologisk mat. Evalueringen viste at produksjonstilskuddene i all hovedsak er innrettet på en fornuftig måte. I følge evaluatoren har utviklingsmidlene bidratt til å redusere flaskehalsen og markedssvikt i verdikjeden, men de mener midlene i større grad bør rettes mot å styrke privat forbruk. Evaluatoren mener også at forvaltningseffektiviteten kan bli bedre og anbefaler en sentralisering av de regionale midlene.

3.5 Målretting og forenkling, styring og kontroll

I Riksrevisjonens undersøkelse av måloppnåelse og styring i jordbruket (Dokument 3:12 (2009–2010)) peker Riksrevisjonen på at Landbruks- og matdepartementet har ansvar for mål- og resultatstyring innenfor jordbruksområdet, bl.a. å utvikle mål- og resultatindikatorer. I Meld. St. 9 omtales dette slik:

”Med utgangspunkt i meldingen, og Stortingets behandling av denne, vil departementet arbeide videre med å systematisere og operasjonalisere målene på sitt område. De overordnede landbruks- og matpolitiske målene, og områder som bygger opp under disse, som beskrevet i figur 1.1, vil danne grunnlag for dette arbeidet. Dette skal bidra til en bedre oversikt over målsettingene i landbruks- og matpolitikken og danne et tydeligere grunnlag for avveininger mellom mål.

Som en oppfølging av Riksrevisjonens undersøkelse av måloppnåelse og styring i jordbruket, jf. Dokument 3:12 (2009–2010), vil departementet videreutvikle mål- og resultatstyring som utgangspunkt for en forbedret framstilling av måloppnåelse og resultatrapportering på det landbruks- og matpolitiske området. Måloppnåelsen vil bli vurdert ut fra et sett med resultatindikatorer.

Mål- og resultatstyring skal videre danne utgangspunkt for den kontinuerlige utviklingen av det samlede virkemiddelapparatet og gjennom dette være med på å innrette ressursinnsatsen slik at gjennomføring av politikken skjer på en mest mulig effektiv måte. Mål- og resultatstyring vil også være et viktig verktøy i departementets videre arbeid med forenkling og videreutvikling av landbruks- og matforvaltningen.

Landbruks- og matdepartementet vil videreutvikle mål- og resultatstyring, også som et grunnleggende prinsipp for departementets styring, oppfølging og kontroll av landbruks- og matforvaltningen.”

I styringsdialogen med de underliggende forvaltningsorgan legger departementet særlig vekt på å gi klare og gode styringssignaler. Departementet har en omfattende styringsdialog med de underliggende organer både skriftlig og gjennom institusjonaliserte møter. Ved siden av styringen av forvaltningsorganer som er direkte underlagt departementet, gjennomføres det også styringsmøter med alle fylkesmannsembeter hvert andre år.

I Riksrevisjonen rapport heter det:

”Etter Riksrevisjonens vurdering kan det stilles spørsmål ved om det – i lys av tilskuddenes omfang og kompleksitet – er etablert tilstrekkelig robust kontrollsystem.”

Departementet og forvaltningen arbeider kontinuerlig med å få et så robust kontrollsystem som mulig. SLF, som har ansvar for utbetaling av aktuelle tilskudd og kontroll, har gjennomført et omfattende kontrollprosjekt i samarbeid med fylkesmennene og KS for å styrke fylkesmennenes kontrollfunksjon på landbruksområdet. Med grunnlag i kontrollprosjektet stiller SLF nå krav om at fylkesmannen hvert år skal utarbeide en risikobasert kontrollplan og gjennomføre forvaltningskontroll av kommuner, samt foretakskontroll.

Når det gjelder kompetanse i landbruksforvaltningen, har fylkesmannen og SLF en god og kontinuerlig oppfølging gjennom løpende veiledning og rådgivning, kommunebesøk, særskilte kommunesamlinger og kompetansetiltak rettet mot de landbruksansvarlige i kommunene.

Departementet legger til grunn at det er et kontinuerlig behov for forbedring av kontrollsystemet. Undersøkelser viser likevel at omfanget av feil og feilutbetalinger samlet sett er begrenset.

4 Foredling og omsetning

4.1 Innledning

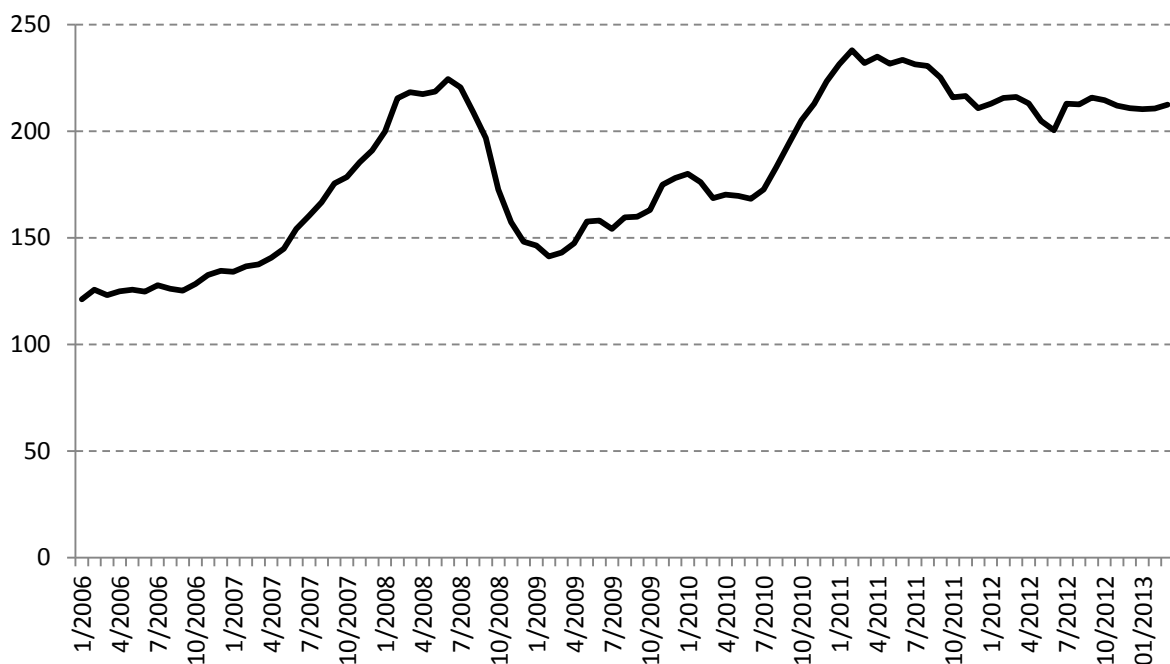
Foredling og omsetning av jordbruksvarer ligger i hovedsak utenfor jordbruksavtalens virkeområde. Handelspolitiske forhold, markedsordninger, annet regelverk og prisutvikling på råvarer har likevel stor betydning både for næringsmiddelindustri og omsetning. Produksjonsverdien i nærings- og nytelsesmiddelindustrien var iflg. SSB, om lag 161 mrd. kroner (inkl. fisk) i 2012. Økningen fra året før var på 5,1 pst. Næringsmiddelindustrien bidro med 37,7 mrd. kroner i verdiskaping i 2012, iflg. SSB.

Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Importen av næringsmidler øker, men det gjør også den totale omsetningen av matvarer i Norge. Norsk næringsmiddelindustri (ekskl. fiskevarebransjen) har fått redusert sin hjemmemarkedsandel de siste årene. Hjemmemarkedsandelen er for 2011 anslått til om lag 80 pst., mens den i 1995 utgjorde 89 pst. (NILF, Mat og industri 2012). Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, må på denne bakgrunn ha alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv.

4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

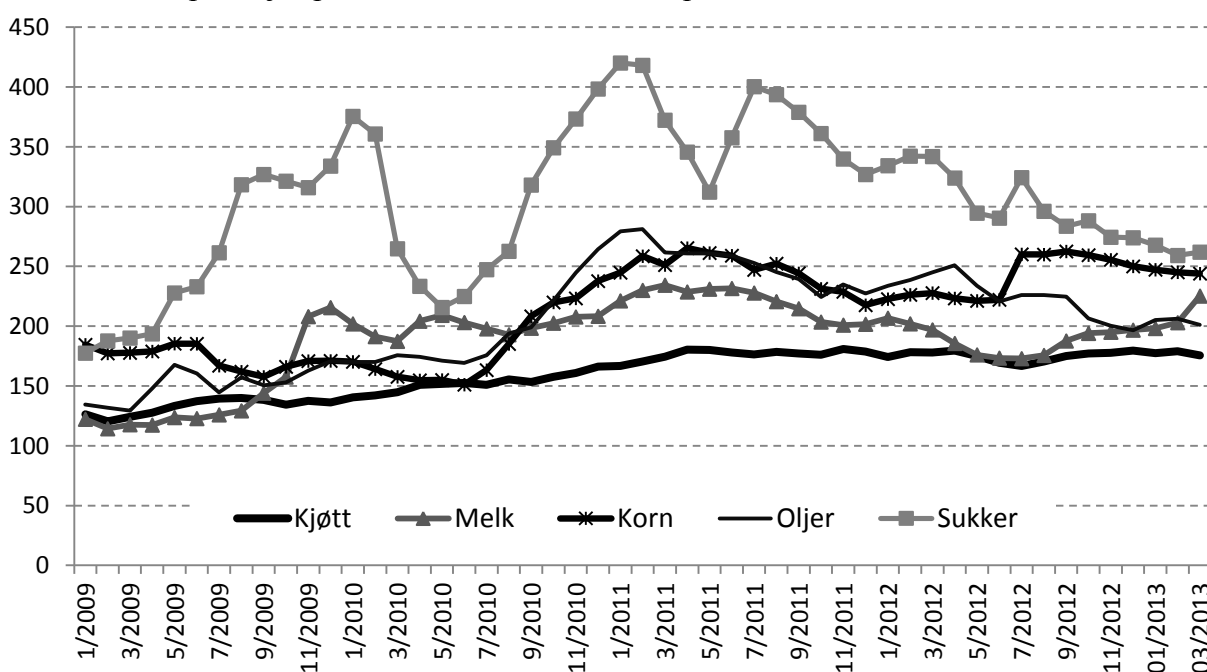
De internasjonale råvaremarkedene har vært turbulente de siste årene. Global befolkningsvekst, økonomisk vekst i fattige land og mellominntektsland, lave kornlagre, avlingssvikt, eksportrestriksjoner og økende bruk av jordbruksråvarer til produksjon av bioenergi, er blant årsakene til prisøkningene. Prisøkningene i 2007/2008 og 2010/2011 er et brudd med den lange trenden med fallende priser etter 1972/1973, selv om det også i denne perioden tidvis var store svingninger i prisene enkelte år.

FAOs prisindeks for råvarer nådde rekordnivå i februar 2011. Siden da har indeksen, med noe variasjon, falt med 11,7 pst. De siste 12 mnd. er indeksen redusert med 1,7 pst.. Figur 4.1 viser utviklingen i FAOs matprisindeks, som et gjennomsnitt.

Figur 4.1 FAOs prisindeks for matråvarer. Gjennomsnitt 2002-2004=100.

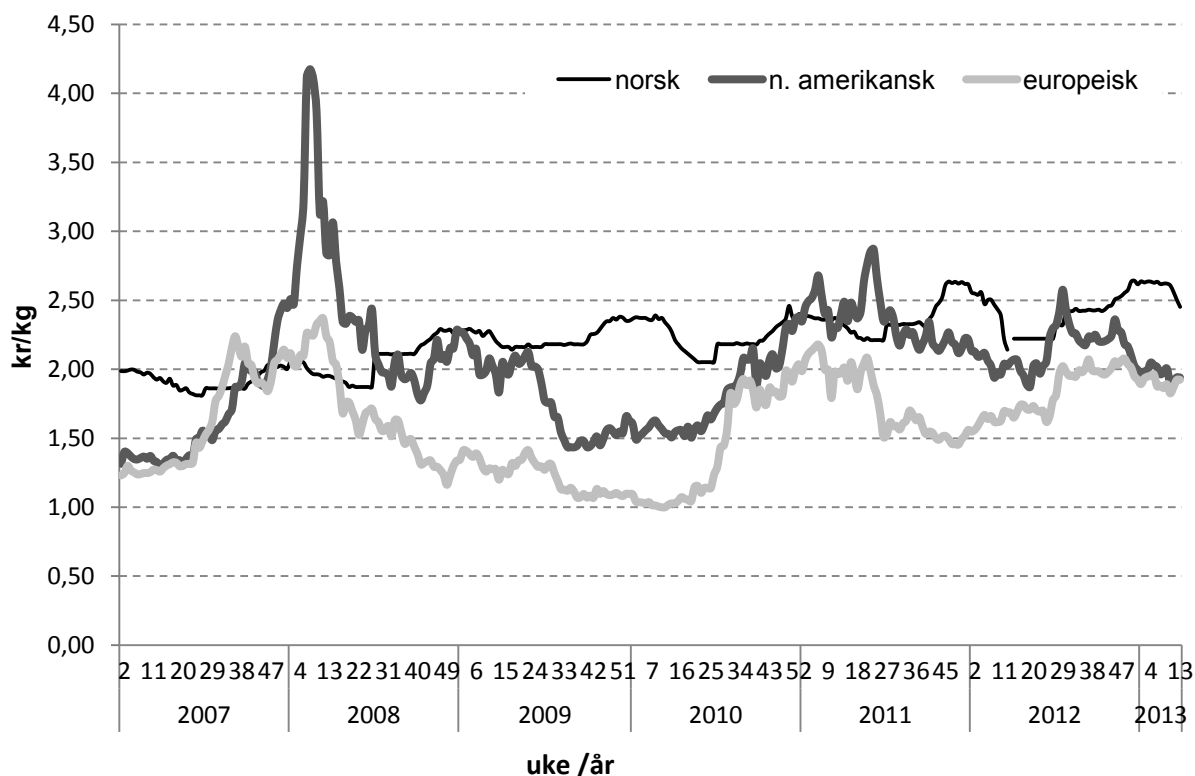
Figur 4.2 viser FAOs prisindeks for grupper av matvarer. De siste 12 mnd. har prisreduksjonen vært størst for sukker og oljer. Prisene for meierivarer har økt med 14,4 pst, og for korn med 7,1 pst. Kjøttprisene er redusert med 1,3 pst. de siste 12 månedene.

Figur 4.2 FAOs prisindeks for grupper av matvarer. Gjennomsnitt 2002-2004=100.

Figur 4.3 viser utviklingen i hvetepriser i det norske, det nord-amerikanske og det europeiske markedet. De siste årene har norske engrospriser på hvete ligget over internasjonale priser. Norsk pris i figuren er engrospris, dvs. noteringspris fratrukket prisnedskrivningstilskudd, tillagt håndteringskostnader. Alle priser er i norske kroner og er

derfor også påvirket av valutakursendringer. Internasjonale kornpriser er viktige fordi de er sentrale drivere i etterspørselen etter, og dermed prisene på, gjødsel.

Figur 4.3 Utviklingen i hvetepriiser i noen markeder.

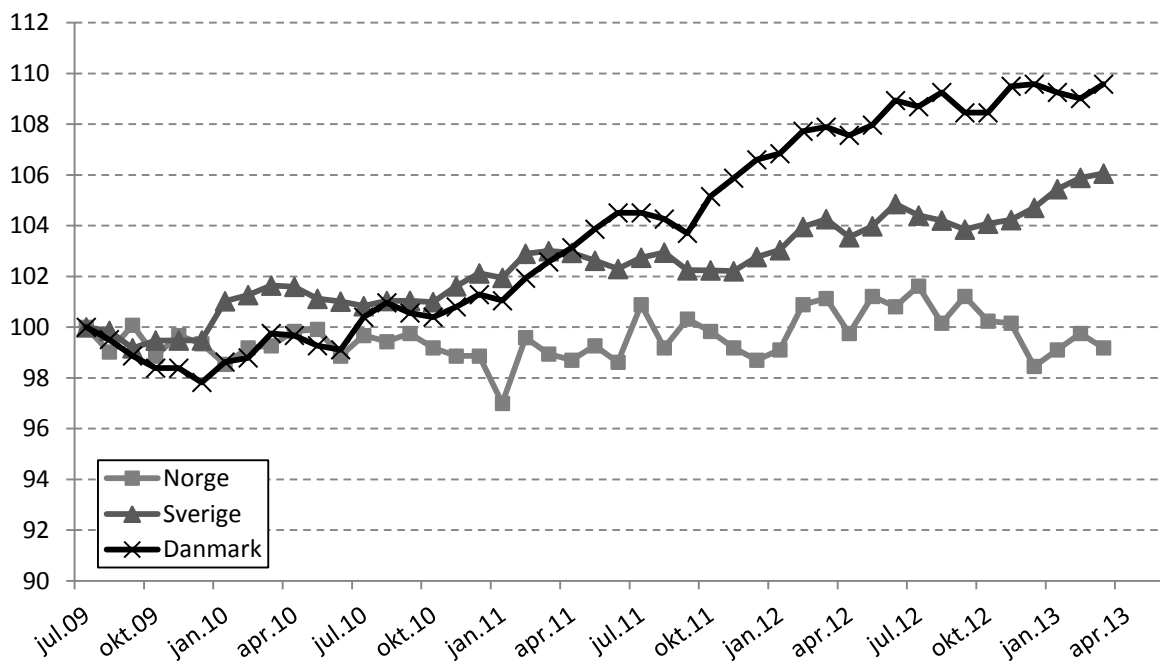
Kilde: Statens landbruksforvaltning, International Grains Council og Norske Felleskjøp.

Dersom prisene på importerte råvarer til fôr overstiger norsk nivå, påvirkes fôrkostnadene. Siden mai 2012 har prisene på soya internasjonalt vært så høye at det ikke har vært ilagt prisutjevningbeløp. Det har bidratt til større vekst i kraftfôrpriiser enn det prisøkningen på norsk fôrkorn skulle tilsi. Det er ventet at soyaprisene vil holde seg høye fram til den amerikanske avlingen kommer på markedet til høsten.

4.3 Prisutviklingen på matvarer

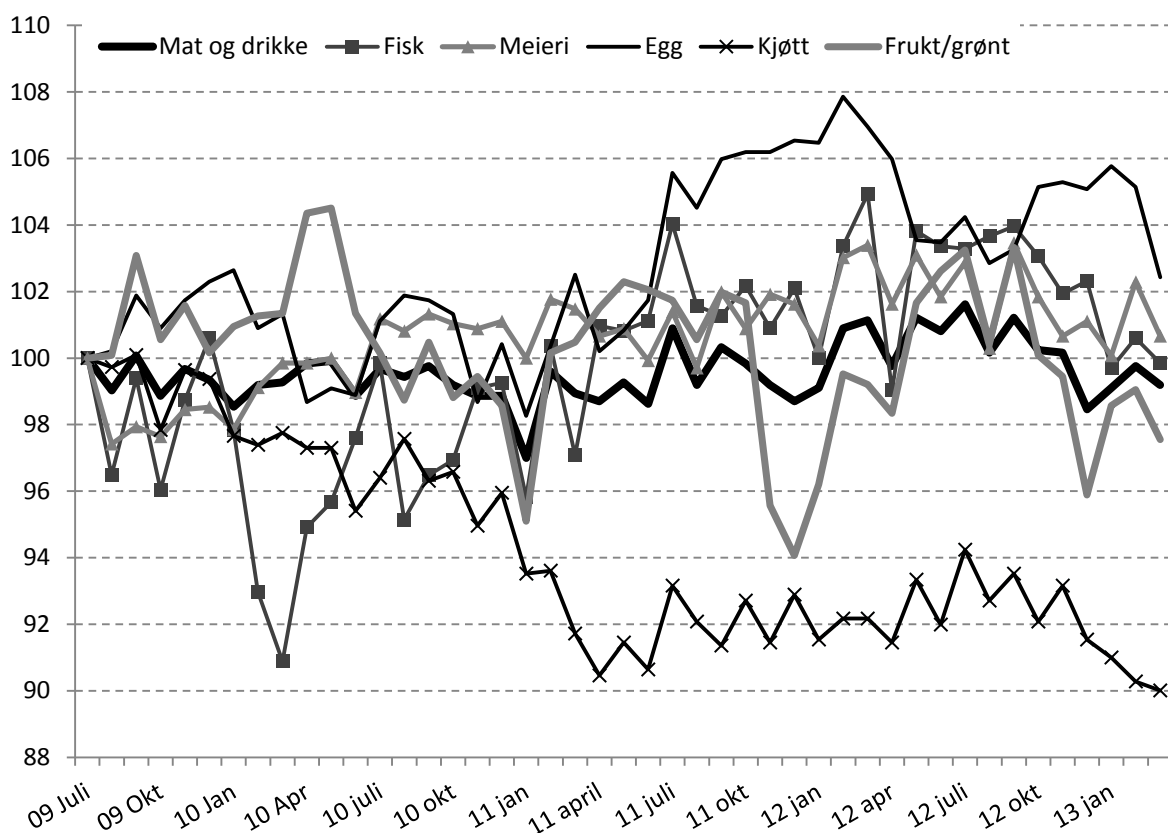
På grunn av importvernet for sentrale produkter fra det norske jordbruket, påvirkes forbrukerprisene i Norge mindre av internasjonale prissvingninger enn i mange andre land. Forbrukerprisene på mat i Norge har vært nominelt forholdsvis stabile siden sommeren 2009, iflg. SSBs konsumprisindeks, jf. figur 4.4. De siste tolv månedene er forbrukerprisene redusert med 1,9 pst. i Norge. I Sverige har de økt med 1,7 pst., mens prisveksten i Danmark har vært 1,6 pst..

Som det går fram av figur 4.5, er prisreduksjonen fra sommeren 2009 og fram til i dag, størst for kjøttvarer, hvor det har vært en prisreduksjon på 10 pst., mens prisveksten har vært størst for egg, med en økning på 2,4 pst., i samme periode.

Figur 4.4 Prisutvikling på matvarer i Norge, Sverige og Danmark. Indekser, juli 2009=100.

Kilde: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og Statistisk sentralbyrå

Figur 4.5 Prisutvikling på grupper av matvarer i Norge. Indekser, juli 2009=100.

Kilde: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og Statistisk sentralbyrå

Husholdningenes andel utgifter til mat og alkoholfrie drikkevarer har vært fallende over lang tid. Den nyeste forbruksundersøkelsen (2007-2009) viste at 11,8 pst. av husholdningenes konsum gikk til mat- og alkoholfrie drikkevarer, og 10,6 pst. til mat alene.

Til tross for historisk lav konsumandel er det likevel et høyt prisnivå for matvarer i Norge, sammenlignet med andre europeiske land og våre naboland. Det skyldes bl.a. pris-, kostnads- og lønnsnivå, kostbar distribusjon, konkurranseforhold og at norske råvarepriser er høyere enn i nabolandene. Iflg. Eurostats prisnivåindekser lå prisnivået på matvarer i Norge 64 pst. over gjennomsnittet for EU27 i 2011. Prisnivået på alle varer og tjenester til personlig konsum i Norge var 62 pst. høyere enn gjennomsnittet i EU27. Blant matvarene er det varegruppene melk og kjøtt som, relativt sett, er dyrest i Norge. Norges BNP per innbygger lå i 2011 86 pst. over EU27.

Absolutte prisforskjeller til omverdenen på råvarer og forbruksvarer har betydning for sektorens konkurransekraft. SSBs grensehandelsundersøkelse viser at nordmenn handlet for 11,6 mrd. kroner i forbindelse med dagsturer til utlandet i 2012. Det var en økning på 1 pst. fra året før.

4.4 Industri og konkurranseforhold

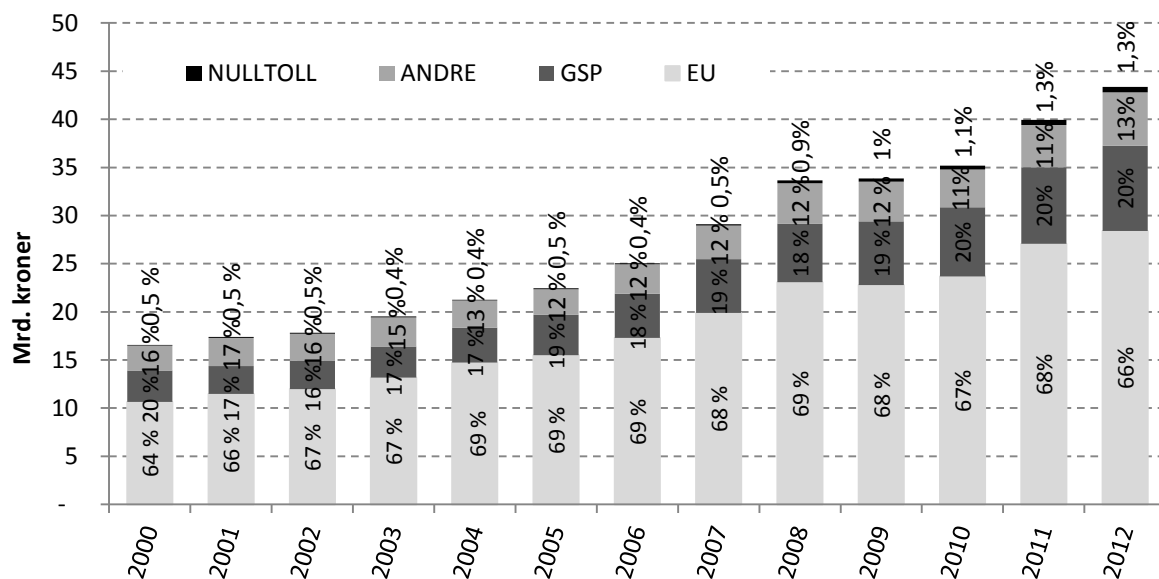
Produksjonen i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har aldri vært så høy som nå. Samlet norsk produksjon av kjøtt økte med snaut 1 pst. fra 2011 til 2012. Imidlertid økte engrossalget for disse produktene med 2,5 pst., og den samlede markedsbalansen for de fire kjøttslagene var dermed noe svakere enn året før.

For storfekjøtt førte redusert produksjon og økt forbruk til betydelig import i 2012. Markedsandelen for norsk storfekjøtt var i 2012 på 81 pst.. For lammekjøtt var det tilsvarende en liten reduksjon i produksjonen i 2012 og behov for supplerende import. For svin og fjørfe har det vært en jevn økning i norsk produksjon og en sterk vekst i etterspørselen etter fjørfekjøtt. For svin spesielt var det overskudd i det norske markedet i 2012. Tilsvarende er det nå overskudd i eggsektoren som følge av store investeringer de siste årene, som særlig har sammenheng med nye krav til dyrevelferd.

Importen av meieriprodukter gikk totalt sett noe ned i 2012 sammenlignet med 2011. Dette skyldes i første rekke nedgang i import av yoghurt og syrnet melk. For ost er det vesentlige av forbruksveksten i 2012 dekket av økt norsk produksjon. Importen av ost viser en tendens til utflating (4,5 pst. vekst i 2012).

Til tross for høy norsk produksjon har importen av landbruksvarer vært jevnt økende noe som innebærer en krevende konkurransesituasjon for næringa.

Figur 4.6 viser utviklingen i importen av landbruksvarer til Norge i årene 2000 - 2012, målt i verdi, og etter opprinnelse.

Figur 4.6 Utviklingen i importverdi av landbruksvarer i mrd. kroner, fordelt etter opprinnelse.

Slik det går fram av figur 4.6, har importen av matvarer, målt i verdi, økt fra om lag 16 mrd. kroner i 2000 til om lag 43 mrd. kroner i 2012. Viktige importvarer er vin og brennevin, bakervarer, oljer, soyabønner, sjokolade, sydfrukt og dyrefôr, herunder landbruksvarer til fiskefôr. Om lag 66 pst. av importen kommer fra EU med Danmark og Sverige som de to største eksportlandene. Over 20 pst. av importen kommer fra GSP-land (u-land), der Brasil er dominerende, og der viktige importvarer er proteinråvarer til fiskefôr og soyabønner. Av importen kommer 1,3 pst. fra de fattigste 64 landene. Viktige importvarer fra disse landene er blomster og kaffe.

Spesielt utsatt for økt importkonkurranses er bearbejdede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK). Verdien av RÅK-importen har økt jevnt de siste årene fra 2,6 mrd. kroner i 1995 til 8,3 mrd. kroner i 2010. Fra 2011 til 2012 økte importen med 5 pst. Bakervarer, sukkervarer og sjokolade er eksempler på viktige importvarer. Verdien av norsk eksport av RÅK-varer i 2012 var 1,2 mrd. kroner. Eksporten av RÅK-varer er stabil.

For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde eller øke sin markedsandel innenfor det voksende markedet for bearbejdede landbruksvarer. Dette er også viktig for underleverandørene til RÅK-industrien, både primærprodusenter og foredlingsindustri. Rundt 70 pst. av matkornet, 20 pst. av bær- og fruktproduksjonen og 14 pst. av melkeproduksjonen går til RÅK-varer.

Fremtidig utvikling i industrien avhenger av både nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronekurs og rentenivå) som industrien opererer under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom primærproduksjonen og næringsmiddelindustrien. Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddel-

industri som kundebase og næringsmiddelindustrien er avhengig av råvarer som er konkurransedyktige både med hensyn til pris og kvalitet.

Prisutvikling råvarer

For de råvarene og ferdigvarene som er omfattet av RÅK-ordningen blir råvareprisforskjeller også kompensert med utbetaling av tilskudd. Prisutjevning skjer i form av prisnedskrivning av innenlandske jordbruksvarer som nyttes til fremstilling av ferdigvarer og som tilskudd ved eksport av ferdigvarer (eksportrestitusjon). Satsene fastsettes normalt årlig. Prisvariasjoner på landbruksvarer internasjonalt gjør det nødvendig å følge konkurransesituasjonen for RÅK-industrien tett, og om nødvendig gjøre hyppigere justeringer av satsene.

RÅK-vareimporten til Norge skjer i særlig grad fra våre nærmeste naboland. Rundt 90 pst. av importen kommer fra EU. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er således et sentralt element i konkurransvilkårene for industrien og for avsetning av norske jordbruksprodukter.

Utvikling i matvarekjeden

Utviklingen i matvarekjeden har de siste tiårene gått i retning økt vertikal integrasjon, noe som påvirker konkurransforholdene også for matindustrien. Over noen tiår er det utviklet nye grossist- og distribusjonsløsninger som har påvirket leverandørenes innflytelse over utbudet i dagligvarehandelen. Dagligvarekjedene kontrollerer i dag en svært stor andel av distribusjonen av dagligvarer.

Andelen av dagligvarehandelens egne merkevarer (EMV) er i jevn vekst og utgjør nå i gjennomsnitt 12,6 pst. av samlet omsetning i dagligvaremarkedet. EMV andelen er raskt økende i enkelte varekategorier, og er størst innen ferskvarer som egg, fjørfekjøtt, kjøttpålegg og brød. I disse produktgruppene er andelen EMV på over 30 pst. basert på verdi. Produktgruppen med størst EMV-andel er fjørfekjøtt med 52 pst. volumandel og 44 pst. verdiandel i 2011. I frysedysken hadde EMV en verdiandel på 20,8 pst. i 2011.

Dagligvarekjedene satser også på oppkjøp av industri og har etablert seg innen bl.a. bakeri-, grønt- og kjøttsektoren. Vertikal integrasjon sammen med stor markedskonsentrasjon i alle tre salgskanaler for mat (dagligvare, storhusholdning og bensin, kiosk og servicehandel), er samlet med på å gi de fire dagligvarekjedene stor makt i verdikjeden. Effekten av denne utviklingen vil forsterkes gjennom en eventuell avtale om innkjøp og distribusjon mellom NorgesGruppen og ICA. Konkurransetilsynet har stoppet avtalen midlertidig, og har frist til 30. september for sin endelige beslutning.

4.5 Matpolitikken

Trygg mat er en viktig bærebjelke for Norge som matnasjon. Mattryggheten sikres gjennom tiltak langs hele produksjonskjeden, fra jord og fjord til bord. Selv om det forekommer enkelte utbrudd av sykdommer som overføres med mat, gir smittestoffer i mat lite sykdom i Norge, sammenliknet med de fleste andre land. Epidemiologiske undersøkelser tyder på at norsk kjøtt og egg har mindre betydning som smittekilde enn i flere andre land i Europa.

Det er også svært lav forekomst av uønskede fremmedstoffer i vegetabilier og animalsk mat i Norge. Av biologiske gifter er det funn av mykotoksiner i næringsmidler som utløser flest faremeldinger i det europeiske meldesystemet RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed). Også i Norge har forekomsten av mykotoksiner i korn økt.

Norsk dyrehelse er blant verdens beste. Det er også en stabil og begrenset forekomst av sykdommer hos husdyr som kan overføres til mennesker, direkte eller gjennom mat. Dette er svært fordelaktig for husdyrnæringene. Forhold som medvirker til vår gode status er kaldt klima, geografi, lav intensitet i norsk husdyrproduksjon, lite livdyrimport og et mangeårig og godt samarbeid mellom myndigheter og næring. Den nylige påvisningen av smitte med Schmallenberg-virus hos drøvtyggere i Norge, viser at Skagerak ikke er en tilstrekkelig barriere for å hindre introduksjon av vektorbårne sykdommer. Klimaendringer kan ha spesielt stor effekt på forekomst og spredning av vektorbårne sykdommer.

Matpolitikken skal også fremme andre forbrukerhensyn enn helse og mattrygghet. Oppmerksomheten om dyrevelferd er stor i befolkningen. Vi har en moderne og oppdatert lovgivning på området og dyrevelferden er gjennomgående god, selv om det er utfordringer både i enkelte produksjoner og hos enkeltprodusenter. Det arbeides både i Norge og internasjonalt for å finne fram til målbare, objektive indikatorer for dyrevelferd.

Merking av mat er viktig for at forbrukerne skal få riktig informasjon om matvarene. Oppmerksomheten om sporbarhet/opprinnelse, sammensetning og næringsinnhold i mat er økende. Gjennom et nytt regelverk for merking av mat vil kravene til opprinnelsesmerking bli skjerpet. Den frivillige merkeordningen *Nyt Norge* innlemmet hele 620 nye produkter i løpet av 2012, slik at om lag 1 700 mat- og drikkevarer nå er del av merkeordningen.

Endringer i styrkeforholdene mellom aktørene i verdikjeden for mat påvirker forbrukernes interesser med hensyn til pris, kvalitet, vareutvalg og tilgjengelighet.

4.6 Utredning av styrkeforhold i verdikjeden for mat

I regjeringens politiske plattform, jf. avsnittet om forbrukerpolitikk, framgår det at Regjeringen skal:

”Gjennomføre en utredning om styrkeforholdene i verdikjeden for mat som skal bidra til åpenhet om innsyn, samt sikre forbrukerinteressene og en tilfredsstillende samfunnsmessig kontroll”.

På denne bakgrunn nedsatte Landbruks- og matdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet et bredt sammensatt offentlig utvalg, Matkjedeutvalget, med representanter fra forbrukerinteressene, konkurransepolitikk, varehandel, industri, sjømat og landbruk. Utvalget har kartlagt endringer i styrkeforholdene i verdikjeden for mat, vurdert konsekvensen av disse og foreslått relevante tiltak

Matkjedeutvalget avleverte sin utredning 13. april 2011. Matkjedeutvalget vurderte styrkeforholdene i verdikjeden for varig endret, og pekte på at en videre utvikling i favør av handelsleddet vil gi et ubalansert maktforhold i verdikjeden for mat. Utvalget la fram

en rekke anbefalinger til tiltak, og hvor de viktigste var behov for en egen lov om forhandlinger og god handelsskikk, etablering av en dagligvareportal og styrke merkingen av mat.

Som ledd i oppfølgingen av Matkjedeutvalget nedsatte Regjeringen et lovutvalg i oktober 2012 som fikk i oppgave å utrede hvordan prinsippet om god handelsskikk og hensynet til forbrukerne best kan ivaretas i lovgivningen. Dagligvarelovutvalget presenterte sin utredning 30. april.

Et enstemmig Dagligvarelovutvalg konkluderte med at det er behov for en lov om god handelsskikk og anbefalte at det opprettes et Handelstilsyn for å håndheve loven. Forslaget til en lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden bygger et stykke på vei på forslaget til regulering framsatt av Matkjedeutvalget, men med et tydeligere forbrukerperspektiv. Lovutvalgets forslag vil bli sendt ut på høring.

Matkjedeutvalget anbefalte også at det ble opprettet en dagligvareportal som skal sammenstille informasjon til forbrukere når det gjelder pris, kvalitet og utvalg. Forbrukerrådet har fått i oppdrag å utrede en mulig ny informasjonsløsning på nettet med frist 5. juni i år. Dette vil gi videre grunnlag for vurderingen av behovet for en dagligvareportal.

Matkjedeutvalget anbefalte videre at næringsdeklarasjon på dagligvarer må bli obligatorisk og at opprinnelsesmerking, produsent og produksjonssted skal innføres som en obligatorisk merking, også for EMV. Her følges prosessen på matinformasjonsforordning i EU. Norge har gjort et viktig arbeid for å påvirke EU til å innføre obligatorisk næringsdeklarasjon og utvide opprinnelsesmerkingen. Det tas sikte på at forordningen er gjennomført i norsk regelverk innen desember 2014, når overgangsperioden i regelverket er utløpt. Øvrige forslag fra matkjedeutvalget er under utredning.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 Importvernet for landbruksvarer

Regjeringen legger i Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords* til grunn at importvernet fortsatt kommer til å være en bærebjelke i norsk landbrukspolitik. Importvernet er en forutsetning for å kunne sikre avsetningen av norske landbruksvarer, oppnå fastsatte priser i jordbruksavtalen og utnytte ressursene vi har til matproduksjon. Dette er grunnlaget for en tilfredsstillende inntektsutvikling i jordbruket.

Summen av handelsavtaler og forvaltningen av importvernet er avgjørende rammebetingelser for norsk matproduksjon. Derfor må ulike internasjonale forhandlinger og andre nasjonale prosesser som berører importvernet ses i sammenheng. Dette gjelder både WTO-forhandlingene og forhandlinger om bilaterale avtaler innenfor både EØS og EFTA, samt markedsåpninger til Norge gjennom vårt importregime for handel med u-land. Den samlede virkningen av ulike importlettelser bør være på et nivå som er forenlig med målsettingene for landbrukspolitikken.

Regjeringen har i internasjonale forhandlinger om handel med landbruksvarer lagt avgjørende vekt på å sikre handlingsrom for fortsatt å kunne føre en landbrukspolitik som ivaretar nasjonale mål for landbruket. I forhandlinger har Norge i første rekke åpnet for import av landbruksvarer der det er liten eller ingen norsk produksjon, og der import vil være fordelaktig for norsk næringsmiddelindustri gjennom rimeligere innsatsvarer og for forbrukere gjennom økt matmangfold. De samme prinsippene om et sterkt, men fleksibelt, importvern er lagt til grunn for den løpende forvaltningen av tollvernet.

5.2 WTO Landbruksavtalen og nye forhandlinger

Uruguay-runden med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel resulterte i opprettelsen av *Verdens Handelsorganisasjon* (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Samtidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (*Landbruksavtalen*) og om sanitære og plantesanitære forhold (*SPS-avtalen*). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på de tre områdene markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Norge er bundet av disse forpliktelsene inntil en ny landbruksavtale eventuelt kommer på plass.

Markedsadgang

Landbruksavtalen medførte omlegging til et tollbasert importvern der tollsatsene i gjennomsnitt skulle reduseres med 36 pst. innen år 2000. I tillegg forpliktet Norge seg til å etablere importkvoter for såkalt eksisterende og ny markedsadgang. Norge har notifisert bruk av importkvoter til og med 2011.

Internstøtte

WTOs landbruksavtale skiller mellom internstøtte som er underlagt reduksjonsforpliktelser, og internstøtte som er unntatt fra dette. Unntatt fra reduksjonsforpliktelsene er støtte som ikke har noen, eller bare minimale, effekter på handel og produksjon (såkalt grønn støtte); støtte som gis under produksjonsbegrensings-ordninger (såkalt blå støtte); og AMS-støtte som utgjør mindre enn 5 pst. av verdien av jordbruksproduksjonen (såkalt de minimis-støtte). Samtlige interne støttetiltak til fordel for jordbruksprodusenter som ikke er omfattet av ett av unntakene, er underlagt reduksjonsforpliktelsene. Reduksjonsforpliktelsene er uttrykt ved hjelp av et samlet mål for støtte, AMS (Aggregate Measurement of Support), også omtalt som gul støtte.

Gul støtte er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser fra perioden 1986-88 multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett fratrukket særavgifter. Norges maksimale gule støtte har vært 11,4 mrd. kroner for år 2000 og deretter. Ved siste notifikasjon i 2011 var det notifiserte nivået i gul boks 9,84 mrd. kroner.

Blå støtte er støtteordninger under produksjonsbegrensende programmer basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. Blå støtte var unntatt fra reduksjonsforpliktelsene i Uruguayrunden. I 2011 var notifisert blå støtte på 4,47 mrd. kroner.

Grønn støtte er støtte som har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel. Dette er støtte bl.a. til miljøprogrammer og velferdsordninger. Grønn støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. I 2011 var notifisert grønn støtte på 7,34 mrd. kroner.

Eksportstøtte

Landbruksavtalen begrenser bruken av eksportsubsidier både målt i verdi og målt i volum. Norge har notifisert bruk av eksportsubsidier til og med år 2011, og da var eksportstøtten notifisert til 226,3 mill. kroner.

Landbruksforhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. 1. august 2004 ble det vedtatt et rammeverk som la føringer for de videre forhandlingene for landbruksvarer, industrivarer inkl. fisk, tjenester og forenkling av handelsprosedyrer.

Ministerkonferansen i Hongkong i desember 2005 innebar et skritt videre i forhandlingene ved at en kom til enighet om bl.a. eliminering av eksportstøtte, bedret markedsadgang for MUL inn på i-landenes markeder og rammer for reduksjon av tollsatser og intern støtte. Disse elementene inngår i en bred forhandlingspakke som skal vedtas samlet.

På bakgrunn av tekster som det hadde vært forhandlet om siden juli 2007, ble det i juli 2008 avholdt et ministermøte i Genève med sikte på å ferdigstille avtaletekster for landbruk og industrivarer, inkl. fisk. Forhandlingene stoppet opp da det viste seg at avstanden mellom enkelte av aktørene på sentrale punkter var for stor. Forsøkene på å få til et nytt ministermøte i desember 2008 basert på enda en ny revisjon av avtaletekstene, førte ikke fram.

Forhandlingsprosessen siden 2009 har ikke lyktes i å oppnå betydelig fremgang på de uløste spørsmålene i forhandlingstekstene fra 2008. Det er samtidig usikkerhet rundt hvilke justeringer som eventuelt må til i eksisterende forhandlingsgrunnlag for å kunne oppnå multilateral enighet. Med fortsatt global usikkerhet omkring økonomien og et vanskelig politisk klima for handelsliberalisering hos enkelte nøkkelaktører, er det heller ikke i 2013 mulig med en slutføring av runden. Den 9. ordinære ministerkonferansen i WTO avholdes på Bali 3.-6. desember 2013. Medlemslandene i WTO har antydnet vilje til å fremforhandle beslutninger for ministermøtet. På landbruksområdet er aktuelle temaer som kan komme opp for beslutning tollkvoteadministrering, støtte for å oppnå matvaresikkerhet og eksportstøtte.

5.3 Import fra u-land

Toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter fra verdens minst utviklede land er et sentralt tiltak i Regjeringens utviklings- og handelspolitikk. Formålet er å fremme handel og utvikling, og slik bidra til at de fattigste landene blir bedre integrert i verdensøkonomien.

Regjeringen iverksatte fra 1. januar 2013 en ny GSP-ordning (General System of Preferences). Toll- og kvotefri markedsadgang for produkter fra land som står på FNs offisielle MUL-liste og alle lavinntektsland med mindre enn 75 millioner innbyggere, blir videreført. Ordningen omfatter nå 59 land.

For 26 andre u-land (GSP+land) ble det gitt tollfri markedsadgang for 51 nye tollinjer og redusert tollsats med 50 pst. for 15 tollinjer. Disse endringene omfatter blomster, grønnsaker, oljer og konserverte grønnsaker og frukter. Det ble videre iverksatt en ny importkvote for melasse og utnyttelsen av enkelte eksisterende GSP-kvoter ble gjort mer fleksible.

Den eksisterende særordningen for Namibia, Botswana og Swaziland ble fjernet, slik at disse land blir behandlet på linje med andre u-land på samme inntektsnivå. De indikative takene for import av storfekjøtt og sauekjøtt fra disse landene blir videreført.

Importen fra de fattigste landene har relativt sett økt betydelig de siste årene for enkelte varer, f.eks. blomster fra Kenya og honning fra Etiopia og Zambia. Likevel utgjorde importen fra de fattigste landene bare 1,3 pst. av den totale importen av landbruksvarer i 2012. Importen fra alle u-land utgjør vel 21 pst. av totalimporten. U-landsimporten er klart størst fra Brasil med en importverdi i 2012 på ca. 4,2 milliarder kroner.

5.4 EUs landbrukspolitik og forhandlinger med EU

5.4.1 Utviklingen i EUs landbrukspolitik

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs landbrukspolitik har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grensehandelen og konkurr-

ansekraften til i første rekke RÅK-industrien, som er konkurranseutsatt både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet.

Den siste omfattende reformen av EUs landbrukspolitikk ble gjennomført fra 2005–2006 hvor en hovedmodell var landbruksstøtte utbetalt på grunnlag av historisk produksjon. Samtidig med overgangen til nye støtteformer ble det innført såkalte ”tverrvilkår”, som innebærer at bøndene må innfri bestemte krav om miljøvennlig drift, dyrevelferd, dyrehelse, matvarekvalitet og god agronomi. Endringen innebar at en større del av overføringene til landbruket i EU falt innenfor kategorien grønn støtte i WTO.

EU gjennomgår nå sin landbrukspolitikk fram mot utgangen av 2013 da gjeldende mandater og budsjettfullmakter utløper. Rådet vedtok i februar 2013 langtidsbudsjett for perioden 2014 til 2020 som innebærer en reduksjon i det felles landbruksbudsjettet på mer enn 10 pst. i faste 2011-kroner.

I oktober 2011 la Kommisjonen fram forslag til fire forordninger om den felles landbrukspolitikken i EU. De gjelder 1) forslag om direkte støtte per hektar, 2) forslag om en felles markedsordning, 3) forslag om bygdeutviklingstiltak og 4) forslag om administrering og finansiering av den felles landbrukspolitikken.

Av de viktigste stridsspørsmålene kan nevnes

- kutt i støtten for store bruk, frivillig eller obligatorisk for medlemslandene
- tilnærming i støttenivå per hektar for ulike medlemsland og regioner
- fleksibel utforming av miljørettet støtte med varig eng, ulike vekster og økologisk areal
- økt nasjonal fleksibilitet i bruken av støttemidlene til landbruk, inkl. produksjonsstøtte
- utfasing av kvoteordningen for sukker

Rådet, Kommisjonen og Parlamentet er nå i dialog om en rammeavtale slik at detaljene i den nye landbrukspolitikken kan være på plass innen utgangen av 2013.

Situasjonen i matmarkedet i EU de siste årene har ført til økt oppmerksomhet om styrkeforholdene i verdikjeden og handelens makt til å holde oppe forbrukerpriser selv om produsentpriser faller. EU har iverksatt omfattende arbeid med sikte på tiltak for en bedre fungerende matvarekjede.

Kommisjonen avsluttet i desember 2012 den første fasen av utredningsarbeidet hvor en har kommet fram til en felles forståelse av uredelig handelspraksis. Det er ennå ikke enighet om hvordan regelverket og håndhevingen mot uredelig atferd bør organiseres. Med sikte på å komme i mål med retningslinjer, mest sannsynlig i form av et rammedirektiv som gir rom for ulike nasjonale løsninger, har Kommisjonen gjenoppnevnt Høynivåforumet og gitt det og seg selv en frist ut 2014 til å utarbeide en konklusjon. Kommisjonen har uttalt seg forpliktende til å sikre effektiv håndheving, enten bransjebasert eller myndighetsstyrt.

5.4.2 Forhandlinger med EU

I henhold til EØS-avtalens artikkel 19 skal EU og Norge søke å gradvis liberalisere handelen med basislandbruksvarer innenfor rammen av partenes landbrukspolitikk og på en gjensidig fordelaktig måte.

Etter å ha forhandlet siden 2008 ble Norge og EU 28. januar 2010 enige om en artikkel 19 avtale. Avtalen ble iverksatt fra 1. januar 2012. Stortinget ga sitt samtykke til avtalen gjennom Prp. 62 S (2010 -2011). Norge har i denne avtalen i stor grad gitt konsesjoner for landbruksvarer der det allerede er import til ordinær toll eller der næringsmiddelindustrien allerede har et importbehov. Det er også åpnet opp for mer import av enkelte matspesialiteter. For ytterligere omtale av forhandlingsresultatet vises til Prp. 62 S (2010-2011).

5.4.3 Omlegging til prosenttoll

I samsvar med WTO-avtalen fra 1995 kan Norge velge mellom å ha kronetoll eller prosenttoll for om lag 48 pst. av toll-linjene. Disse omfatter alle viktige norske landbruksvarer. Stortinget valgte i hovedsak bruk av kronetoll fra starten i 1995, men sa samtidig at det senere kunne bli aktuelt med overgang til prosenttoll dersom dette ga bedre beskyttelse. Verdien av kronetoll minsker i takt med inflasjonen.

I forbindelse med jordbruksoppgjøret i 2010 ble det bestemt omlegging fra kronetoll til prosenttoll for tre toll-linjer for drikkemelk og fløte med virkning fra 1. januar 2011.

Ved framlegging av statsbudsjettet for 2013 foreslo Regjeringen prosenttoll istedenfor kronetoll på seks toll-linjer for storfekjøtt, lammekjøtt og ost fra 1. januar 2013. Stortinget gav sin tilslutning til denne omleggingen, jf. Prop. 1 LS (2012-2013) Skatter, avgifter og toll 2013.

Det har vært omfattende kontakt om saken mellom Norge og EU både på politisk nivå og faglig nivå. Fra norsk side er det lagt til grunn at endringene fullt ut er i samsvar med våre internasjonale handelspolitiske forpliktelser.

Som en konklusjon fra EØS-rådsmøtet høsten 2012 er det enighet om at Norge og EU skal ha en gjennomgang av vilkårene for handel med landbruksvarer i 2013/2014. Det er også andre oppfølgingspunkter etter den siste artikkel 19 avtalen som vil bli gjennomgått.

5.4.4 Forhandlinger om handelsavtaler

Norge har gjennom det europeiske frihandelsforbundet, EFTA, iverksatt 22 handelsavtaler. EFTA omfatter Sveits, Liechtenstein, Island og Norge. I 2012 ble det iverksatt nye avtaler med Hongkong, Montenegro, Peru og Ukraina. I tillegg har EFTA forhandlet ferdig handelsavtaler med Colombia i 2008 og Gulf-statene i 2009 som ennå ikke er trådt i kraft. Det pågår nå forhandlinger om handelsavtaler mellom EFTA og Algerie, Bosnia og Herzegovina, India, Indonesia, Malaysia, Thailand, tollunionen mellom Russland, Hviterussland og Kasakhstan (RuBeKa), Vietnam og flere land i Mellom-Amerika. Videre er landbruksavtalene med Chile, Israel og SACU (Southern African Customs Union) under reforhandling. Forhandlingene omfatter bl.a. handel med landbruksvarer, både råvarer og

bearbeidede varer. Fra norsk side gis det i handelsavtalene i første rekke konsesjoner på produkter der det er liten eller ingen norsk produksjon.

Nye handelsavtaler forelegges Stortinget før iverksettelse.

6 Hovedtrekk i tilbudet

6.1 Innledning

De forutgående kapitlene gjennomgår viktige deler av premissgrunnlaget for forhandlinger om ny jordbruksavtale. Kapitlene redegjør for det politiske grunnlaget, utviklingstrekk i næringen og omsetningsleddene, samt miljømessige og internasjonale forhold som har betydning for utforming av virkemidlene som faller inn under jordbruksavtalen mellom staten og jordbruksorganisasjonene.

Det framgår av Meld. St. 9 (2011-2012), og Stortingets behandling av den, at det skal legges til rette for at den landbaserte matproduksjonen kan øke i takt med en økende befolknings etterspørsel i Norge. Veksten i etterspørselen varierer mellom produktgrupper og derfor vil mulig produksjonsvekst variere mellom sektorer. De beste mulighetene for produksjonsøkning er for storfekjøtt, korn og i grøntsektoren. Statens forhandlingsutvalg er derfor enig med Jordbrukets forhandlingsutvalg i prioritering av disse sektorene.

Samtidig sier meldingen at det skal legges til rette for landbruk over hele landet med sikte på verdiskaping, bosetting, sysselsetting og ivaretagelse av miljø og kulturlandskap. For å ivareta målet om et landbruk over hele landet, er det nødvendig å bruke budsjettstøtten målrettet sammen med økt produktavhengig inntekt. På den måten kan virkemiddelbruken samlet ta hensyn til alle hovedmål.

For å nå målene må verdikjedene i landbruks- og matsektoren skape verdier og være konkurransedyktige. Forskning, innovasjon og rådgivning vil være viktige virkemidler. Økt verdiskaping krever nyskaping og at et mangfold av ressurser tas i bruk. Næringen skal fortsatt ha god produktivitetsvekst.

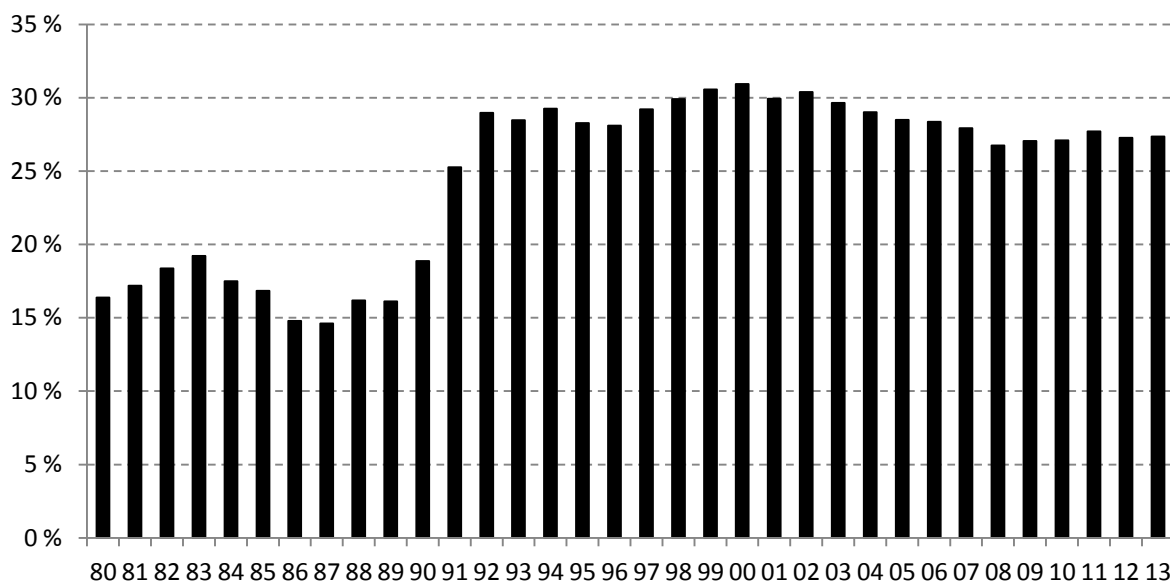
I henhold til landbruks- og matmeldingen skal jordbruksproduksjonen skje på en miljømessig bærekraftig måte. Landbruket forvalter store arealer med norske natur- og kulturverdier. Det skal legges til rette for produksjon av miljøgoder og bevaring av naturmangfold. Samtidig skal klimagassutslipp og forurensning fra jordbruket begrenses. Landbruket må ha et langsiktig perspektiv og miljøhensyn skal fortsatt tillegges stor vekt i politikkutformingen.

Avveining av ulike hensyn

Statens forhandlingsutvalg legger vekt på at oppgjøret videreutvikler virkemidlene med grunnlag i landbruks- og matmeldingen. Hver for seg krever målsettingene i meldingen ulike virkemidler for at de skal nås på en mest mulig effektiv måte. Men også landbruks- og matpolitikken krever avveining av ulike hensyn. Økt produksjonsvolum er tillagt større vekt i meldingen, slik at selvforsyningsgraden kan opprettholdes om lag på dagens nivå. Den geografiske produksjonsfordelingen skal videreføres, både for å utnytte lokale produksjonsvilkår best mulig og for å øke kornproduksjonen.

I lang tid har internasjonale anbefalinger og utviklingen av virkemidlene over jordbruksavtalen gått i retning av mindre andel produksjonsavhengig og mer produksjonsnøytral støtte, jf. figur 6.1. I WTO-sammenheng vil det si overgang fra gul til blå og grønn

støtte. Det har bidratt til redusert intensitet i produksjonen og større mulighet til å drive aktiv distrikts- og strukturpolitikk.

Figur 6.1 Direkte tilskudd, ikke knyttet til produsert mengde, i prosent av bruttoinntekt, iflg. Totalkalkylen for jordbruket, registrert regnskap.

Å stimulere til økt produksjonsvolum tilsier isolert sett en annen vektning av virkemiddelbruken. Statens forhandlingsutvalg er innstilt på å prioritere økt produksjon, samtidig som også andre mål enn produksjonsvolum skal nås og forpliktelsene i gjeldende WTO-avtale må overholdes.

Til tross for en fortsatt sammensatt målstruktur, peker landbruks- og matmeldingen også på behovet for å forenkle virkemiddelsystemet. Det påhviler derfor partene et ansvar for å gjøre virkemidlene enkle og effektive, og å sikre at de virker i tråd med formålet med lavest mulige transaksjonskostnader.

Gode inntektsmuligheter

I Meld. St. 9 heter det bl.a. at:

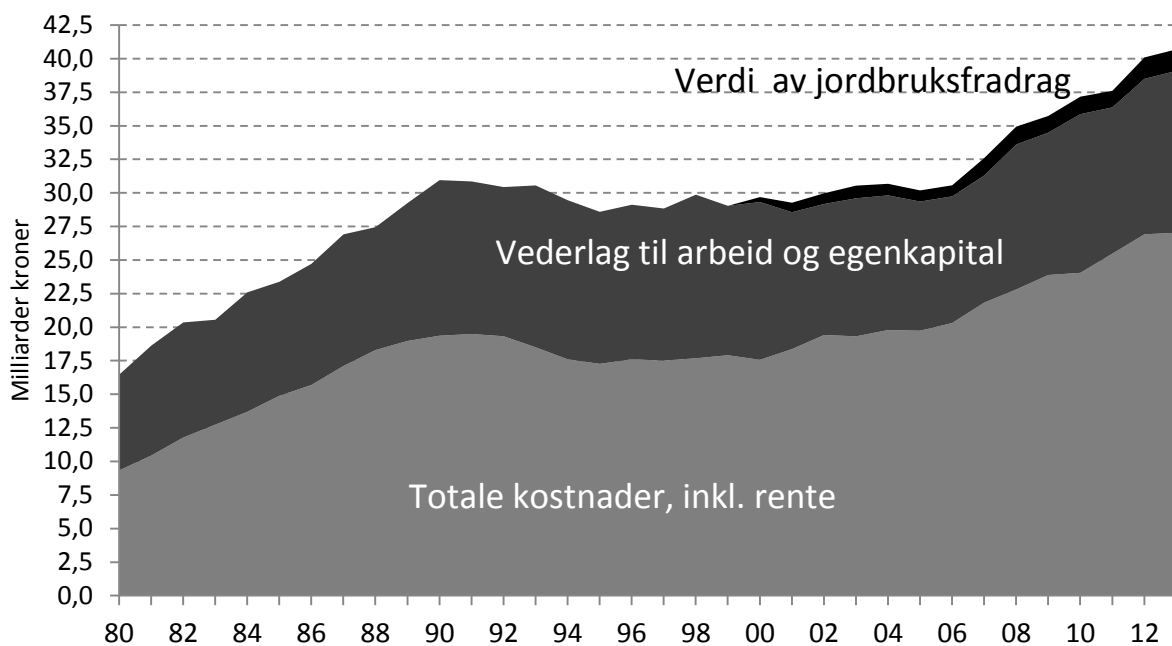
”Gode inntektsmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å nå de jordbrukspolitiske målene.”

Dette ble også påpekt av flertallet i Næringskomiteen ved behandlingen av fjorårets jordbruksoppgjør. I de siste års jordbruksavtaler har det vært lagt til rette for et inntektsløft for jordbruksbedriftene. I landbruks- og matmeldingen sier Regjeringen at den vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper, og derfor videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som er ført etter 2005. Statens forhandlingsutvalg har lagt dette til grunn for utforming av tilbudet.

Mange i jordbruket står overfor viktige investeringsbeslutninger, herunder for å følge opp offentlige pålegg gitt av dyrevelferdshensyn. Gode inntektsmuligheter er det viktigste grunnlaget for vilje til investering hos unge som vurderer å bli bønder. I Meld. St. 9 sier

Regjeringen at den vil prioritere investeringsvirkemidler, også som et bidrag til å styrke rekrutteringen.

Jordbruksavtalen påvirker direkte bare en del av bøndenes inntektsdannelse. Hovedsakelig påvirker jordbruksavtalen bruttoinntektene, gjennom budsjettoverføringer og inntektsmuligheter fra markedet, gjennom målpriser og adgang til markedsregulering. På kostnadssiden påvirkes først og fremst kraftfôrkostnadene, gjennom prisene på fôrkorn. I noen grad påvirker virkemidlene i avtalen også kapitalkostnadene. Innenfor disse rammene har bøndene selv ansvar for egen inntekt. Nettoresultatet på hvert bruk er i stor grad resultat av aktiviteter og beslutninger hver enkelt bonde foretar.

Figur 6.2 Brutto inntekter og totale kostnader i jordbruket, iflg. Budsjettnemnda for jordbruket. Registrert regnskap.

Resultatmålene for næringsdrivende kan ikke brukes på samme måte som lønnsstatistikk for lønsmottagere. Jordbruksoppjøret skiller seg fra lønnsoppgjør, ved at det i jordbruksoppjøret forhandles om inntektsmuligheter for de næringsdrivende. Det er dokumentert betydelige inntektsforskjeller mellom noenlunde like gårdsbruk. Det kan skyldes mange forhold, herunder reelle forskjeller i effektivitet, naturgitte forhold, investeringstidspunkt, og skattemessige tilpasninger. F.eks. vil leasing av kapitalutstyr skjevfordele regnskapsmessig belastning vesentlig over utstyrets levetid.

Et jordbruksoppgjør kan ikke bedømmes ut fra rammens størrelse isolert. Den underliggende kostnads- og produksjonsutviklingen, og prisutviklingen i det økende antall sektorer som ikke lenger har målpris, har også vesentlig betydning for hvilken inntektsutvikling i kroner per årsverk, rammen kan legge til rette for. Overføring av flere sektorer til den såkalte ”volummodellen”, snevrer inn det materielle innholdet i rammen, uten at prisutviklingen og inntektsmulighetene påvirkes tilsvarende. Det brukes også midler over avtalen til kostnadsenkende tiltak, infrastruktur- og utviklingstiltak m.v., som ikke inntektsføres direkte i totalregnskapet.

Disse midlene har likevel stor betydning for utviklingen over tid, og for måloppnåelsen i landbrukspolitikken.

Konkurranseskraft

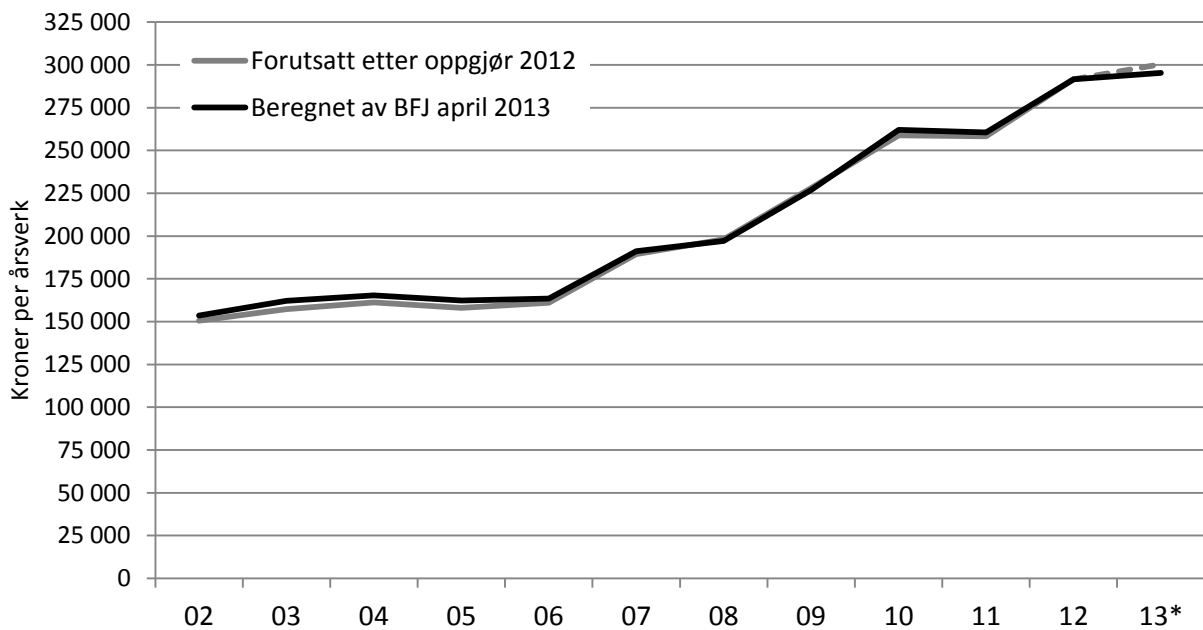
Internasjonale forhold påvirker i økende grad rammebetingelsene for det norske jordbruket. Internasjonale råvarepriser har vært svært ustabile de siste årene. Det har bl.a. påvirket jordbrukets produksjonskostnader vesentlig, herunder fôr- og gjødselkostnadene. Importen av landbruksprodukter er økende. Det gjelder bl.a. importen med lav og fast RÅK-toll fra EU-området. Overgangen til prosenttoll for viktige varegrupper fra 1. jan. 2013, økte sikkerheten for avsetning av norsk produksjon og la til rette for en prisutvikling som står i forhold til kostnadsutviklingen nasjonalt.

Ustabile priser internasjonalt gjør at prisgapet mellom norske og internasjonale råvarepriser varierer betydelig. Det påvirker konkurranseskraften, effekten av importvernet og behovet for råvareprisutjevning for RÅK-industrien. Statens forhandlingsutvalg mener matsektorens konkurranseskraft, både på kort og lengre sikt, må være en viktig premiss for utformingen av jordbruksavtalene. Det er en avgjørende premiss for å opprettholde en selvforsyningsgrad om lag på dagens nivå.

6.2 Grunnlagsmaterialet

Utviklingen i viktige indikatorer fra Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) er gjengitt i kapittel 3. Totalkalkylen er et sektorregnskap som skal vise totalverdiene som skapes i norsk jordbruk ved utnyttelse av jordbrukets produksjonsressurser. Meld. St. nr. 9, og Stortingets behandling av den, slår fast at det fortsatt skal være resultatmålet *Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. verdien av jordbruksfradraget*, i Normalisert regnskap som skal benyttes til å måle inntektsutviklingen i jordbrukssektoren. I Totalkalkylen er kapitalslitet beregnet på grunnlag av prisnivåjustert saldo for avskrivbar kapital. Det innebærer at investert kapital opprettholder sin kjøpekraft, ved at det føres en kapitalkostnad tilsvarende generell prisstigning i resultatregnskapet. Samtidig kostnadsføres realrenten på lånt kapital.

Budsjettnemndas tall for 2013 er budsjettert, og derfor usikre. Siden dette er tall fra et sektorregnskap for selvstendig næringsdrivende, hvor inntektene varierer, er det behov for å vurdere inntektsutviklingen over noe tid. Figur 6.3 og tabell 6.1 viser inntektsutviklingen beregnet/prognosert i fjor, sammenlignet med årets tall. Som beskrevet i kapittel 3 har BFJ også i år revidert noen tallserier. Bl.a. har SSB til årets beregninger revidert sin tallserie for arbeidsforbruket på 2000-tallet. Arbeidsforbruket er justert noe ned for perioden 2000 til 2006.

Figur 6.3 Inntektsutviklingen i jordbruket 2002 til 2013 (budsjett) iflg. Budsjettnemnda for jordbruket. Kroner per årsverk i normalisert regnskap, inkl. verdien av jordbruksfradraget. Ikke korr. for kompensasjon for økt trygdeavgift i 2012 og 2013.

Årets normaliserte regnskap

Inntektsåret 2011 ble svakt i jordbruket, med en liten innteksreduksjon fra 2010, også i normalisert regnskap. Fjorårets oppgjør skulle legge til rette for en inntektsvekst på 13,9 pst., eller 35 900 kroner per årsverk, fra 2011 til 2013. Årets grunnlagsmateriale fra Budsjettnemnda for jordbruket viser en inntektsøkning på 11,1 pst., eller 28 800 kroner per årsverk, altså 7 100 kroner mindre enn lagt til grunn i fjor.

For perioden fra 2006 til 2013 ble det i fjor lagt til grunn en vekst på 82,7 pst, eller knapt 133 200 kroner per årsverk. Årets materiale viser en inntektsvekst i denne perioden på om lag 77 pst, eller 125 800 kroner per årsverk, altså 7 400 kroner mindre enn lagt til grunn i fjor. I disse utviklingstallene er det tatt hensyn til at det i avtalen i 2011 ble lagt til grunn at en inntektsvekst tilsvarende 6 100 kroner per årsverk fra 2012 skulle være kompensasjon for økt trygdeavgift og korrigeres for i målingen av inntektsutvikling.

En hovedårsak til at inntektsveksten i år er svakere enn beregnet i fjor er økt overproduksjon av svinekjøtt og egg. Budsjettnemnda har beregnet at brutto pristap (svikt i engrospris og økt omsetningsavgift) som følge av overproduksjon øker med 280 mill. kroner fra 2011 til 2013, tilsvarende 6 200 kroner per årsverk. Totalt er beregnet brutto pristap som følge av overproduksjon i 2013 420 mill. kroner, tilsvarende 9 600 kroner per årsverk som gjennomsnitt for hele jordbruket. I tillegg er omsetningsavgiften for melk økt med 7 øre i 2013, tilsvarende om lag 100 mill. kroner, bl.a. knyttet til proteinoverskudd som følge av manglende samsvar mellom tilbud og etterspørsel etter melkefett og protein.

Overproduksjon er iht. avtalesystemet jordbrukets eget ansvar. Jordbrukets tap av nettoinntekt vil være lavere enn det statistisk beregnede brutto pristap. For å oppnå markedsbalanse ved målprinsnivå måtte både produksjonen og en del kostnadsposter vært lavere.

De siste 10 årene, har jordbrukssektoren hatt en vekst i arbeidsproduktiviteten på 5,9 pst. per år. Tilsvarende produktivitetsmål for norsk industri (bruttoprodukt per timeverk) viser en gjennomsnittlig årlig vekst på 2 ½ pst. de siste ti år, iflg. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Gjennomsnittlig vekst i Fastlands-Norge var 1,4 pst. i samme periode.

Tabell 6.1 viser inntektsutviklingen i jordbruket og lønnsutviklingen for alle grupper av lønsmottagere. Inntektsutviklingen for andre grupper er basert på Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, *Endelig hovedrapport* 25. mars 2013. For 2013 er gjennomsnittlig årslønn for lønsmottagere i 2012, 470 900 kroner, framregnet med 3 ½ pst., som anslått i Revidert nasjonalbudsjett.

Slik Jordbrukets forhandlingsutvalg gjør i kravet, konstaterer Statens forhandlingsutvalg at inntektsutviklingen i jordbruket t.o.m. 2013, er i tråd med forutsetningene i tidligere oppgjør og avtalesystemet.

Tabell 6.1 Inntektsutvikling i jordbruket, lagt til grunn i fjor og beregnet av BFJ i 2013, samt lønnsutvikling for andre grupper. Prosent og kroner per årsverk¹⁾.

Beregnet i år, 2011 til 2013	11,1 %	28 800
Lagt til grunn i fjor, 2011 til 2013	13,9 %	35 900
Differanse 11-13		-7 100
Andre grupper fra 2011 til 2013 ²⁾	7,6 %	34 600
Beregnet i år, 2006 til 2013	76,9 %	125 800
Lagt til grunn i fjor, 2006 til 2013	82,7 %	133 200
Differanse 06-13		-7 400
Andre grupper fra 2006 til 2013 ²⁾	35,8 %	128 500

¹⁾Tallene for jordbruket er korrigert for kompensasjon for økt medlemsavgift til folketrygden.

²⁾Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene t.o.m. 2012. Utvikling til 2013 fra RNB.

Referansebrukene

Referansebrukene bygger på regnskapstall fra 2011 i NILFs driftsgranskinger, som Budsjettnemnda har regnet fram til 2013. Driftsgranskingsbrukene er valgt ut blant foretak over en minstegrense, med hensyn på økonomisk driftsomfang. Inntektstallene er gjengitt i kapittel 3. Til forskjell fra Totalkalkylen er avskrivningene i NILFs driftsgranskinger beregnet etter historiske kostnader, og lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I NILFs driftsgranskinger føres også etterbetalingen fra TINE på melkeprisen på utbetalingsåret, mens de i Totalkalkylen føres på produksjonsåret. Dette er to, av flere, årsaker til at en vil finne avvik i inntektsutviklingen mellom de to beregningssystemene.

Referansebrukene viser gjennomgående bedre inntektsutvikling enn normaliserte regnskaper fra 2011 til 2012 og en svakere inntektsutvikling fra 2012 til 2013. Inntektene på melkebrukene er lave i 2011 pga. regnskapstekniske endringer i føringen av forskudd på etterbetaling fra Tine på 14 øre/liter. I 2011 ble forskuddet for første gang ført som lån, som ble innfridd i 2012. Det gjør at beregnet inntektsvekst til 2012 blir høy. For perioden 2011 til 2013, skiller korn og korn/svin seg ut med negativ inntektsutvikling. For brukene med svin er økt overproduksjon en viktig forklaring. For korn betyr både økte gjødselpriser og svak produktivitetutvikling mye for svak inntektsutvikling. Statens

forhandlingsutvalg vil også peke på at gjennomsnittsbruket med korn, referansebruk nr. 2, er på 0,41 årsverk. Selv på det største kornbruket, med 686 dekar, utføres det iflg. arbeidsforbruksregistreringene ikke mer enn 0,64 årsverk. Ingen andre referansebruk er på under 1 årsverk. Referansebrukene viser at vederlag til arbeid og egenkapital øker vesentlig med økende driftsomsfang, innenfor disse størrelsene.

Jordbruksfradraget

Avtalepartene er enige om å inkludere verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved ligningen ved vurdering av inntektsutviklingen i jordbruket. Budsjettnemnda har beregnet inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget de siste årene som vist i tabell 6.2.

Tabell 6.2 Virkningen av jordbruksfradraget ved ligningen. Normalisert regnskap.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
Spart skatt, mill. kr	530	840	824	813	845	814	990	973
Verdi før skatt, mill. kr	829	1 313	1 287	1 270	1 320	1 272	1 623	1 594
Inntektsverdi, kr/årsv.	13 600	22 400	22 900	23 600	25 700	25 700	34 200	35 000
Utnyttingsgrad	51,9 %	42,3 %	42,5 %	42,8 %	45,5 %	45,0 %	47,4 %	47,6 %

* Inkluderer delkompensasjon for økt folketrygdavgift

Kilde: BFJ

Budsjettnemndas anslag, basert på selvangivelser for 2011, viser at jordbruket sparte 814 mill. kroner i skatt pga. jordbruksfradraget. Det utgjør 1 272 mill. kroner omregnet til verdi før skatt. Fra 2012 er jordbruksfradraget utvidet som delkompensasjon for økt folketrygdavgift. For 2013 har BFJ beregnet at jordbruksfradraget har en verdi før skatt på 35 000 kroner per årsverk.

Økte inntekter som følge av årets oppgjør, vil bidra til å øke utnyttelsesgraden av jordbruksfradraget. Med grunnlag i tallene fra SSB/BFJ har Statens forhandlingsutvalg lagt til grunn at 31 pst. av en økning i 'Vederlag til arbeid og kapital' (ekskl. endring i rentekostnad) per jordbruksbedrift, vil gi grunnlag for økt fradrag. Ved omregning fra spart skatt, til inntektsverdi før skatt, har Budsjettnemnda benyttet en skattesats på 39 pst. fra 2012, etter økningen i folketrygdavgiften.

6.3 Rammen

6.3.1 Oppbygging av rammen

Jordbrukets brutto inntekter består av inntjening fra markedet og overføringer fra staten. Oppbyggingen av rammen er basert på anslag for utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnadsutvikling, samt arbeidsforbruk og anslag på lønnsvekst for andre grupper, jf. tabell 6.4. For de makroøkonomiske størrelsene har Statens forhandlingsutvalg lagt til grunn SSBs prognoser i Økonomisk utsyn nr. 2/2012, unntatt for årslønnsveksten for lønsmottagere fra 2012 til 2013, 3 ½ pst, som er hentet fra revidert nasjonalbudsjett.

Teknisk framregning til 2014

Statens forhandlingsutvalg viser til jordbrukets krav når det gjelder prognoser for produksjonsøkning, gjennomsnittlig prisøkning i sektorer uten målpris, samt kostnadsvekst som er

basert på beregninger fra Budsjettnemndas sekretariat. Statens forhandlingsutvalg har lagt de samme prognoser til grunn for oppbygging av tilbudet. Det innebærer følgende:

- Økning i produksjonsvolumet på ¾ pst. fra 2013 til 2014.
- Prisøkning på 2,7 pst. for inntektsposter som ikke er avtaleregulert. Disse utgjør om lag 1/3 av brutto markedsinntekter.
- Vekst i volumet av ikke-varige driftsmidler med ¼ pst. fra 2013 til 2014.
- Prisøkning på jordbrukets ikke-varige driftsmidler på 1,9 pst. fra 2013 til 2014.
- Kapitalslit og leasing er beregnet av Budsjettnemndas sekretariat med grunnlag i samme investeringsnivå i 2014 som i 2013, generell prisvekst på 1,5 pst., og 0,4 prosentpoeng økning i bankenes utlånsrente.
- Normalisert rentekostnad er beregnet med samme forutsetninger og økning i lånemassen på nær 2,9 pst. til en næringsgjeld på 53 mrd. kroner.
- 4,0 pst. reduksjon i arbeidsforbruk, som prognosert av Budsjettnemnda.
- 3 ½ pst. lønnsøkning for andre grupper fra 2012 til 2013 (RNB) og 3,9 pst. fra 2013 til 2014 (SSB).

Totalt gir disse anslagene en prognosert økning i brutto inntekter som følge av økt produksjon og prisøkning i sektorer uten målpris på 450 mill. kroner. Prognosert kostnadsvekst blir 850 mill. kroner.

Rammen

Prognosene over innebærer at jordbruket vil få full kostnadskompensasjon og en prosentvis inntektsvekst som andre grupper, med en ramme for oppgjøret på 370 mill. kroner, jf. linje A i tabell 6.3. I tilbudet er det videre lagt til grunn at jordbruket skal ha en nivåheving i inntektene ut over lik prosentvis vekst på 650 mill. kroner, jf. linje B. Total ramme for tilbudet blir dermed 1 020 mill. kroner.

Tabell 6.3 Oppbygging av økonomisk ramme.

	Grunnlag			Mill. kr
	Mill kr	Volum	Pris	
0. Markedsinntekter utenom avtalen	28 377	0,75 %	2,7 % ¹⁾	450
1. Driftskostnader	18 253	0,25 %	1,9 %	390
2. Kapitalslit og leasing	7 480			215
3. Normalisert realrentekostnad	1 493			245
4. Redusert arbeidsforbruk	11 849	-4,0 %	3,9 %	-30
A. Sum kostnadskompensasjon og lik prosentvis inntektsvekst som andre grupper				370
B. Nivåheving i 2014 ut over lik prosentvis vekst				650
SUM, ramme, mill. kr.				1 020

¹⁾ Det er forutsatt 2,7 pst. prisøkning i gjennomsnitt for sektorer uten målpris, som utgjør om lag 1/3 av markedsinntektene.

Finansieringen av rammen går fram av tabell 6.4. Målprisene økes fra 01.07.13 med en årsvirkning på 470 mill. kroner. Fra 2012 er det vel 50 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda. Disse midlene disponeres som en del av rammen. Bevilgningen over kapittel 1150 foreslås økt med 390 mill. kroner i 2014. Med

forutsetningene i tabell 6.3 øker utnyttningen av jordbruksfradraget tilsvarende en inntektsverdi før skatt på om lag 110 mill. kroner.

Tabell 6.4 Finansiering av rammen.

	Mill. kroner
Netto endring i målpriser fra 01.07.13	470
Endret bevilgning på kap. 1150 i 2014	390
Overførte midler fra 2012	50
Endret verdi av jordbruksfradraget	110
SUM ramme med inntektsvirkning i 2014	1 020

Rammen legger til rette for en inntektsøkning på om lag 8 ½ pst., eller vel 25 000 kroner per årsverk fra 2013 før oppgjør, til 2014, når verdien av økt utnyttelse av jordbruksfradraget er inkludert.

Deler av rammen (målprisendringer fra 1. juli, korrigert for økt kraftfôrpris, og justering av tilskuddsposter) får inntektseffekt allerede i 2013. Det vil gi en inntektsøkning på om lag 8 000 kroner per årsverk i 2013 ift. Totalkalkylens opprinnelige budsjett før oppgjør, dersom de foreslåtte økningene i målpriser realiseres fra 1. juli.

Udisponerte midler

Totalt kan 76,1 mill. kroner omdisponeres i 2013. Statens forhandlingsutvalg foreslår følgende omdisponering:

- 33 mill. kroner disponeres til prisnedskrivning til norsk korn, (post 73.19)
- 43,1 mill. kroner tilføres Landbrukets utviklingsfond (post 50.11)

6.4 Fordeling på priser og tiltak

6.4.1 Økning i målprisene

Foreslåtte endringer i målprisene er vist i tabell 6.5. Målprisene økes innenfor en samlet ramme på 470 mill. kroner.

Tabell 6.5 Målprisendringer fra 1.7.13.

Produkt	Kvantum mill. l/kg/kr	Målpris kr / kg	Endring fra 1.7.13 kr/l / kg	Endring fra 1.7.13 mill. kr
Melk, ku og geit	1 560,4	4,82	0,19	296,5
Gris	130,1	31,64		0,0
Sau/lam	24,0	63,00	3,00	72,0
Egg	62,9	19,10		0,0
Poteter	196,7	3,79	0,16	31,5
Grønnsaker og frukt	1 859,3		2,2%	40,1
Norsk matkorn	187,0	2,73	0,16	29,9
Sum målprisutslag				470,0

Næringsmiddelindustrien

Statens forhandlingsutvalg legger vekt på at næringsmiddelindustriens konkurransekraft skal opprettholdes. Bevilgningen til råvareprisordningen (post 70.12) skal ta hensyn til svingninger i volumer, endringer i målpriser og tilskuddsendringer som påvirker råvareprisene til industrien, samt virkninger som følge av mulige svingninger i valutakurser. Med grunnlag i prognoser for forbruk, foreslås en økning i bevilgningen på 32 mill. kroner. Målprisen på matkorn foreslås økt med 16 øre per kg. Prisnedskrivningstilskuddet til alt norsk korn økes med 4 øre per kg. Matkorntilskuddet legges om, slik at tilskuddet bare utbetales til norsk korn. Samtidig økes bevilgningen slik at satsen økes med 12 øre/kg. Totalt blir dermed prisen på matkorn til mel uendret. Matkorntilskuddet trekkes fra i tollkalkylen slik at råvarekostnaden blir om lag den samme uavhengig av om matkornet er norsk eller importert.

6.4.2 Endring i bevilgninger over avtalen

Bevilgningene på kapittel 1150, *Til gjennomføring av jordbruksavtalen*, foreslås endret som vist i tabell 6.6. Satsendringer på de enkelte ordningene går fram av vedlegg. Tilpasning av virkemiddelbruken er nærmere omtalt i kapittel 7.

Tabell 6.6 Endringer i bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen.

Post	Endring mill. kr	Budsjett 2013 mill. kr
01 Driftskostnader, utredninger og evalueringer	0,0	2,5
50 Fondsavsetninger	46,0	1 433,7
70 Markedsregulering	34,0	209,4
71 Tilskudd til erstatninger m.m.	2,0	40,0
73 Pristilskudd	222,8	2 338,9
74 Direkte tilskudd	58,1	8 341,5
77 Utviklingstiltak	19,2	235,6
78 Velferdsordninger	7,9	1 608,9
SUM KAP. 1150	390,0	14 210,4
KAP. 4150 Post 80	0,0	27,7

6.4.3 Utslag på referansebrukene

Tabell 6.7 viser utslaget av pris- og tilskuddsendringer i tilbudet inkludert forutsetninger om pris- og kostnadsendringer, og økt utnytting av jordbruksfradraget, tilsvarende forutsetningene for rammen, jf. tabell 6.3. Det innebærer:

- Prisøkning på 4,3 pst. for storfekjøtt og 1,4 pst. for fjørfekjøtt.
- Generell kostnadsvekst på 1,4 pst. og 1,9 pst. for ikke-varige driftsmidler.
- 0,4 prosentpoeng renteøkning i 2014.
- Kraftfôrprisøkning på 7 øre/kg i gjennomsnitt.

Tabell 6.7 Beregnet helårvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2014. Kroner per årsverk.¹⁾

	Årsverk	2013 før oppgjør	Endring fra 2013 før oppgjør til 2014
1 Melk og storfe, 22 årskyr	1,94	311 800	25 500
2 Korn, 336 daa	0,41	121 300	37 300
3 Sau, 151 vinterfôra	1,23	238 700	19 500
4 Melkegeit, 107 årsgeiter	1,79	357 600	15 700
5 Svin og korn, 46 avlssvin ²⁾	1,67	236 800	-15 400
6 Egg og planteprodukter, 7200 høner ²⁾	1,66	391 100	-14 000
7 Poteter og korn, 119 daa poteter	1,50	342 900	33 000
8 Ammeku/storfeslakt, 28 ammekyr	1,23	261 500	25 500
9 Frukt/bær og sau, 49 daa frukt	1,84	289 000	11 100
10 Fjørfekjøtt og planteprodukter	1,06	356 800	500
11 Økologisk melk, 22 årskyr	1,96	342 700	19 700
12 Melk og storfe, 13 årskyr	1,61	271 800	18 700
13 Melk og storfe, 34 årskyr	2,31	335 100	30 100
14 Melk og storfe, 50 årskyr	2,51	345 100	31 400
15 Melk og storfe, 25 årskyr Østl. flatbygder	1,99	341 600	28 200
16 Melk og storfe, 20 årskyr Østl. andre bygder	1,87	330 500	26 100
17 Melk og storfe, 33 årskyr Jæren m.m.	1,98	352 700	34 800
18 Melk og storfe, 19 årskyr Agder/Rogaland	1,80	294 800	25 200
19 Melk og storfe, 21 årskyr Vestlandet	1,92	291 700	23 800
20 Melk og storfe, 24 årskyr Trøndelag	2,04	302 800	26 100
21 Melk og storfe, 21 årskyr Nord-Norge	1,96	306 000	21 300
22 Korn, 233 daa, Østlandet	0,33	-15 300	30 100
23 Korn, 686 daa, Østlandet	0,64	295 700	48 300
24 Korn/svin, 23 avlssvin Trøndelag ²⁾	1,04	294 400	-3 300
25 Sau. 139 vinterfôra, Vestlandet	1,22	216 400	18 500
26 Sau. 157 vinterfôra, N-Norge	1,18	321 800	20 600
27 Sau. 258 vinterfôra, landet	1,62	300 300	19 100
28 Samdrift melk 43 kyr, landet	2,69	367 300	30 900

1) Fullt utslag i 2014 inkl. samme pris- og kostnadsutvikling fra 2013 til 2014 som lagt til grunn for rammen, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget.

2) For svin og egg er det betydelige inntektsmuligheter ved bedret markedsbalanse.

6.5 Andre hovedpunkter

Statens forhandlingsutvalg har lagt opp til en fordelingsprofil som skal bidra til måloppnåelse i henhold til prioriteringene i Meld. St. 9. Det er særlig lagt vekt på å styrke økonomien i storfekjøtt- og kornproduksjonen og stimulere utvikling og vekst i grøntsektoren. Det er videre lagt vekt på tiltak som kan bidra til økt produksjon, herunder bevilgninger til rådgivning for å styrke agronomien. Samtidig er tilskuddsordningene tilpasset av distrikts- og strukturhensyn.

6.5.1 Melk, sau og storfekjøtt

Ammeku/storfekjøtt

- Det er lagt til grunn en prognosert prisøkning på 4,3 pst.

- Det etableres et kvalitetstilskudd til storfeslakt innenfor en bevilgning på 145 mill. kroner.

Melk

- Målprisene på melk foreslås økt med 19 øre per liter, tilsvarende 296 mill. kroner.
- Satsene i driftstilskuddet til melkeproduksjon økes med 6 000 kroner i Sør-Norge og 8 000 kroner i Nord-Norge, innenfor en ramme på 63 mill. kroner.
- Distriktstilskuddene til melkeproduksjon øker fra sone C og oppover innenfor en ramme på 10 mill. kroner.
- Grunntilskuddet til geitemelk økes med 15 øre per liter.

Sau/lam

- Målprisen på lammekjøtt økes med 3 kroner per kg.
- Husdyrtilskuddet økes med 91 mill. kroner begrenset til de første 100 sauer per foretak.
- Tilskudd til norsk ull økes med 1 kr per kg.

Utmarksbeitetilskuddene økes innenfor en ramme på knapt 18 mill. kroner for storfe og småfe.

6.5.2 Korn og kraftfôr

Det foreslås prisøkninger på korn og oljefrø som vil gi en brutto inntektsøkning i sektoren på om lag 163 mill. kroner ved normalårsavlinger. Målprisene på matkorn økes med 16 øre/kg. Prisedskrivningstilskuddet til norsk korn økes med 4 øre/kg. Tilskudd til matkorn legges om, som omtalt over. Prisen på råvarer til mel holdes dermed uendret.

Målprisene på fôrkorn og oljefrø økes med 14 øre per kg. Det er anslått at prisøkningen på råvarer til kraftfôr vil få effekt på om lag 70 pst. av kraftfôrkvantumet. Samlet anslås råvarer til kraftfôr å bli 7 øre/kg dyrere i gjennomsnitt, som følge av tilbudet.

6.5.3 Grøntsektoren og poteter

Målprisene for frukt og grønnsaker økes innenfor en ramme på 2,2 pst. Målprisen på matpoteter økes med 16 øre per kg og arealtilskudd til poteter økes med 15 kr/daa.

- Satser og maksimalbeløp i distrikts- og kvalitetstilskuddet til frukt, bær, grønnsaker og poteter økes innenfor en ramme på 10 mill. kroner.
- Bevilgningen til kollektiv dekning av omsetningsavgift hagebruk foreslås økt med 2 mill. kroner for å styrke opplysningsvirksomheten for frukt og grønt.
- Tilskudd til fruktlager økes med 2 mill. kroner.
- Det settes av 4,5 mill. kroner til veiledning innen grøntsektoren, jf. punkt 6.5.4.

6.5.4 Norsk landbruksrådgivning

Statens forhandlingsutvalg ønsker å styrke og samordne veiledningstjenesten i landbruket. Det foreslås at sammenslåingen av Norsk landbruksrådgivning og Landbrukets HMS-tjeneste gjennomføres fra 2014, og at det totalt bevilges 82,5 mill. kroner til den

sammenslåtte enheten. I tillegg til at det overføres midler fra HMS-tjenesten og fra utviklingsmidler for økologisk jordbruk, økes bevilgningen som følger:

- Grunnbevilgningen økes med 4,8 mill. kroner.
- Veiledning innenfor grøntsektoren økes med 4,5 mill. kroner.
- Bevilgningen til maskinteknisk rådgivning økes med 0,7 mill. kroner.

6.5.5 Landbrukets utviklingsfond

Innvilgningsrammen for Landbrukets utviklingsfond foreslås økt med vel 61 mill. kroner, inkl. rentestøtteordningen i 2014. Bevilgningen til fondet økes med 46 mill. kroner, etter at fjorårets engangsbevilgning på 275 mill. kroner er tatt ut. I tillegg tilføres fondet 43,1 mill. kroner i 2013 av ledige midler på avtalen.

Forslaget innebærer bl.a. følgende:

- Rammen for innvilgning av investeringsstøtte under BU-ordningen økes med 30 mill. kroner. Maksimal tilskuddsats økes til 33 pst. og maksimalt tilskudd per prosjekt økes til 1 mill. kroner.
- Tilskudd til SMIL-ordningen økes med 5 mill. kroner til 225 mill. kroner, inkl. drenering, i 2014.
- Tilskudd til bioenergi økes med 5 mill. kroner.
- Det etableres en ny enhet med ansvar for matkultur i tilknytning til Matmerk. Det foreslås en samlet bevilgning til Matmerk på 56 mill. kroner i 2014.
- Det etableres områderettede tiltak for fjell-landbruket i 6 fylker med en årlig ramme på 6 mill. kroner i 3 år.

6.5.6 Miljø- og klimatiltak

Statens forhandlingsutvalg foreslår at ordningene innenfor nasjonalt miljøprogram videreføres.

- Bevilgningen til Regionale miljøprogram økes med 20 mill. kroner.
- Tilskudd til SMIL-ordningen økes med 5 mill. kroner som nevnt under LUF.
- Tilskudd til leveranser av husdyrgjødsel til biogassanlegg økes med 1 mill. kroner.
- Tilskudd til bevaringsverdige storferaser økes til 2 000 kroner per dyr.

6.5.7 Økologisk jordbruk

Statens forhandlingsutvalg foreslår:

- Omleggingstilskuddet avvikles og erstattes med arealtilskudd innefor uendret ramme.
- 6 mill. kroner fra utviklingsmidlene flyttes til grunntilskuddet til Norsk landbruksrådgiving for veiledning og oppfølging av ”Gratis førsteråd”.
- 7 mill. kroner fra utviklingsmidlene (fylkesvise handlingsplanmidler) flyttes til regionalt næringsprogram (BU).
- Den resterende bevilgningen til utviklingstiltak økes med 1 mill. kroner.

6.5.8 Velferdsordningene

- Satsene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes med 3,9 pst. og maksimalbeløpet per foretak heves med 3 000 kroner til 72 000 kroner.
- Maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. økes fra 1 400 til 1 500 kroner. Endringen vil også styrke landbruksvikarordningen.
- Tilskuddet til Landbrukets HMS-tjeneste økes med 1 mill. kroner og overføres til Norsk landbruksrådgivning fra 2014, jf. punkt 6.5.4.
- SLF skal til jordbruksoppkjøret i 2014 utrede mulighet for avløsertilskudd for syke barn i inntil 10 dager, når det foreligger legeerklæring.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Landbrukets utviklingsfond

Ordningene under Landbrukets utviklingsfond (LUF) omfatter virkemidler innenfor næringsutviklings- og miljøtiltak, herunder bl.a. tilskuddsordninger, tidsavgrensede programmer og prosjekter, samt utviklingsmidler.

7.1.1 Økonomisk oversikt over fondet

Landbrukets utviklingsfond (LUF) hadde per 31.12.2012 en egenkapital på 1 931,3 mill. kroner. Av dette var 1 328,8 mill. kroner inntående i Norges Bank, inkl. a konto i Innovasjon Norge. 603,3 mill. kroner var utestående investeringslån. Tabell 7.1 viser kapitalstatusjonen i LUF, herunder endring i egenkapital og likviditet. Fondet har også et ansvar i form av innvilgede, men ikke utbetalte tilskudd.

Ansvar per 31.12.12 var på 2 135,6 mill. kroner. Det totale ansvaret på LUF har økt betydelig etter innføring av rentestøtteordningen i 2003. Mens de fleste andre tilsagn kommer til utbetaling i løpet av en 5-årsperiode, har rentestøtteordningen en planlagt utbetalingsperiode på 15 år. De faktiske utbetalingene fra rentestøtteordningen er også avhengig av det generelle rentenivået.

Ordningen med investeringslån ble avvirket i 2003, og lånene betales tilbake over 15 år, jf. tabell 7.2. De siste lånene vil være tilbakebetalt innen 2020.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Landbrukets utviklingsfond tilføres 43,1 mill. kroner i 2013 gjennom omdisponering av udisponerte midler i 2013, jf. tabell 7.1. Av disse foreslås det å avsette 7 mill. kroner til ordningen med kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid, jf. note 6 til tabell 7.3 og omtale i kapittel 7.2.10.

Bevilgingen for 2014 foreslås økt med 46 mill. kroner sammenliknet med bevilgingen for 2013, jf. Prop. 122 S *Jordbruksoppjøret 2012*, etter at engangsbevilgingen på 275 mill. kroner for 2013 er tatt ut. Innvilgningsramme for tilskudd for 2014 foreslås satt til totalt 1389,5 mill. kroner, ekskl. rentestøtte.

Tabell 7.1 Framføring av kapitalsituasjonen i LUF for 2012-2014 med basis i regnskap for 2012 og prognoser over framtidige utbetalinger, mill. kroner.

	2012	2013	2014 etter oppgjør
Bevilgning	1 038,7	1 158,7	1 204,7
Engangsmidler	120,7	43,1	
Engangsbevilgning til styrking av fondet	-	275,0	
Renteinntekter	23,8	27,9	40,6
Andre inntekter	17,0	10,0	10,0
Sum tilførsel	1 200,2	1 514,7	1 255,3
Utbetaling av tilskudd ¹	1 181,5	1 320,1	1 308,2
Andre kostnader	43,8	42,8	39,9
Økning innvilgningsramme ekskl. rentestøtte ²			46,0
Rentestøtte	64,6	44,2	57,2
Sum utbetalinger	1 289,9	1 407,0	1 451,3
Resultat- endring i egenkapital	-89,7	107,7	-196,0
Egenkapital LUF per 31.12	1 931,3	2 038,9	1 835,8
Likviditet, Innestående i Norges Bank, inkl. a konto IN	1 328,8	1 538,2	1 432,4
Utestående investeringslån	603,3	500,8	403,4
Kortsiktig gjeld	4,8		
Tilførsel	1 200,2	1 514,7	1 255,3
Netto tilførsel av kapital i forbindelse med inv.lån	103,3	102,6	97,3
Disponibel likviditet	1 303,5	1 617,3	1 352,6
Utbetalinger inkl. rentestøtte	1 289,9	1 407,0	1 451,3
Endringer i likviditet	13,6	210,2	-98,7

1) Tall for 2014 etter oppgjør er basert på SLFs regnskapsrapport for LUF 2013, justert med oppdatert prognose for utbetaling i 2013 til ordningen med kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid.

2) Den økte innvilgningsrammen som er foreslått for 2014, vil mest sannsynlig ikke komme til utbetaling i sin helhet i 2014. Resultat for 2014 vil derfor trolig avvike noe fra denne prognosen.

Fondets resultat i 2014 blir prognosert til -196 mill. kroner. Tabell 7.1 viser med dette som utgangspunkt en endring i likviditeten for 2014 på -98,7 mill. kroner. Erfaringstall viser at den faktiske utviklingen kan avvike noe fra prognosene, som følge av frafall i ansvar. Kapitalsituasjonen og likviditetsutviklingen for LUF må fortsatt holdes under oppsyn.

Tabell 7.2 Framføring av utviklingen på utestående investeringslån (regnskap for 2012 og prognoser over framtidige innbetalinger), mill. kroner.

	2012	2013	2014
Inngående balanse	706,6	603,3	500,8
Avdrag på lån	-103,3	-102,6	-97,3
Tap på lån	-0,5	-1,0	-1,0
Utgående balanse	603,3	500,8	403,4

7.1.2 Innvilgningsramme for Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Tabell 7.3 viser innvilgningsramme for Landbrukets utviklingsfond i 2013, jf. Prop 122 S *Jordbruksoppjøret 2012*, forslag til innvilgningsramme 2014, samt endring i innvilgningsramme fra 2013-2014.

Tabell 7.3 Innvilgningsramme for LUF

	2013	2014	Endring 2014-2013
Matmerk ¹	52,0	56,0	4,0
Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket ²	26,0	26,0	0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler			0
<i>Bedriftsrettede midler³</i>	508,0	540,0	32,0
<i>Utviklings- og tilretteleggingsmidler</i>	60,0	67,0	7,0
Sentrale bygdeutviklingsmidler			0
<i>tilskuddsmidler til nasjonale prosjekt (IN)</i>	8,0	8,0	0
<i>omdømmemidler (LMD)</i>	9,0	9,0	0
Områderettet innsats ⁴	7,0	13,0	6,0
Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv ⁵	70,0	66,0	-4,0
Bioenergiprogrammet	22,0	25,0	3,0
Skogbruk	204,0	204,0	0
Helse- og utviklingstiltak sau og geit ⁶	17,0	15,0	-2,0
Forskning	53,0	53,0	0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	220,0	225,0	5,0
Investeringsstøtte til organisert beitebruk	11,0	11,0	0
Klima- og miljøprogram	18,0	18,0	0
Biogass	1,0	2,0	1,0
Støtte til verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap	11,0	11,0	0
Spesialrådgiving energi i veksthusnæringen	1,0	1,0	0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ⁷	44,0	38,0	-6,0
SUM innvilgningsramme LUF	1 343,5	1 389,5	46,0
Rentestøtte	41,8	57,2	15,4
SUM innvilgningsramme inkl. rentestøtte	1 385,3	1 446,7	61,4

- 1) Økningen på 4 mill. kroner i 2014 er en konsekvens av forslag om flytting av midlene til kompetanseprosjektet *Markedstjenester til lokalmatprodusenter*, som hittil er blitt bevilget fra Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv, samt etablering av en ny matkulturenhet i Matmerk.
- 2) Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket omfatter i 2014 6 mill. kroner til Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL) i regi av Matmerk, og 20 mill. kroner til fylkeskommunenes tilskuddsmidler til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket.
- 3) For 2014 er 2 mill. kroner av foreslått økning øremerket til bioenergi.
- 4) Satsingen på områderettet innsats omfatter i 2014 forslag om 3 mill. kroner til arktisk landbruk, 4 mill. kroner til Sametingets midler til næringsformål og 6 mill. kroner til en satsing på fjellandbruket, jf. kapittel 7.2.6.
- 5) Reduksjonen på 4 mill. kroner i 2014 er en konsekvens av forslag om flytting av midlene til Matmerk til kompetanseprosjektet *Markedstjenester til lokalmatprodusenter*, som hittil er blitt bevilget fra Innovasjon Norges Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv, samt etablering av en ny matkulturenhet i Matmerk. I 2014 avsettes 3 mill. kroner til nasjonale omdømmeprosjekter forvaltet av LMD.
- 6) Se tabell 7.6 for satsingene innenfor Helse- og utviklingstiltak sau og geit. For 2013 foreslås det å avsette 7 mill. kroner fra omdisponerte midler til ordningen med kompensasjon for bortfall av tilskudd, jf. kapittel 7.2.10. Total ramme for 2013 blir dermed 24 mill. kroner.
- 7) Rammen til utviklingstiltak innen økologisk landbruk forvaltet av SLF foreslås økt med 1 mill. kroner. Det foreslås videre å flytte 7 mill. kroner til fylkesvise utviklings- og tilretteleggingsmidler. Av rammen på 38 mill. kroner skal 6 mill. kroner tildeles Norsk Landbruksrådgivning, jf. omtale i kapittel 7.11.1, slik at SLF forvalter en total ramme på 32 mill. kroner. Rammeoverføringen på 6 mill. kroner av bevilgningen fra kap. 1150, post 50 til kap. 1150, post 77.13, tas i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014.

7.2 Nærings- og bygdeutvikling

I Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords* blir det lagt vekt på å utløse verdiskapingspotensialet for hele bredden av landbrukets ressurser, og mobilisere til ny aktivitet og engasjement som kan styrke det enkelte lokalsamfunn. Regjeringen vil legge til rette for et løft for bygdenæringene. Meldingen framhever også investeringsordningene i landbruket som viktige ordninger for å sikre rekruttering til næringen og for å nå de sentrale landbrukspolitiske målene om økt matproduksjon og et landbruk over hele landet.

7.2.1 Stiftelsen Matmerk

Matmerk har ansvaret for Kvalitetssystem i landbruket (KSL) og forvaltning og utvikling av merkeordningene *Nyt Norge*, *Beskyttede betegnelser* og *Spesialitet*. I tillegg har Matmerk ansvar for generisk markedsføring av økologisk mat, og for forvaltningen av Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL). Matmerk har også ansvaret for godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet.

KSL er et sentralt verktøy for å sikre en trygg og etisk forsvarlig matproduksjon, og for å bidra til at forbrukerne skal kunne ha høy tillit til norskproduserte matvarer. Det er behov for fortsatt forbedring av KSL-databasen for å følge opp nye oppgaver, bidra til bedre samhandlingsløsninger med bonden, varemottakerne og myndighetene, samt for å oppnå målsetningene om økt revisjonsfrekvens. Det foreslås å øke bevilgningen til KSL-arbeidet med 0,5 mill. kroner for 2014.

Merkeordningen *Nyt Norge* ble etablert i 2009 og erstattet merket Godt Norsk. Matmerks styre har gitt sin tilslutning til et forslag til ny finansieringsmodell for perioden 01.07.14-31.12.17. Den nye finansieringsmodellen for *Nyt Norge* bygger på prinsippet om en balansert finansiering mellom partene. Statens forhandlingsutvalg støtter styret i Matmerk sitt forslag til finansieringsmodell for perioden 2014-2017. Med bakgrunn i dette foreslås det en reduksjon i bevilgningen til *Nyt Norge* over jordbruksavtalen på 3 mill. kroner til 7,5 mill. kroner for 2014. Dette forutsetter at finansiering til merkeordningen for øvrig er i tråd med forslaget til ny finansieringsmodell. Videre legges det opp til en gradvis nedtrapping av finansieringen samlet over jordbruksavtalen fram mot 2017.

Matmerks arbeid med rekruttering til – og synliggjøring av – merkeordningene *Beskyttede betegnelser* og *Spesialitet*, videreføres på samme nivå.

Prosjektet *Markedstjenester for lokalmatprodusenter* ble tillagt Matmerk fra 2011. Prosjektet har fått støtte fra tilskuddsordningen til kompetanse og regionale kompetansepunkt (kompetansenav) i Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv. Det foreslås at prosjektet fra 2014 legges inn i den ordinære tildelingen til Matmerk. Bevilgningen videreføres med 2 mill. kroner i 2014. Det legges til grunn at satsingen evalueres i løpet av 2013.

Det foreslås at Matmerk etablerer en *Database for lokalmatprodusenter*. Det eksisterer ikke en slik base per i dag og Matmerk har gode forutsetninger for å bygge ut KSL-databasen til også å omfatte lokalmatprodusenter. Databasen skal være etablert innen

utgangen av 2014. Det foreslås å avsette 1 mill. kroner til arbeidet. Det forutsettes at databasen utvikles i samarbeid med sentrale aktører på området, herunder Hanen og Bondens marked.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at Matmerk følger opp prosjektet *Definisjon og måling av salgshall lokalmat* i 2013/2014. Arbeidsgruppen som ble nedsatt i 2012 avleverte sin rapport 10. mars 2013. Arbeidsgruppen har utarbeidet et forslag til definisjon av begrepet lokalmat som skal legges til grunn for salgsmålingene, samt et system for automatiserte salgsmålinger. Det legges til grunn et kostnadsbehov på 1 mill. kroner i oppstarts-kostnader og deretter 0,5 mill. kroner årlig til driftsutgifter når målingssystemet er etablert. Det foreslås å avsette 1 mill. kroner til arbeidet for 2014.

Matmerks ansvar for generisk markedsføring av økologisk mat er omtalt under kapittel 7.4 om økologisk jordbruk. Bevilgningen foreslås videreført med 2 mill. kroner.

Nasjonal strategi for Inn på tunet legger opp til en videreutvikling og styrking av kommunikasjons- og markedsføringsarbeidet på området. Matmerk forvalter i dag godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, og skal videreføre dette arbeidet parallelt med utviklingen av nettstedet for Inn på tunet. Det foreslås å øke bevilgningen til arbeidet med Inn på Tunet med 0,5 mill. kroner i 2014.

Styrking av norsk matkultur

Meld. St. 9 slår fast at Regjeringen skal utvikle Norge som matnasjon. Sentralt i denne satsingen står utvikling av matmangfold, matkultur og omdømmebygging som samlet skal bidra til økt verdiskaping for landbruket, norske lokalsamfunn og for norsk matproduksjon. Også i Meld. St. 22 (2011-2012) *Verdens fremste sjømatnasjon*, slås det fast at Regjeringen vil bidra til å utvikle norske matregioner, og det vises til at økt bevissthet og synliggjøring av mat og reiselivsopplevelser vil skape positiv oppmerksomhet og fremme omdømmet for norsk mat og matkultur.

Det er behov for å styrke norsk matkultur. En ny enhet med et særskilt mandat for å følge opp matkultursatsingen i Meld. St. 9 og Meld. St. 22 vil være et godt tiltak for å samle utviklingsarbeidet på området innen blå og grønn sektor. En slik enhet vil også kunne være en pådriver for departementer og andre offentlige instanser for å integrere matkultur i nærings-satsingen generelt.

Det foreslås å etablere en matkulturenhet i tilknytning til Matmerk som skal ha ansvar for å følge opp nasjonale utviklingsoppgaver på matkulturfeltet (f.eks. Smakens uke, kulturskolesatsingen på mat (KulMat), mat på større arrangementer). Enheten tenkes finansiert 50 pst. av LMD over jordbruksavtalen og 50 pst. av Fiskeri- og kystdepartementet. For 2014 avsettes det 2 mill. kroner som flyttes fra rammen til Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv (omdømmemidler forvaltet av LMD). Det forutsettes at FKD bidrar med tilsvarende bevilgning.

Statens forhandlingsutvalg foreslår etter dette at den samlede bevilgningen til Matmerk i 2014 økes med 4 mill. kroner til 56 mill. kroner. Av økningen er 2 mill. kroner en konsekvens av forslag om flytting av midlene til kompetanseprosjektet *Markedstjenester til lokalmatprodusenter*, som hittil er blitt bevilget fra Innovasjon Norges Utviklings-

program for lokalmat og grønt reiseliv til Matmerk. I tillegg kommer en økning i bevilgningen på 2 mill. kroner til etablering av en ny matkulturenhet under stiftelsen.

Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL)

Stiftelsen Matmerk forvalter Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL). Det er viktig at aktivitetene som støttes av KIL sees i sammenheng med fylkeskommunenes arbeid innen rekruttering, likestilling og kompetanseheving på landbruks- og matområdet. Anbefalingene fra evalueringen av KIL vil bli fulgt opp bl.a. i form av presisering av retningslinjene for ordningen. Statens forhandlingsutvalg foreslår at rammen på 6 mill. kroner til KIL videreføres for 2014.

7.2.2 Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket

For ungdom som skal overta en landbrukseiendom har både økonomiske og sosiale forhold innvirkning på valg som skal tas. BU-midlene er bl.a. innrettet for å avhjelpe investeringsutfordringer i forbindelse med generasjonsskifter. I tillegg er ungdom og kvinner særlig prioritert i deler av regelverket.

Gjennom å stimulere til entreprenørskap og utvikling av bygdenæringer, legges det til rette for å gjøre landbruket og bygda mer attraktiv for ungdom med høyere utdanning. I jordbruksoppgjøret for 2010 ble det satt av til sammen 4,5 mill. kroner til det treårige rekrutteringsprosjektet *Velg landbruk*. Prosjektet administreres av Norges Bondelag og skal styrke rekrutteringen til landbruksutdanningen. I tillegg gis det også støtte til organisasjonen Ungt entreprenørskap til etablering og drift av ungdomsbedrifter på matområdet. For å få flere innspill på bl.a. hvordan rekrutteringen til næringen kan økes, har Landbruks- og matministeren utnevnt et eget ungdomsråd, som legger fram sine anbefalinger i 2013.

Rekrutteringen til de tradisjonelle landbruksutdanningene, spesielt agronom- og gartnerfagene, er redusert de senere år. Dette medfører en utfordring for bransjene med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft, og for skolene med å opprettholde tilbud av god kvalitet. I jordbruksoppgjøret 2012 ble det derfor satt av 2 mill. kroner til en evaluering av dagens yrkesutdanning i landbruks- og gartnerfag, og samfunnets behov for fagskoler i landbruks- og matfag. Evalueringen vil gjennomføres i 2013.

Strategi for likestilling i landbrukssektoren (Landbruks- og matdepartementet 2007) ligger til grunn for arbeid med likestilling i næringen. Regjeringens *Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner* ble lagt fram i 2008. Kvinner skal prioriteres som målgruppe, og det skal arbeides for en vesentlig økning i kvinneandelen innenfor aktuelle programmer og tjenester. Landbruks- og matdepartementet har bedt Innovasjon Norge følge opp dette.

Fylkesvise midler til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket

Meld. St. 9 understreker behovet for dyktige bønder, god driftsledelse og god agronomisk kompetanse, i hele næringskjeden, for å nå målet om økt matproduksjon.

Fylkeskommunene har ansvar og forvalter virkemidler for å styrke innsatsen innenfor rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket. Dette ansvaret må sees i

sammenheng med fylkeskommunenes ansvar som skoleeiere og regionale utviklingsaktører.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at de fylkesvise midlene til rekruttering, likestilling og kompetanseheving videreføres med en ramme på 20 mill. kroner for 2014. Det forutsettes at det etableres et forpliktende samarbeid med næringen om innretningen av midlene. Prioriterte områder for ordningen er kompetansehevende tiltak innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer, herunder støtte til etter- og videreutdanningstilbud for yrkesutøvere i landbruket.

Det vises til kapittel 7.2.1 for omtale av Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL).

7.2.3 Regionale bygdeutviklingsprogram

I tråd med føringene i Meld. St. 9 ble det opprettet Regionale bygdeutviklingsprogram fra 2013. De regionale bygdeutviklingsprogrammene består av tre hovedelementer:

- Regionale næringsprogram (RNP)
- Regionale miljøprogram (RMP)
- Regionalt skog- og klimaprogram (RSK)

Innenfor overordnede nasjonale føringer fra Landbruks- og matdepartementet har alle fylker utarbeidet en strategi for regionalt bygdeutviklingsprogram, herunder egne strategier for regionalt næringsprogram, regionalt miljøprogram og regionalt skog- og klimaprogram. Hensikten er å tilpasse virkemiddelbruken til utfordringene i regionen. De regionale strategiene er utarbeidet av det regionale partnerskapet bestående av fylkesmannen, Innovasjon Norge, fylkeskommunen, landbrukets organisasjoner, kommunene med flere.

Regionale næringsprogram består av fylkesvise BU-midler. Fra 2013 ble de fylkesvise BU-midlene styrket gjennom omdisponering av bedriftsrettede midler innen bioenergi, lokalmat og reiseliv, som ble forvaltet på nasjonalt nivå. Som følge av dette skal forskrift for bruken av bygdeutviklingsmidlene revideres, og ny forskrift vil være gjeldende fra 2014. Gjeldende forskrift, samt retningslinjer gitt av departementet, gjelder for forvaltningen av midlene inntil ny forskrift er fastsatt.

Regionale miljøprogram er videreført som tidligere, men med et forsterket klimamål. Det vises til kapittel 7.3.5 for en nærmere omtale av dette.

Regionalt skog- og klimaprogram består av tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer og tilskudd til skogsveger og drift med taubane og hest. Det vises for øvrig til kapittel 7.2.9 for en helhetlig omtale av satsingene innenfor skogbruket.

7.2.4 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler

De fylkesvise BU-midlene inngår i de regionale næringsprogrammene i fylkene. Formålet med BU-midlene er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt desentralisert bosetting, med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbruks-eiendommen spesielt. De fylkesvise BU-midlene har et todelt formål; bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og bidra til utvikling og modernisering

av det tradisjonelle landbruket. Prosjektet landbruksbygg og kulturlandskapet har synliggjort behov for å tenke helhetlig når nye landbruksbygninger skal tilpasses jordbrukslandskapet. Prosjektet har vist at gamle bygninger kan være en ressurs både ved omlegging innenfor tradisjonelt jordbruk og for bygdenæringer. Landbruks- og matdepartementet mener dette bør hensyntas i strategiarbeidet for de regionale næringsprogrammene.

Gode investeringsordninger er nødvendig for å kunne nå de sentrale landbruks- og matpolitiske målene om økt matproduksjon og et landbruk over hele landet. Ordningene er også viktige for rekrutteringen til landbruket. Dermed har midlene også en klar ungdomsprofil, delvis fordi yngre investerer i større grad enn eldre, og fordi mange eldre som investerer også i stor grad gjør det for å legge til rette for neste generasjon. Det er fortsatt et stort behov for investeringer innenfor landbruket, både i nye driftsbygninger og i utbedringer av gamle bygg.

Det er et stort potensial for videre utvikling av bygdenæringer med utgangspunkt i landbrukets ressurser. En satsing på bygdenæringer vil gi et mer mangfoldig landbruk med økt innslag av alternativ sysselsetting. Dette vil bidra både til å sikre primærproduksjon og bosetting i distriktene. For å få et løft i utviklingen av bygdenæringer, er det behov for å prioritere investeringsmidler.

Lønnsomhetsvurdering av prosjektene skal ligge til grunn for tildeling av midler. Lønnsomhet trenger ikke å være ensbetydende med strukturrasjonalisering. Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering av søknader. Nye krav til dyrevelferd og fornyelse av driftsapparatet skal vektlegges. Beitekrav for storfe i løsdrift iverksettes fra 2014, og dette må legges til grunn ved tilsagn om investeringer.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til bedriftsrettede tiltak innenfor de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene økes med 32 mill. kroner til totalt 540 mill. kroner i 2014. Av økningen på 32 mill. kroner er 2 mill. kroner øremerket bioenergitiltak. I søknader om investeringstilskudd til driftsbygninger til husdyr er det viktig å ta høyde for tilstrekkelig gjødsellagerkapasitet, samt vektlegging av tiltak for å hindre avrenning fra husdyrproduksjonen. Med bakgrunn i økte investeringskostnader for bygninger og generell prisvekst, foreslår Statens forhandlingsutvalg også økning i satsene for tilskudd til investeringer, fra de bedriftsrettede BU-midlene. Grensen for maksimalt tilskudd til investeringer foreslås hevet fra 900 000 kroner til 1 mill. kroner, med unntak av Finnmark, Troms, Nordland og Namdalen, der det ikke er et øvre tak for tilskudd. Maksimal prosentsats for tilskudd foreslås økt fra inntil 30 pst. av kostnadsoverslaget for investeringen, til inntil 33 pst. av kostnadsoverslaget.

Lån med rentestøtte

Med bakgrunn i store investeringsbehov i landbruket, foreslår Statens forhandlingsutvalg at utlånsrammen for lån med rentestøtte videreføres med en ramme på 1 000 mill. kroner også i 2014. Nivået på rentestøtten blir fastsatt årlig for alle lån som er inne i ordningen. Rentestøtten settes til 50 pst. av Risikofri rente 3 år stat (ST4X) for foregående år. Rentestøtten kan ikke overstige 4 pst.

Risikolån

Statens forhandlingsutvalg foreslår at ordningen med risikolån videreføres innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene.

Fylkesvise BU-midler til utviklings- og tilretteleggingstiltak

De fylkesvise BU-midlene til utviklings- og tilretteleggingstiltak har en viktig mobiliserende effekt for den landbruksbaserte verdiskapingen regionalt. Midlene inngår i de regionale næringsprogrammene som skal danne grunnlaget for bruken av de samlede fylkesvise BU-midlene. Midlene forvaltes av fylkesmannen, og det forutsettes at næringen er godt involvert i bruken av midlene. Støtte til oppfølging av prosjektet landbruksbygg og kulturlandskap kan inngå som en del av tilretteleggingstiltakene, jf. omtale i kapittel 7.2.4. Departementet ser nærmere på rapporteringsrutinene knyttet til midlene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til fylkesvise BU-midler til utviklings- og tilretteleggingstiltak med 7 mill. kroner til 67 mill. kroner i 2014. Økningen på 7 mill. kroner er en konsekvens av forslag om å flytte midler fra utviklingsmidlene til økologisk landbruk, jf. omtale i kapittel 7.4.2. Det vises også til omtale av områderettet satsing i kapittel 7.2.6.

7.2.5 Sentrale bygdeutviklingsmidler

De sentrale BU-midlene skal gå til prosjekter av landsomfattende og fylkesovergripende karakter med innovasjon og næringsutvikling som siktemål. Midlene kan også finansiere nødvendig utredningsarbeid og profileringsaktiviteter for å styrke arbeidet med måloppnåelse i landbrukspolitikken. Fra 2012 ble ordningen lagt om for å sikre en bedre målretting av midlene og for å lette klagebehandlingen for prosjektstøtte. Ansvar for midlene er delt mellom Innovasjon Norge og Landbruks- og matdepartementet.

Fra 2013 skal også prosjekter innen Inn på tunet støttes innenfor de sentrale BU-midlene som forvaltes av Innovasjon Norge. Potensialet for vekst innen Inn på tunet anses som betydelig.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til de sentrale bygdeutviklingsmidlene videreføres for 2014 med totalt 17 mill. kroner, hvorav 9 mill. kroner til omdømmemidlene som forvaltes av Landbruks- og matdepartementet og 8 mill. kroner til Innovasjon Norges andel av de sentrale BU-midlene.

7.2.6 Områderettet innsats- arktisk landbruk og fjellandbruket

Som et ledd i en mer regionalt tilpasset landbruks- og matpolitikk, framgår det av Meld. St. 9 at landbruksavhengige kommuner skal gis særskilt oppmerksomhet i fremtidig prioritering av virkemidler og innsats. Områder med en høy andel sysselsatte i landbruket, men med små arbeidsmarkeder og befolkningsnedgang, skal prioriteres. Disse områdene finnes i særlig grad i øvre deler av fjellområdene i Sør-Norge, deler av Nord-Trøndelag, Nord-Norge og deler av Vestlandet. Landbruks- og matmeldingen peker på arktisk landbruk og fjellandbruk som prioriterte områder.

I jordbruksoppkjøret 2012 ble det på denne bakgrunn satt av 3 mill. kroner til satsingen på arktisk landbruk i 2013. Statens forhandlingsutvalg foreslår at satsingen videreføres med 3 mill. kroner i 2014.

Som videre ledd i en områderettet innsats, og på bakgrunn av næringskomiteens innstilling til statsbudsjettet 2013, jf. Innst. 8 S (2012-2013), foreslår Statens forhandlingsutvalg at det settes av 6 mill. kroner årlig til en treårig satsing på fjellandbruket. Et overordnet mål med satsingen skal være å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene gjennom økt vare- og tjenesteproduksjon basert på landbrukets ressurser, både innenfor tradisjonelt jordbruk og bygdenæringer. Det foreslås at satsingen avgrenses til to samarbeidsprosjekter som inkluderer 6 fylker i fjellområdene. Midlene foreslås fordelt med 4 mill. kroner til fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark, og 2 mill. kroner til fylkene Buskerud og Telemark. Ett av fylkesmannsembetene i hvert samarbeidsprosjekt vil få et koordinerende ansvar for satsingen opp mot de øvrige nevnte fylkesmannsembetene, samt aktuelle fylkeskommuner, næringsorganisasjoner, kunnskaps- og kompetansemiljøer og ev. andre aktører. Satsingen må sees i sammenheng med Kommunal- og regionaldepartementets satsing rettet mot fjellområdene, og arbeidet med Nasjonal strategi for verdiskaping basert på natur- og kulturarven.

Det legges ellers til grunn at de fylkesvise BU-midlene til utrednings- og tilretteleggingstiltak kan benyttes til områderettede satsinger i andre landbruksavhengige kommuner.

Sametingets midler til næringsformål

Statens forhandlingsutvalg foreslår at overføringen til Sametingets midler til næringsformål i 2014 videreføres med 4 mill. kroner. Det forutsettes at samarbeidet og koordineringen mellom Sametingets midler til næringsformål, Innovasjon Norge og fylkesmennene i Finnmark, Troms og Nordland videreutvikles for å få best mulig effekt av midlene til næringsutvikling i disse fylkene.

7.2.7 Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv

Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv ble etablert fra 2013 for å samle og integrere satsingen som tidligere var lagt til tre ulike utviklingsprogram. På lokalmatområdet skal programmet finansiere nasjonalt arbeid med kompetanse og regionale kompetansenav, omdømmebygging, vekstsatsingen for matbedrifter og tilskudd til forpliktende produsentsammenslutninger. Innenfor vekstordningen og produsentsammenslutninger har man så langt i 2013 opplevd en dobling i pågangen, og interessen er fortsatt økende.

Ordnningen med kompetansenav ble evaluert i 2012. Styringsgruppen for utviklingsprogrammet har konkludert med at kompetansenavene bør videreføres, men med konsentrert innsats på det matfaglige området og en styrket samhandling med de enkelte fylker. Innovasjon Norge skal forsterke den nasjonale koordineringen og samordningen av kompetansesatsingen og sikre at kompetansemodellen videreutvikles og målrettes. Statens forhandlingsutvalg støtter styringsgruppens konklusjoner om å videreføre de eksisterende navene. Det legges til grunn at Innovasjon Norge arbeider videre med koordinering og målretting av kompetansetjenestene i tråd med føringene fra programmets styringsgruppe, samt at kompetansetilbudet innenfor lokalmat og grønt reiseliv sees i sammenheng.

Det foreslås at prosjektet *Markedstjenester for lokalmatprodusenter* i regi av Matmerk (jf. kapittel 7.2.1) løftes ut av utviklingsprogrammet og videreføres innenfor Matmerks ordinære bevilgning i 2014. Det forutsettes at prosjektet fortsatt skal koordineres opp mot Innovasjon Norge og aktivitetene i utviklingsprogrammet. Inkubatorprogrammet i regi av SIVA går ut 2013 og evaluering av programmet er i ferd med å avsluttes. Styringsgruppen for utviklingsprogrammet for lokalmat og Grønt reiseliv tar stilling til ev. videre satsing på inkubasjon som virkemiddel når endelig vurdering av pilotprogrammet foreligger fra SIVA.

Satsingen på grønt reiseliv omfatter markedsføring (Bygdeturismekampanjen og Norgeskampanjen), temasatsinger innenfor vandring og fiske rette mot utenlandske markeder, samt støtte til overordnede utviklingsprosjekter med vekt på produktutvikling, kompetanseheving, samarbeid og bærekraft. I tråd med den økte markedsinteressen for aktiviteter og opplevelser generelt, tar styringsgruppen stilling til ev. utvikling av temasatsinger.

Det treårige prosjektet *Mat langs Nasjonale turistveger* skal bidra til å øke landbruksbasert næringsutvikling innen mat, reiseliv og opplevelser langs fire turistveger i samarbeid med andre aktører i verdikjedene for mat og reiseliv. Fylkesmannen i Oppland har ansvaret for koordinering og økonomiforvaltning, og det er opprettet en regional styringsgruppe for arbeidet. Prosjektet skulle vært avsluttet i 2012, men er forsinket og avsluttes i 2013. Det vil bli gjennomført en ekstern evaluering som vil legge grunnlaget for vurdering av en ev. videre satsing på området.

Satsingen på innlandsfiske innen rammen av utviklingsprogrammet skal bidra til verdiskaping og utvikling av lønnsomhet innenfor næringsfiske, og fisketurisme. Det legges til grunn at arbeidet med å integrere satsingen i programmet fortsetter og at prosjekter prioriteres i tråd med styringsgruppens konklusjoner.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at den samlede rammen til Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv reduseres med 4 mill. kroner i 2014. Reduksjonen skyldes etableringen av en ny matkulturenhet i Matmerk, som finansieres fra Utviklingsprogrammets tilskuddsordning for omdømmebygging som forvaltes av LMD. I tillegg flyttes 2 mill. kroner til prosjektet *Markedstjenester for lokalmatprodusenter* i regi av Matmerk. Rammen til Utviklingsprogrammet blir etter dette 66 mill. kroner i 2014.

7.2.8 Bioenergiprogrammet

Økt produksjon av biobrensel og leveranser av biovarme fra landbruket gir økt verdiskaping og bidrar til å nå Regjeringens mål i klima- og energipolitikken, jf. St.meld. nr. 39 (2008-2009) *Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen* og Meld. St. 21 (2011-2012) *Norsk klimapolitikk*. Landbruket har en viktig rolle i å sikre råstoff til bioenergi. Det er også et mål å øke bruken av fornybar energi internt i landbruket. Det er viktig å prioritere prosjekter for varmesalg, også for å ivareta målet om bioenergi som et område for næringsutvikling og økt verdiskaping. Innretningen på virkemiddelbruken vil bli vurdert i forbindelse med arbeidet med oppfølgingen av klimameldingen.

Det vises til omtalen av evalueringen av varmesalg-sanleggene som er gjennomført i 2012, i kapittel 3.2.3.10. I løpet av 2013 vil det også bli foretatt en tilsvarende evaluering av gårdsvarmeanleggene som har fått støtte over Bioenergiprogrammet.

Utviklingen av gårdsbaserte biogassanlegg er også et prioritert område innenfor den nasjonale klimapolitikken. Biogassprosjektene blir likevel vurdert med utgangspunkt i de vanlige energi- og lønnsomhetskriteriene. Støtte til biogassprosjekter samordnes med utviklingsprosjekter innen samme tema under Klima- og miljøprogrammet.

Meld. St. 9 la opp til en regionalisering av de landbrukspolitiske virkemidlene. Deler av Bioenergiprogrammet ble derfor overført til regionalt nivå fra 2013. Innovasjon Norge sentralt tildeler fortsatt midler til nasjonale prosjekter. Midlene til regionalt nivå er overført til de fylkesvise BU-midlene gjennom en egen fordelingsnøkkel, som er øremerket bioenergitiltak, og tildeles etter ESAs retningslinjer for offentlig støtte til miljøformål.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at rammen til bioenergi økes med 5 mill. kroner, fordelt med 3 mill. kroner til Bioenergiprogrammet på nasjonalt nivå og 2 mill. kroner til bioenergi under BU-ordningen på regionalt nivå.

Tabell 7.4 Bioenergi

	2011	2012	2013	2014
<i>Bioenergiprogrammet (nasjonalt)</i>			22	25
<i>BU-bioenergi (regionalt)</i>			33	35
Bioenergi totalt	45	50	55	60

7.2.9 Skogbruk

Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* vektlegger skogens viktige nærings- og klimapolitiske rolle. St. meld. nr. 39 (2008-2009) understreker skogens rolle i klimasammenheng. Regjeringen har i Meld. St. 21 (2011-2012) vektlagt at skogen skal forvaltes og brukes bærekraftig for å sikre høyt opptak av CO₂ og slik at karbonlageret i skogen øker, bl.a. ved skogplanting og styrket skogvern. Skogressursene er også en viktig kilde til fornybar energi og til produksjon av trematerialer som erstatning for mer klimabelastende materialer.

Skog er en fornybar ressurs som det er et samfunnsansvar å vedlikeholde for kommende generasjoner. Det er et betydelig potensial for å øke oppbyggingen av skog i Norge gjennom tettere planting og planting av skog på nye arealer. For å optimalisere fremtidig skogproduksjon er det ønskelig at skogeierne ved foryngelse av eksisterende skogarealer velger høyere plantetetthet enn det som i dag er definert som minstekravet til plantetetthet. Dagens gjennomsnittlige plantetetthet vil bare kunne utnytte om lag 60 pst. av skogarealenes produksjonspotensial. Meld. St. 21, peker på behovet for en betydelig økt planteinnsats utover det som skogbruksmessig er nødvendig for å sikre økt karbonopptak og økt karbonlager i norske skoger.

Et velfungerende skogsvegnett er avgjørende for lønnsom skogsdrift og for utvikling av skogens positive nærings-, klima- og energibidrag. Helårs skogsbilveger gir bedre muligheter til å utnytte sesongvariasjoner i priser og avsetningsforhold for tømmer,

herunder også trevirke til biobrensel. Dette er viktig for industriens råstofftilgang og konkurransekraft. Investeringsnivået for infrastruktur ligger nå betydelig under det som er nødvendig for å få tilgang til høstbare skogressurser og for nødvendig modernisering av vegnettet som tilpasning til de krav som dagens tømmertransport og transportutstyr stiller. Dette underbygges i Riksrevisjonens gjennomgang av skogpolitikken, jf. Innst. 102 S (2012-2013) og Stortingets behandling av denne. I Meld. St. 9 fremgår at man vil utvikle skogbrukets infrastruktur innenfor rammene av målrettede miljøhensyn og ivaretagelse av naturmangfoldet, for å gi bedre adkomst til skogressursene som grunnlag for økt skogbasert verdiskaping. Bygging av skogsveger er gjenstand for planlegging og offentlig godkjenning for å sikre god avveining mellom nærings- og miljøhensyn. Departementet har startet arbeidet med revisjon av landbruksveiforskriften, som varslet i Meld. St. 9.

Betydelige mengder skog som alt er hogstmoden, eller som vil bli hogstmoden de nærmeste par tiårene, står i terreng egnet for drift med taubane. Også i innlandsstrøk er det behov for taubaner for å ta ut tømmer i bratt terreng. Erfaringene etter orkanen Dagmar underbygger i tillegg betydningen av taubanedriftslag for beredskap og evne til opprydding etter omfattende stormskader i skog i bratt terreng.

Kystskogfylkene har betydelige skogressurser og høy tilvekst. Fylkene fra Vest-Agder til Finnmark har 42 pst. av Norges produktive skogareal, men bare 17 pst. av nasjonal avvirkning. Kystfylkene har noe høyere andel hogstmoden skog enn resten av landet, og andelen er økende. Samtidig har disse fylkene utfordringer i forhold til skogstrøk i innlandet, bl.a. mer utfordrende eiendomsstruktur, mye vanskelig terreng, langt dårligere utbygd skogsvegnett og offentlig infrastruktur, manglende skogbrukstradisjoner og kompetanse m.v. Det bevilges derfor midler til sentrale tiltak som utvikling av kommunale hovedplaner for skogsveger, etablering av prioritert plan for utbygging av tømmerkaier og veiledning av skogeiere mv.

Departementet etablerte i samråd med avtalepartene høsten 2011 en arbeidsgruppe som skulle se på mulige forbedringer av organiseringen av skogbruksplanleggingen. Gruppen har bestått av skogeierorganisasjoner og fylkesmenn, og SLF har ledet gruppa med Kompetansesenter skogbruksplanlegging ved Skog og landskap som sekretær. Departementet har nå mottatt rapporten, og den er sendt til fylkesmannen, takstinstitusjoner og andre relevante aktører i skogbruket med invitasjon om å komme med merknader til rapporten. Oppfølgingen av rapporten vil bli gjenstand for drøfting med partene i jordbruksoppgjøret.

Et bærekraftig skogbruk krever et godt kunnskapsgrunnlag som gir grunnlag for avveining mellom økonomi, økologi, sosiale og kulturelle forhold. Skogbruksplanleggingen er et sentralt virkemiddel her, og er avgjørende for skogbrukets miljøarbeid. Gjennom skogbruksplanleggingen framskaffes viktig skog- og miljøinformasjon som grunnlag for et næringsrettet og miljøriktig skogbruk.

Tilgang på kompetansehevende tiltak som kan øke engasjementet er sentralt for gjennomføringen av skogpolitikken, og det er viktig å legge til rette for et godt kompetansetilbud. Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en sentral aktør når det gjelder å utvikle og gjennomføre kompetansetiltak på skog- og utmarksområdet, rettet mot både

offentlig og privat veiledningsapparat, skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Det er naturlig at Skogkurs fortsetter å legge til rette for et kompetansetilbud som dekker aktuelle utfordringer i skogbruket; mål om økt avvirkning, en aktiv miljøprofil med oppfølging av Norsk PEFC Skogstandard og offentlig regelverk, økt satsing på oppbygging av kvalitetsskog, økt opptak av CO₂ i skog, mer bruk av bioenergi o.a. Det er dessuten viktig å jobbe med motivasjon og veiledning til små og mellomstore skogeiere.

Som følge av den vanskelige situasjonen i treforedlingsindustrien i Norge, har Regjeringen fremmet et forslag om en tiltakspakke for skog og treindustrien på til sammen 750 mill. kroner i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2013. Av denne pakken foreslås det at 75 mill. kroner skal bevilges over Landbruks- og matdepartementets budsjett, kapittel 1149, til infrastrukturtiltak for å forbedre tilgjengeligheten til skogressursene samt utviklingstiltak for økt trebruk. Midlene skal fordeles med 30 mill. kroner til utbygging av kaier, 30 mill. kroner til modernisering av eksisterende skogsveinett og 15 mill. kroner til styrking av trebasert innovasjonsprogram.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at den totale bevilgningen til skogbruk over jordbruksavtalen videreføres med 204 mill. kroner i 2014, jf. tabell 7.5. Fordelingen av midlene mellom de ulike virkemidlene, vil gjøres etter drøftinger mellom avtalepartene slik det er blitt gjort de siste årene.

Tabell 7.5 Skogbruk 2014

	2011	2012	2013	2014
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket	134	141	151	
<i>Veibygging, taubane og hest</i>	66	66	69	
<i>Skogkultur, miljøtiltak, andre tiltak</i>	68	75	82	
Kystskogbruket	10	10	10	
Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer	29	29	29	
Kompetansetilbud i skogbruket	11	12	12	
Tilskudd til motivasjon og veiledning		2	2	
Sum	184	194	204	204

7.2.10 Helse- og utviklingstiltak sau og geit

Flere ordninger under Landbrukets utviklingsfond har som mål å legge til rette for bedre sykdoms- og driftsforhold i saue- og geitenæringen, jf. tabell 7.6. Saue- og geitenæringen har utfordringer med smittsomme sykdommer, snyltere m.m. og behov for tilpasning av organisasjons- og samarbeidsformer for mest mulig rasjonell utnytting av beiteressursene.

Tabell 7.6 Helse- og utviklingstiltak sau og geit, bevilgning i mill. kroner

Tiltak	2012	2013	2014
Utviklingstiltak for geit/ friskere geiter			
<i>Sanering</i>	11,0	11,0	-
<i>Kompensasjon¹</i>	10,0	11,0	15,0
Fotråte- prosjekt friske føtter	7,0	2,0	-
Nasjonalt beiteprosjekt	5,0	-	-
Sum	33,0	24,0	15,0

1) Av bevilgningen for 2013 er 7 mill. kroner foreslått avsatt fra omdisponerte midler i 2013.

Utviklingstiltak for geit – Friskere geiter

Målet med prosjektet Friskere geiter er å få kontroll med sykdommene CAE, byllesyke og paratuberkulose hos geit, og dermed sikre friske dyr, bedre dyrevelferd og bedre produkter.

Avtalepartene bestemte i 2010 at prosjektet Friskere geiter skulle videreføres i en fase III (slutfase) med målsettingen om at hele geitepopulasjonen skulle saneres for disse sykdommene. Det ble lagt vekt på at næringen (varemottakere) bidro til at gjenværende dyreeiere gjennomførte sanering.

Dette er fulgt opp av TINE med trekk i melkepris fra og med 2012 for dyreeiere som ikke innen utløpet av 2011 var påmeldt til sanering. Videre har TINE vedtatt at de ikke vil anvende melk fra ikke sanerte besetninger fra 2014. Nortura har varslet at kjøtt fra samme besetninger vil bli betalt med minimumssats. TINE har videre besluttet å gjennomføre slutfaseprosjektet og utbetale rekrutteringsbidrag i henhold til avtalte satser til alle besetninger hvor det er inngått avtaler. De forutsetter at saneringsarbeidet er startet opp senest i 2013 og er fullført og godkjent innen utgangen av 2014. Landbruks- og matdepartementet har i 2011 listeført CAE som B-sykdom. Med dette menes en smittsom dyresykdom som myndighetene gjennomfører tiltak for å begrense utbredelsen av.

Mattilsynet har gitt retningslinjer om bekjempelse i perioden 2011-2018. Det forutsettes et samarbeid med smittesaneringsprosjektet Friskere geiter, så lenge prosjektet er i funksjon.

Behov for midler til påmeldte besetninger til sanering har vært større enn avsatt ramme, både til sanering og til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd. Prosjektet er viktig for geitenæringen, og har derfor vært støttet over jordbruksavtalen i mange år. Det er i perioden 2001-2013 bevilget om lag 131 mill. kroner til prosjekt Friskere geiter, inkludert kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd.

I jordbruksoppgjøret 2012 ble det lagt til grunn at prosjektet slutføres v/prosjekteier TINE, og at 2013 er siste år prosjektet får støtte til sanering over jordbruksavtalen. Det ble likevel lagt til grunn at kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd på 4 mill. kroner kunne videreføres.

På bakgrunn av de betydelige midlene som er bevilget over jordbruksoppgjøret til saneringsprosjektet, legger Statens forhandlingsutvalg til grunn at 2013 er siste år saneringsprosjektet får støtte over jordbruksavtalen, og at videre oppfølging av prosjektet dekkes av næringen selv.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en bevilgning til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid på 15 mill. kroner i 2014. Dette er i tråd med SLFs prognoser for forbruk over ordningen. SLF prognoserer at utbetalingen til kompensasjon for 2013 vil være totalt 11 mill. kroner. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor å avsette 7 mill. kroner fra omdisponerte midler i 2013 til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid. Grunnen til det økte behovet er et stort antall deltagere i prosjektet.

7.2.11 Forskning

FoU-midler over jordbruksavtalen er et viktig virkemiddel for å bidra til å løse de omfattende kunnskapsbehovene landbrukssektoren står ovenfor, og for å følge opp de landbrukspolitiske målene i Meld. St. 9. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen til forskning med 53 mill. kroner i 2014. I et langsiktig perspektiv skal midlene bidra til kunnskap som øker den norske matproduksjonen, herunder ved økt innovasjon og konkurranseevne i landbruks- og matsektoren. Midlene skal også gi kunnskap om klimatilpasninger, og sikre kunnskapsutvikling for forvaltningen. For 2014 skal særlig FoU-behov og utredningsoppgaver for å følge opp anbefalinger i de to rapportene *Økt norsk kornproduksjon* og *Økt storfekjøttproduksjon i Norge* prioriteres.

For å sikre en effektiv ressursutnyttelse må disponering av midlene ses i sammenheng med Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter og programmene i Norges forskningsråd.

7.2.12 Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Midler til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift har vært forvaltet av Innovasjon Norge. Ordningen skiller seg betydelig fra andre ordninger Innovasjon Norge forvalter. Fra 2014 overføres Reindriftsforvaltningens områdekontor til fylkesmannsembetene. Statens forhandlingsutvalg foreslår å flytte forvaltningen av ordningen til ett av fylkesmannsembetene fra 2014. Landbruks- og matdepartementet vil invitere til dialog med berørte fylkesmannsembeter for å gjennomføre endringen. Det foreslås å videreføre bevilgningen til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift med 1,5 mill. kroner i 2014 fra jordbruksavtalen.

7.3 Miljø

Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* og Stortingets behandling synliggjør miljømålene i jordbrukspolitikken.

7.3.1 Miljøsatsing i jordbruksavtalen

Ordningene som er gjengitt i tabell 7.7, angir virkemidlene på jordbruksavtalen på miljøområdet. Areal- og kulturlandskapstilskudd og beitetilskuddene er generelle ordninger som går til de aller fleste jordbruksforetak og danner grunnlaget for å opprettholde et variert og levende kulturlandskap i hele landet. De øvrige ordningene er innrettet for å møte spesielle miljøutfordringer. Dette kapitlet omhandler ordninger der miljø er hovedformålet.

Tabell 7.7 Oversikt over miljøstatsingen i jordbruksavtalen, mill. kroner

Post	Virkemiddel	Endring mill. kr	Bevilgning 2014 mill. kr
Nasjonalt miljøprogram			
Post 74.14	Tilskudd til bevaringsverdige storferaser	0,5	5,5
Post 74.16	Tilskudd til dyr på beite	9,8	760,7
Post 74.17	Areal- og kulturlandskapstilskuddet	-34,8	3 212,2
Post 74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	-4,3	119,0
Post 77.15	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	1,0	11,0
Sum nasjonalt miljøprogram		-28,2	4 108,4
Regionale miljøprogram (RMP)			
Post 74.19	Regionale miljøprogram	20	448,5
Miljømidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)			
Post 50 ¹	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) ¹	5,0	225,0
Post 50	Investeringsstøtte til organisert beitebruk	-	11,0
Post 50	Klima- og miljøprogram	-	18,0
Post 50	Utvalgte kulturlandskap	-	8,0
Post 50	Verdensarvområdene	-	3,0
Post 50	Energirådgiving i veksthus	-	1,0
Post 50	Biogass	1,0	2,0
Post 50 ²	Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ²	-13,0	32,0
Sum miljømidler over LUF		-7,0	300,0
Sum miljømidler over jordbruksavtalen		-15,2	4 856,9

1) Av SMIL-midlene er 100 mill. kroner øremerket tilskudd til drenering.

2) Midlene er beskrevet i kapittel 7.4.2. 6 mill. kroner foreslås flyttet til Norsk Landbruksrådgiving for å følge opp veiledning om økologisk landbruk. Rammeoverføringen på 6 mill. kroner av bevilgningen fra kap. 1150, post 50 til kap. 1150, post 77.13, tas i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014. Det foreslås videre å flytte 7 mill. kroner til fylkesvise utviklings- og tilretteleggingsmidler.

7.3.2 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram ble opprettet i 2004. Programsatsingen skal bidra til å målrette miljøarbeidet i jordbruket, synliggjøre jordbrukets samlede miljøinnsats og øke forankringen av miljøarbeidet både regionalt og lokalt. Programmet inneholder målsettinger og strategier for miljøoppnåelse, samt rammer for rullering av de regionale miljøprogrammene.

Det nasjonale programmet inneholder en virkemiddelpakke bestående av areal- og kulturlandskapstilskuddet (AK-tilskuddet), tilskudd til økologisk produksjon, tilskudd til dyr på utmarksbeite, tilskudd til dyr på beite, tilskudd til bevaringsverdige storferaser, informasjons- og utviklingstiltaksmidler, samt miljøplankrav.

Det nye nasjonale miljøprogrammet representerer en oppdatering av miljøfaglige prioriteringer i jordbruket, basert på mål og føringer i Meld. St. 9. Det er lagt vekt på å vise sammenhengen mellom landbrukets miljøvirkemidler på ulike nivåer og å synliggjøre programmål som grunnlag for å vurdere mål- og resultatoppnåelse.

Det nasjonale miljøprogrammet inneholder en meny for de regionale miljøtilskuddene. Dette innebærer at alle fylkene utformer støtteordningene (regionale miljøprogram) innenfor en forhåndsdefinert meny. Det er her lagt vekt på at sammenfallende miljøformål følges opp med ordninger som utmåles på samme måte. Overgangen til et menysystem for tiltakene i de regionale programmene må ses i sammenheng med et nytt elektronisk søknads- og saksbehandlingssystem (eStil) som tas i bruk i 2013. Informasjon om menysystemet er tilgjengelig på SLF sin nettside.

Genetiske ressurser

Bevaring av genetiske ressurser er en del av nasjonalt miljøprogram. Landbruket har ansvar for bevaring av genetisk variasjon hos husdyr som en del av ansvaret med å opprettholde biologisk mangfold. Antallet gårder med bevaringsverdige storferaser og antallet dyr har økt siden 1990, med sterkere økning etter år 2000 da tilskuddet ble innført. Alle de norske bevaringsverdige rasene, med unntak av sidet trønder- og nordlandsfe, regnes likevel fortsatt som truet etter FAOs definisjon (færre enn 1 000 hunndyr i avl). Status er særlig alvorlig for de tre minste populasjonene som ligger på rundt 130 avlskyr per rase. Det er viktig å sikre at dyretallet holdes oppe. Det foreslås derfor å øke satsen til bevaringsverdige storferaser med 200 kroner per dyr til 2 000 kroner. Tilskudd til bevaringsverdige storferaser øker da til omlag 5,5 mill. kroner. Denne ordningen er en del av produksjonstilskudd husdyr.

Innenfor denne rammen foreslår Statens forhandlingsutvalg en mer målrettet innretning av tilskuddet ved å stille krav om registrert kalving. Det foreslås å ta inn et tilleggskrav i *Tilskuddsordningen for bevaringsverdige storferaser* om at kyr som er berettiget tilskudd må ha registrert kalving i løpet av de to siste årene. Dette vil også gi bedre data for overvåking av de gamle storfepopulasjonene samlet sett.

7.3.3 Regionale miljøprogram

Regionale miljøprogram (RMP) ble innført med virkning fra 2005. De regionale miljøprogrammene med tilliggende tilskuddsordninger, skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det som er mulig gjennom nasjonale ordninger. Det er egne program i hvert fylke som dekker en lang rekke miljøområder. Kulturlandskap, kulturminner, biologisk mangfold, redusert plantevernmiddelbruk, reduksjon av næringsstoffavrenning og erosjon er hovedområdene i programmene. Tilskuddene betales ut direkte til jordbruksforetak som oppfyller vilkårene for de ulike ordningene. Hovedvekten av ordningene utbetales per areal eller per beitedyr. De regionale miljøprogrammene er rullert i 2012, og nye programmer trer i kraft fra 2013, med utbetaling i 2014.

Bevilgning til regionale miljøprogram

Statens forhandlingsutvalg foreslår at rammen for regionale miljøprogram økes med 20 mill. kroner til 448,5 mill. kroner for 2014.

Økningen legger til rette for innføring av tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel i Rogaland (8 mill. kroner), til Hordaland (1 mill. kroner) og Agderfylkene (0,5 mill. kroner hver). Samtidig avvikles pilotordningen for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. De nevnte fylkene får tilført ekstra midler fordi det er i disse områdene at

nitrogennedfall overstiger naturens tålegrense. Forurensningen kommer i all hovedsak fra langtransportert luftforurensning, men ammoniakktap fra husdyrgjødsel bidrar også lokalt. Norge har en forpliktelse gjennom Gøteborgprotokollen til å redusere ammoniakktutslipp innen 2020. En gjennomgang av næringsinnholdet i husdyrgjødsel viser at nitrogeninnholdet her er høyere enn tidligere antatt. Dette innebærer også at ammoniakktapene er høyere enn tidligere antatt, og at Norge må redusere disse.

Videre foreslår Statens forhandlingsutvalg å avsette 5 mill. kroner av rammen til RMP til ekstra stimulans til seterdrift. Midlene fordeles forholdvis etter antall aktive setre i fylker med RMP-tilskudd til setring.

Det har siden 2006 vært avsatt midler over jordbruksavtalen for å legge til rette for beiteområder på jordbruksarealer for kvitkinngås og kortnebbgås i Nord-Trøndelag og i Nordland. I Nord-Trøndelag er presset fra beitende gjess i april og mai høyt. Tilskuddsmidlene til tilrettelegging er små sammenlignet med trykket av gjess. Det er derfor ønskelig at flere legger til rette for at disse gåsartene kan beite her i trekket nordover om våren. Statens forhandlingsutvalg foreslår innen for rammen av RMP å øke avsetningen til Nord-Trøndelag med 1 mill. kroner øremerket til ordningen beiteareal for kortnebbgås og kvitkinngås.

Videre vil landbruks- og miljøforvaltningen samarbeide om å lage en nasjonal forvaltningsplan for gås. Planen skal legge til rette for en helhetlig og bærekraftig forvaltning av gås i Norge. Det skal tas utgangspunkt i eksisterende forvaltningsplaner.

For øvrig økes avsetningen til RMP med 4 mill. kroner fordelt på alle fylker, slik at samlet avsetning til RMP blir 448,5 mill. kroner. Fordeling av rammen for RMP framgår av tabell 7.8.

Tabell 7.8 Fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram for 2013 med utbetaling 2014.

Fylker	Mill. kr	Fylker	Mill. kr
Østfold	43,1	Rogaland	33,5
Akershus	53,4	Hordaland	21,0
Hedmark	44,2	Sogn og Fjordane	24,8
Oppland	55,8	Møre og Romsdal	18,3
Buskerud	23,4	Sør-Trøndelag	26,8
Vestfold	18,0	Nord-Trøndelag	30,4
Telemark	11,9	Nordland	19,9
Aust-Agder	4,3	Troms	9,7
Vest-Agder	6,7	Finnmark	3,3
		Sum post 74.19	448,5

7.3.4 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler.

Målsetningene i Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler (2010-2014) er todelt: Avhengigheten av kjemiske plantevernmidler skal reduseres og risikoen

for helse og miljø ved bruk av slike midler skal begrenses. Det er nedsatt en arbeidsgruppe for å følge opp handlingsplanen med representanter fra partene i jordbruksoppgjøret.

Alle som benytter plantevernmidler i yrkessammenheng må ha gjennomgått et autorisasjonskurs med bestått eksamen. Ordningen er et viktig verktøy for å nå ut til brukere av plantevernmidler med relevant informasjon om bl.a. regelverk, integrert plantevern og for å sikre kunnskap om riktig bruk for å redusere risiko for helse og miljø.

Autorisasjonsordningen er evaluert. I 2012 ble arbeidet med oppfølging av anbefalingene i rapporten startet, og oppdatering av kursmateriellet er påbegynt. Evalueringsgruppen anbefalte bl.a. en overgang til elektronisk løsning for autorisasjonskursene, noe arbeidsgruppen støtter. Prosjektet vil gjennomføres i 2013 og 2014.

I tillegg til utfordringene knyttet til å redusere bruk og risiko ved bruk av plantevernmidler, er det en utfordring for næringen at det i enkelte småkulturer er liten tilgang på plantevernmidler. Utover tiltak som skal fremme målsettingene i handlingsplanen, er det derfor fortsatt behov for midler til å styrke datagrunnlaget for plantevernmidler som kan være aktuelle å benytte i småkulturer. Ikke-kjemiske metoder skal prioriteres der det er mulig.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen med 1 mill. kroner til 11 mill. kroner i 2014 på post 77.15 til oppfølging av Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler. Innenfor bevilgningen kan det brukes inntil 1,5 mill. kroner til styrking av datagrunnlaget for plantevernmidler i småkulturer. Den parts sammensatte arbeidsgruppen vil foreslå fordeling av midlene til prosjekter i regi av Bioforsk, Norsk landbruksrådgiving og Mattilsynet. Den endelige fordelingen av midler til de tre aktørene vil framgå av budsjettproposisjonen for 2014.

7.3.5 Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL) – inkl. tilskudd til drenering

Over SMIL-ordningen gis det støtte til skjøtsel av spesielle natur- og kulturminneverdier. Eksempler på dette kan være støtte til biologisk verdifulle areal, både gjennom istandsetting/rydding og i form av flerårige skjøtelsavtaler. I tillegg kan det bl.a. gis støtte til ivaretagelse av verneverdige bygninger og andre kulturminner, og til bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg som reduserer forurensning av vassdrag. Ordningen åpner også for andre søkere enn foretak som søker produksjonstilskudd. Om lag 75 pst. av de som mottar SMIL-midler er berettiget produksjonstilskudd. SMIL-ordningen supplerer de regionale miljøprogrammene ved at RMP dekker tiltak som krever årlig skjøtsel.

Drenering

I Prop. 122 S *Jordbruksoppgjøret 2012* vedtok Stortinget å innføre tilskudd til drenering fra 2013. Forskriften for denne ordningen er nå på høring og vil tre i kraft i løpet av juni 2013.

Bevilgning til SMIL

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til SMIL-ordningen med 5 mill. kroner til 225 mill. kroner i 2014. Bevilgningen til drenering inngår i denne bevilgningen og videreføres med 100 mill. kroner for 2014.

Investeringsstøtte til organisert beitebruk

Forskrift om tilskudd til tiltak i beiteområder viderefører bestemmelser om investeringer i fysiske installasjoner i beiteområder og elektronisk overvåkingsutstyr, og åpner også for tilskudd til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter. Videre åpner forskriften for at det kan gis tilskudd til enkeltbruk der det grunnet naturgitte eller driftsmessige forhold ikke ligger til rette for samarbeid.

Erfaringene fra det nasjonale beiteprosjektet har vist at det er store utfordringer med å ajourføre organisering av beitelag og samarbeidsformer til endringer i besetningsstruktur og andre samfunnsinteresser. Dette arbeidet er ressurskrevende og det vil ofte være behov for økonomisk bistand til prosjektledelse og f.eks. juridisk kompetanse. Gjennomføring av slike prosesser er viktig for å skape forutsigbare rammer for næringsdrift, gir mulighet til omforente løsninger og har motiverende effekt på eksisterende og framtidige saueholdere.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre rammen til investeringsstøtte til tiltak i beiteområder med 11 mill. kroner i 2014.

Klima- og miljøprogrammet - bærekraftig jordbruk gjennom god agronomi

Klima- og miljøprogrammet ble innført fra 2013 og er en sammenslåing av det tidligere klimaprogrammet og ordningen informasjons- og utviklingstiltak miljø. Klima- og miljøprogrammet omfatter temaene klimagassutslipp, klimatilpasning, vannmiljø, samt kulturlandskap og naturmangfold (inkludert genetiske ressurser).

Klima- og miljøprogrammet forvaltes av SLF og fylkesmannen. Partene i jordbruksoppgjøret avtaler fordelingen i eget møte. Midlene skal gå til utredningsprosjekter og til informasjonstiltak på miljøområdet.

I tråd med Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår Statens forhandlingsutvalg å videreføre bevilgningen til Klima- og miljøprogrammet på 18 mill. kroner i 2014. Statens forhandlingsutvalg vil spesielt fremheve behov for prosjekt på matavfall og svinn i primærleddet som et aktuelt nytt tiltak i relasjon til klima. Videre vil forhandlingsutvalget peke på behov for nasjonalt orienterte prosjekter som ser på utmark og skjøtsel/beite av utmark for å hindre gjengroing og ivareta miljøverdiene.

Utvalgte kulturlandskap

Det er pekt ut 22 utvalgte kulturlandskap i jordbruket med omfattende kulturhistoriske og biologiske verdier. Bevilgningen er på til sammen 14 mill. kroner i 2013, hvorav 8 mill. kroner fra jordbruksavtalen. Landskapene er kilder til kunnskap og opplevelse knyttet til vår felles natur og kultur, og grunneiere og kommuner er nøkkelspillere i synliggjøring og verdiskaping. Det er behov for midler til både istandsetting og skjøtsel i de utvalgte områdene. Det er inngått over 300 avtaler om skjøtsel og mer enn 400 grunneiere/drivere mottar tilskudd fra satsingen. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre avsetningen med 8 mill. kroner i 2014. Midlene ses i sammenheng med midler på Miljøvern-

departementets budsjett. Ordningen blir evaluert i 2013, og resultatene vil foreligge til jordbruksoppgjøret 2014.

Verdensarvområdene

I markedsføringen av Norge som reisemål blir kulturlandskapet i verdensarvområdene aktivt profilert. Landbrukets skjøtsel og ivaretagelse av landbrukets kulturlandskap bidrar til viktige verdier i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden. Det er et mål å stimulere til drift og utvikling av områdene slik at kulturlandskapet blir ivarettatt for fremtiden. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen på 3 mill. kroner i 2014. Miljøverndepartementet bidrar i tillegg med 3 mill. kroner. Midlene ses i sammenheng med øvrige midler på Miljøverndepartementets budsjett.

Energieffektivisering i veksthusnæringen

I jordbruksoppgjøret 2012 ble det igangsatt et 3-årig prosjekt i regi av Norsk gartnerforbund. Prosjektet *Energieffektivisering og redusert klimautslipp i veksthusnæringen* har en ramme på 1 mill. kroner per år. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen på 1 mill. kroner for 2014. Prosjektet avsluttes i 2015.

Biogass

I 2011 utgjorde utslipp fra jordbruket om lag 8 pst. av Norges samlede klimagassutslipp. Metangass fra husdyrgjødsel utgjør en del av dette. I Meld. St. 21 (2011-2012) står det at *Regjeringen vil bidra til utvikling av biogass i Norge, blant annet gårdsbaserte biogassanlegg og store sambehandlingsanlegg for husdyrgjødsel og avfall*. For å nå denne målsettingen trengs det et insentiv for jordbruksforetak til å levere husdyrgjødsel til biogassanlegg. I behandlingen av jordbruksoppgjøret 2012 vedtok Stortinget å innføre et pilotprosjekt hvor det gis tilskudd på 15 kroner per tonn husdyrgjødsel som jordbruksforetaket leverer til et biogassanlegg. Det ble satt av 1 mill. kroner til ordningen for 2013. Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til 2 mill. kroner i 2014, og å øke tilskuddsatsen til 30 kroner per tonn husdyrgjødsel.

7.4 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringens mål er at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020, jf. Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken*. Handlingsplanen for å nå 15 prosentmålet, *Økonomisk, agronomisk – økologisk!*, legger vekt på at svingninger i markedet ikke skal underminere de langsiktige målsetningene. Det skal derfor arbeides parallelt med strategier innenfor produksjon og forbruk, men der vektingen må avveies mot hva som er den mest dominerende utfordringen til enhver tid.

7.4.1 Økologisk produksjon og markedsutvikling

Økologisk produksjon utgjør små, men økende andeler av den totale produksjonen innen de ulike produksjonsområdene. NILFs driftsgranskninger viser at økonomien i økologisk melke- og storfeproduksjon er minst på høyde med tilsvarende konvensjonell produksjon. Det er imidlertid variasjoner mellom år. For å sikre at produsenter fortsatt ønsker å drive økologisk, er det viktig å sikre stabilitet og forutsigbarhet i priser og tilskuddsordninger.

Tilgangen og prisen på økologisk kraftfôr er en av de største utfordringene for den videre utviklingen av den økologiske sektoren. Høye priser på råvarer på verdensmarkedet er en vesentlig årsak til at prisene på økologisk kraftfôr blir høye. En økning av norsk økologisk kornproduksjon vil bidra til å imøtekomme etterspørselen etter økologisk fôrkorn og matkorn.

Arealer i økologisk drift utgjør 5,6 pst. av det fulldyrkede økologiske arealet i Norge, hvorav ca. 5,1 pst. er godkjent omlagt areal. Etter sterk vekst fra 2007 til 2009, har arealer under omlegging gått betydelig tilbake siden 2010, og vil påvirke veksten i økologiske arealer i årene som kommer.

Omsetningen av økologiske produkter var rekordstor i 2012. Samlet for alle produktgrupper økte omsetningen i dagligvarehandelen med 17 pst. i 2012 i forhold til i 2011.

Avvikling av bindingstiden og omleggingstilskuddet

I jordbruksoppgjøret 2010 ble det vedtatt å innføre krav om driftsbeskrivelse som grunnlag for å søke omleggingstilskudd. Som en konsekvens av dette ville kravet om bindingstid knyttet til tilskuddet opphøre. Driftsbeskrivelse har endret navn til Økoplan, og er nå et krav Debio stiller ved omlegging til økologisk drift. Kravet om bindingstid er dermed fjernet.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å avvikle omleggingstilskuddet med virkning for arealer som legges om fra 2014. Tilskuddet gis i dag til arealer under omlegging til økologisk drift (karensarealer). Det foreslås at arealer i 2. og 3. års karens i stedet får økologisk arealtilskudd. Det foreslås videre at arealer i 1. års karens kun mottar ordinært arealtilskudd. En avvikling av omleggingstilskuddet vil føre til en forenkling både for foretakene og forvaltningen, i tillegg til at kontrollerbarhet blir bedre.

Økt arealtilskudd til økologiske kornarealer og økt prisnedskrivningstilskudd

Med avvikling av omleggingstilskuddet som beskrevet over vil arealer med frukt, bær og grønnsaker under omlegging komme bedre ut økonomisk enn ved dagens praksis. Dette er imidlertid også de produksjonene som er mest kostbare å legge om. For potetarealer vil dette ikke ha noen økonomiske konsekvenser. Foretak som legger om korn og grovfôr vil i utgangspunktet komme noe dårligere ut økonomisk enn i dag. For å kompensere for dårligere lønnsomhet ved omlegging til økologisk korndyrking foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke arealtilskuddet til økologisk korn med 25 kroner per dekar til 325 kroner per dekar, samt å øke prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn med 20 øre per kilo. Dette kan forvaltes i eksisterende ordninger og kan samtidig stimulere til økt produksjon av økologisk korn. Endringen vil tre i kraft fra vekstsesongen 2014.

Det anses ikke å være store kostnader forbundet med omlegging til økologisk grovfôrproduksjon, men for å unngå reduserte insentiver til omlegging til økologisk kjøtt- og melkeproduksjon, vil Statens forhandlingsutvalg vurdere endringer i økologiske dyretilskudd ved neste års jordbruksoppgjør.

Samlet avsetning til økologisk produksjon for 2014 er på 166 mill. kroner (se tabell 7.9). Dette inkluderer et anslått beløp til prisnedskrivning for økologisk korn på 9 mill. kroner for kornåret 2013-2014.

7.4.2 Utviklingsmidler

Midler til utviklingstiltak innen økologisk landbruk skal støtte opp under Landbruks- og matdepartementets handlingsplan for økologisk produksjon og forbruk *Økonomisk, agronomisk – økologisk!*, og bidra til å nå målet om at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020. Den nylig gjennomførte evalueringen sier at midlene har ført til styrket tilbud og etterspørsel, men effektiviteten av midlene kunne vært bedre. Statens forhandlingsutvalg mener at en del av utviklingsarbeidet til økologisk landbruk i større grad kan integreres i det generelle miljø- og næringsutviklingsarbeidet, og at prosjektarbeidet for øvrig må effektiviseres.

Overføring av midler til Norsk landbruksrådgiving (NLR)

NLR har gjennom en årrekke tilbudt gratis og uforpliktende *Økologisk Førsteråd* til alle gårdbrukere uavhengig av medlemskap. Dette har blitt finansiert over utviklingsmidlene til økologisk landbruk forvaltet av SLF. I tillegg har NLR også fått tildelt andre prosjektmidler innen veiledning om økologisk drift. Statens forhandlingsutvalg foreslår å flytte 6 mill. kroner fra kap. 1150, post 50 og utviklingsmidlene til økologisk landbruk, til NLR sitt grunntilskudd over kap. 1150, post 77.13 fra 2014, slik at dette innlemmes i NLR sin ordinære portefølje, se nærmere omtale i kapittel 7.11.1. Bevilgningsvedtaket gjøres i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014. Den foreslåtte summen tilsvare om lag det NLR har blitt tildelt til veiledning innen økologisk produksjon de senere år, og det forutsettes at veiledning og rådgiving innen økologisk landbruk videreføres.

Overføring av midler til gjennomføring av handlingsplanen til utviklings- og tilretteleggingsmidler over BU-ordningen

Fylkesmannen har en viktig rolle som pådriver for utvikling av økologisk landbruk i det enkelte fylke og økologiske handlingsplaner har ligget til grunn for arbeidet. De senere årene har det blitt fordelt 7 mill. kroner årlig til oppfølging av handlingsplanene. Den gjennomførte evalueringen viste at forvaltningseffektiviteten av midlene kan bli bedre. Statens forhandlingsutvalg mener at regionale og lokale prioriteringer innen økologisk landbruk i større grad bør innlemmes som en del av fylkesmennenes øvrige strategiske næringsutviklingsarbeid, da dette vil gi samordnings- og effektiviseringsgevinster. Satsingen på økologisk landbruk er allerede en viktig del av fylkenes regionale næringsprogram. Statens forhandlingsutvalg mener derfor det er hensiktsmessig å samle fylkenes økologisatsing i de regionale næringsprogrammene. Statens forhandlingsutvalg foreslår at 7 mill. kroner flyttes fra utviklingsmidlene innen økologisk landbruk til fylkesmennenes utviklings- og tilretteleggingsmidler innenfor regionalt næringsprogram (BU-ordningen). Det forutsettes at fylkene viderefører satsingen på økologisk landbruk ved å innlemme målsettingene fra handlingsplanene i de regionale næringsprogrammene.

Generisk markedsføring i regi av Matmerk

Ansvar for generisk markedsføring for økologisk mat har de siste årene vært lagt til Matmerk, og har vært supplert med en vesentlig andel prosjektmidler fra SLF. Det foreslås at arbeidet videreføres med 2 mill. kroner i 2014, jf. kapittel 7.2.1. Satsingen skal bidra til å ivareta statens ansvar for informasjonsvirksomhet om økologiske produksjonsformer og produkter.

Utviklingsmidler forvaltet av Statens landbruksforvaltning (SLF)

Foregangfylkene ble etablert i 2010. Disse fylkene har et særskilt ansvar for utviklingen innen ett innsatsområde og å formidle kunnskap og erfaringer til andre. Evalueringen av virkemidlene til økologisk landbruk viste at foregangfylkene har fått en viktig posisjon. Statens forhandlingsutvalg foreslår at satsingen på foregangsfylker styrkes, både i form av økt ramme og forsterking av foregangsfylkenes nasjonale ansvar. Videre oppfølging vil bli gjort i dialog med avtalepartene.

Øvrige utviklingsmidler forutsettes utlyst på vanlig måte. SLF skal arbeide for å få inn gode prosjekter for hele verdikjeden, inkludert markedsprosjekter som skal bidra til økt omsetning. Midlene skal i 2014 ikke brukes til generisk markedsføring, jf. tekst over.

7.4.3 Bevilgning til økologisk produksjon og utviklingstiltak

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke midlene til utviklingstiltak innen økologisk landbruk, som forvaltes av SLF, med 1 mill. kroner. Med forslaget om flytting av til sammen 13 mill. kroner (6 mill. kroner til NLR jf. kapittel 7.11.1, og 7 mill. kroner til fylkesmannens utviklings- og tilretteleggingsmidler over BU-ordningen jf. kapittel 7.4.2) foreslås en total bevilgning til utviklingstiltak til økologisk landbruk på 32 mill. kroner i 2014.

SLF har gjennomgått tidligere tilsagn og oppfølging av prosjekter som ikke har vært formelt avsluttet. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at inndratte midler til og med 2012 frigjøres til fondskapital.

Samlet avsetning til økologisk jordbruk for 2014 blir på 166 mill. kroner, jf. tabell 7.9.

Tabell 7.9 Tilskudd for å øke økologisk produksjon og forbruk, mill. kroner.

	Budsjett 2013	Prognose 2013	Budsjett 2014
Omleggingstilskudd	13,5	13,5	13,5
Arealtilskudd ¹⁾	43,3	43,5	39,5
Husdyrtilskudd	57,5	56,0	57,0
Prisnedskrivning økologisk korn	9,0	9,0	9,0
Totalt produksjonstilskudd	123,3	122,0	119,0
Premieringsordningen for økologisk kjøtt ²⁾	0,1	-	0,0
Markedsføring og informasjonstiltak i Matmerk ³⁾	2,0	2,0	2,0
Utviklingsmidler ⁴⁾	44,0	-	32,0
Norsk Landbruksrådgivning, veiledning økologisk ⁵⁾	-	-	6,0
Fylkesvise BU-midler, utvikling/tilrettelegging ⁶⁾	-	-	7,0
Sum	169,4		166,0

1) Inkludert kornkampanjen 2013 (utgjør 4 mill. kroner).

2) Ordningen er under avvikling og underforbruket forklares med mindre etterspørsel etter midler enn budsjettet.

3) Over Matmerk sin bevilgning fra LUF.

4) Forvaltes av SLF. Tallet for 2013 inkluderer midler til økologisk veiledning i regi av Norsk Landbruksrådgivning og midler til oppfølging av regionale handlingsplaner.

5) Midlene er fra 2014 foreslått flyttet fra utviklingsmidlene innen økologisk landbruk til Norsk Landbruksrådgivning, kap. 1150, post 77.13 til veiledning innen økologisk landbruk.

6) Midlene er fra 2014 foreslått flyttet fra utviklingsmidlene innen økologisk landbruk til de fylkesvise BU-midlene til utviklings- og tilretteleggingstiltak i regi av fylkesmannsembetene.

7.5 Korn, kraftfôr og mel

I Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* uttales det bl.a. følgende om norsk kornproduksjon:

”Nasjonal kornproduksjon er av stor betydning for norsk selvforsyning. Landbruks- og matpolitikken har bidratt vesentlig til geografisk produksjonsfordeling, dvs. å spre norsk kornproduksjon over hele landet, og at man får utnyttet knappe nasjonale kornarealer. Det er derfor viktig å videreføre denne politikken.”

Kornarealet har blitt redusert de siste årene og avlingsfremgangen per dekar har stagnert. Grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket viser svak lønnsomhet i kornproduksjonen. For å bidra til økt kornproduksjon må lønnsomheten forbedres, fortrinnsvis gjennom økt kornpris for å stimulere til å ta ut høyere avling per dekar. Når nivået på kornprisene skal vurderes, må en legge til grunn et verdikjedeperspektiv. Fôrkornprisene må fastsettes i avveininger mellom behovet for å stimulere til økt fôrkornproduksjon og bedring av økonomien for fôrkornprodusentene på den ene siden, og hensynet til kostnadene i husdyrholdet på den andre siden. Ved vurdering av økning i matkornprisen må det foretas avveininger mellom behovet for å stimulere til økt matkornproduksjon og bedring av økonomien for matkornprodusentene, sett opp mot hensynet til konkurransesituasjonen for bakerbransjen.

7.5.1 Målpriser, prisnedskrivningstilskudd og kraftfôr

Statens forhandlingsutvalg foreslår at målprisene på matkorn økes med 16 øre per kg. Målprisen på fôrkorn, erter og oljevekster økes med 14 øre per kg. Prisnedskrivings-

tilskuddet til alt norsk korn økes med 4 øre per kg. Med grunnlag i en karbohydratandel på 70 pst. og fortsatt høye importpriser på soya, har Statens forhandlingsutvalg lagt til grunn at endringene i førkornpris og prisnedskrivningstilskudd vil gi en gjennomsnittlig økning i kraftfôrpris på 7 øre per kg.

7.5.2 Tilskudd til matkorn

Importen av bakervarer øker og hjemmemarkedet for matkorn faller med om lag 2 pst. per år. Dette viser at konkurransekraft i verdikjeden korn, mel og brød- og bakervarer er en stor utfordring.

Statens forhandlingsutvalg viser til Jordbrukets krav og foreslår omlegging av matkorn-tilskuddet slik at satsen kun omfatter norsk matkorn. Samtidig økes bevilgningen slik at satsen økes med 12 øre per kg til 26 øre per kg. Totalt blir dermed prisen på matkorn til mel uendret. Matkorntilskuddet trekkes fra i tollkalkylen slik at tollsatsen reduseres og råvarekostnaden blir om lag den samme, uavhengig av om matkornet er norsk eller importert.

7.6 Frukt, bær, grønt og poteter

I Innst. 234 S (2011-2012) til Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* uttaler Næringskomiteen bl.a. følgende om gartneri og hagebruk:

”Komiteen er kjent med at det innen denne sektoren er markedsvekst. Komiteen er opptatt av at den norske produksjonen utvikles med gode produkter og videreutvikler sin posisjon i markedet.

Komiteen merker seg at det i meldingen legges opp til at det bør stimuleres til fortsatt satsing innenfor poteter, frukt, bær og grønnsaker. Komiteen støtter målet i meldingen om at produksjonen om lag bør dekke dagens andel av forbruket av poteter og grønnsaker i de periodene det er tollvern. I tillegg må det satses offensivt på konsumproduksjon av frukt og bær, bl.a. epler, plommer, jordbær og bringebær. Det må også være en målsetting at konserverindustrien fortsatt bruker norske råvarer.

Komiteen vil understreke at norsk frukt- og grøntnæring er en kunnskapsintensiv produksjon med behov for et solid forskningsmiljø og en god faglig rådgivningstjeneste. Både FoU-tiltak og verdiskapingsprogram skal være med å legge til rette for vellykkede satsinger.”

7.6.1 Endringer i målpris

Statens forhandlingsutvalg forslår å øke målprisene for frukt, bær og grønnsaker innenfor en ramme på 2,2 pst., og en økning i målpris for potet med 16 øre per kg, jf. fordelings-skjema.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at mindre spørsmål av teknisk karakter kan avklares i forbindelse med gjennomgang av avtaleteksten for kommende periode.

7.6.2 Arealtilskudd potet

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke satsen for arealtilskudd potet med 15 kroner per daa, jf. fordelingsskjema.

7.6.3 Markeds- og rådgivningstiltak

I Jordbrukets krav og i rapporten *Grønn vekst*, foreslås det at det avsettes midler til et *Vekstprogram for grøntsektoren*, som innbefatter de to hovedelementene markeds- og forbruksutvikling og produksjon og rådgiving. Jordbruket foreslår en ramme på 10 mill. kroner, med en finansiering på 6 mill. kroner over post 70.11 Avsetningstiltak, og 4 mill. kroner over post 77.13 Tilskudd til rådgivning.

Statens forhandlingsutvalg støtter forslaget om å øke bevilgningene til postene avsetningstiltak og tilskudd til rådgivning. Statens forhandlingsutvalg støtter imidlertid ikke Jordbrukets forslag om å etablere et nytt program.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Opplysningskontoret for frukt og grønt med 2 mill. kroner over post 70.11.

Videre foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke bevilgningen til Norsk landbruksrådgivning med 4,5 mill. kroner over post 77.13, jf. kapittel 7.11.1. Midlene øremerkes tiltak for en økt satsing på veiledning innenfor grøntsektoren, jf. tiltak i Jordbrukets krav og rapporten *Grønn vekst*.

Statens forhandlingsutvalg støtter jordbrukets forslag om å øke bevilgningen til Sagaplant (post 77.15) med 1 mill. kroner. Midlene skal brukes til sikring av norsk plantemateriale, for profesjonelle dyrkere, gjennom sortsutprøving og tiltak som sikrer norsk planteoppal.

Statens forhandlingsutvalg foreslår også en økning i tilskuddet til Graminor (post 77.15) på 2,2 mill. kroner i 2014, jf. kapittel 7.11.2. Dette fordeler seg på Graminors arbeid med utvikling av nye sorter for engvekster, poteter, frukt, bær og grønnsaker (0,8 mill. kroner), drift av karantenefelt for poteter (0,4 mill. kroner) og en avsetning på 1 mill. kroner til utvikling av ny teknologiplattform. Hovedmålet med teknologiplattformen er utvikling av teknologier som vil bidra til større presisjon i utvalg, tidseffektivitet i foredlingen, utvikling av klimatilpassede sorter og intern kompetansebygging. Støtten til Nordic Public-Private Partnership for Pre-breeding videreføres med 1,2 mill. kroner.

Til sammen utgjør dette en økning i bevilgningen til markeds- og rådgivningstiltak i grøntsektoren på 9,7 mill. kroner.

7.6.4 Distrikts- og kvalitetstilskudd (post 73.17)

I distrikts- og kvalitetstilskuddet foreslår Statens forhandlingsutvalg å øke maksimalt tilskuddsbeløp per foretak for grønnsaker med 10 pst. og å øke kvantumsbegrensningene for tomat, slangeagurk og salat med 10 pst. Det foreslås videre å øke satsene i distrikts- og kvalitetstilskudd til frukt, bær og grønnsaker, og å øke bevilgningen til distriktstilskudd potet Nord Norge med 10 øre per kg. Statens forhandlingsutvalg foreslår en samlet økning

i bevilgningen til distrikts- og kvalitetstilskudd til frukt, bær, grønnsaker og potet på 10,1 mill. kroner, jf. fordelingsskjema.

7.6.5 Tilskudd til fruktlager (post 77.17)

Statens forhandlingsutvalg støtter Jordbrukets forslag om å øke bevilgningen til tilskuddet til fruktlager med 2 mill. kroner.

7.6.6 Arbeidsgruppe

Statens forhandlingsutvalg foreslår at det nedsettes en arbeidsgruppe for å utrede:

- tilskudd til produsenteide grønnsaks- og potetpakkerier
- eget distrikts- og kvalitetstilskudd for bær til industri

7.6.7 Annet

Det vises til kapittel 7.3.5 om miljøvirkemidler over LUF (post 50.11). Prosjektet *Energieffektivisering og redusert klimautslipp i veksthusnæringen* har en ramme på 1 mill. kroner per år. Statens forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen på 1 mill. kroner for 2014. Prosjektet avsluttes i 2015.

7.7 Melk

I Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* heter det bl.a. følgende om norsk melkeproduksjon:

”Melkeproduksjon er avgjørende for å kunne nå målet om et levende landbruk over hele landet og andre landbrukspolitiske mål.”

Statens forhandlingsutvalg mener det er behov for å styrke økonomien i melkeproduksjonen ytterligere. Dette har bl.a. bakgrunn i det store behovet for investeringer i driftsbygninger som følge av nye krav til dyrevelferd, modernisering for å sikre rekruttering til næringen og for å tilrettelegge for nye driftsformer.

Statens forhandlingsutvalg foreslår på bakgrunn av dette å øke målprisen for melk med 19 øre per liter og å styrke tilskuddsordningene for melkeproduksjon. Det foreslås å øke driftstilskudd kumelk med 6 000 kroner per bruk for Sør-Norge og Jæren, og 8 000 kroner per bruk for Nord-Norge. Driftstilskudd geitemelk foreslås økt med 6 000 kroner per bruk. Videre foreslås det å øke grunntilskudd geitemelk med 15 øre per liter, og å øke distriktstilskudd melk med 1 øre per liter i sonene C til J. Jmfør omtale i kapittel 7.8.1 foreslås det å innføre et kvalitetstilskudd for storfekjøtt. Det vises til fordelingsskjemaet for mer informasjon om satsendringene for de ulike tilskuddsordningene.

7.7.1 Kvoteordningen for melk

Geitemelkproduksjonen

Grunnet overproduksjon av geitemelk, foreslår Statens forhandlingsutvalg at geitemelkkvote solgt til staten høsten 2013, ikke blir solgt ut. Videre støtter Statens

forhandlingsutvalg Jordbrukets forslag om at det ikke skal være mulig å konvertere kvote fra kumelk til geitemelk fom. kvoteåret 2014/2015.

Omsetningsordningen

Statens forhandlingsutvalg viser til Jordbrukets krav og foreslår at det legges til følgende setning i § 8 Omsetning av kvote, i kvoteforskriften:

”Selger av kvote kan ikke kjøpe kvote i samme omsetningsrunde.”

Kvoteåret for kumelk

Fra og med 2007 ble det innført et eget kvoteår for kumelk, som gjelder fra 1. mars til 28./29. februar. Formålet med dette var å få en høyere melkeleveranse i november og desember. I disse månedene har leveransene tradisjonelt sett vært lave, mens behovet er høyt som følge av jul og nyttår. Utgangspunktet for endringene var videre at produsentene tilpasset seg kvoten på slutten av året, og produserte noe mindre i november og desember, for ikke å få overproduksjon og bli i lagt en avgift. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det å ha et eget kvoteår for kumelk evalueres. SLF får i oppdrag å utføre evalueringen.

Endring i kvoteforhold

Jordbruket foreslår at oppstart og avvikling av samdrift, endring av samdriftsdeltakere og eierskifte for enkeltforetak må behandles og gjøres gjeldende fortløpende. Saken er til vurdering i LMD og SLF. Foreløpig konklusjon er at endringer i kvoteleie og samdrifter behandles likt, altså med én frist i løpet av året, og med virkning fra påfølgende kvoteår, slik det fremgår av dagens kvoteforskrift. Alle andre endringer i kvoteforhold vurderes foreløpig til å kunne skje løpende. Dette krever en endring i kvoteforskriften. Andre kvoteforhold kan være eierskifte/brukerskifte, konvertering, sammenslåing, kjøp av tilleggsjord med kvote, flytting av produksjonen og flytting av kvoten. Hovedregelen er at myndighetene til enhver tid må ha oversikt over størrelsen på den disponible kvoten, hvilket foretak som produserer den og hvor det produseres, bl.a. for å kunne håndtere overproduksjonsavgift og tilskuddsutmåling. Det må utstedes et nytt kvotebrev ved endringer i kvoteforhold.

7.7.2 Prisutjevningsordningen for melk – høring av satser

SLF har sendt forslag til satser i prisutjevningsordningen for melk for kommende avtaleperiode på høring. Det vises til høringsbrev fra SLF av 22.03.2013.

Satsene i prisutjevningsordningen fastsettes av SLF etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer, men avtalepartene i jordbruksoppgjøret kan gi føringer. Statens forhandlingsutvalg har ikke merknader til høringsforslaget.

7.8 Kjøtt og egg

I Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* står det bl.a. følgende om norsk kjøttproduksjon:

”Produksjon av melk og grovforbaserte kjøttslag er en bærebjelke i distriktslandbruket, og skal foregå i alle regioner i landet. Å øke produksjonen av produkter fra grasetende dyr i takt

med etterspørselen er derfor spesielt viktig for å holde arealene i drift og som grunnlag for økonomisk aktivitet og sysselsetting i mange områder.”

7.8.1 Satsing på økt produksjon av storfekjøtt

For 2013 er det prognosert en underdekning på 10 600 tonn norsk storfekjøtt i forhold til innenlandsk etterspørsel. Underdekningen skyldes redusert storfehold med bakgrunn i nedgang i melkeforbruket over tid og økt årsproduksjon per melkeku. Reduksjonen i antall melkeku har ikke i tilstrekkelig grad blitt kompensert gjennom økning i antall ammekuer i spesialisert kjøttfeproduksjon.

Det legges vekt på å følge opp regjeringens ambisjon om å øke produksjonen i takt med økende befolknings etterspørsel. Ved de siste jordbruksoppgjørene har det derfor særskilt vært satset på tiltak rettet mot grovførbasert husdyrhold. Mangelen på norsk storfekjøtt gjør det nødvendig med ytterligere stimulans av denne produksjonen.

Landbruks- og matministeren nedsatte 26.10.12 en ekspertgruppe for å vurdere produksjons- og markedsmessige forhold i verdikjeden for storfekjøtt med sikte på tiltak for økt produksjonsomfang. Gruppen foreslo bl.a. å innføre et nytt kvalitetstilskudd for storfeslakt for å stimulere til både økt produksjon og kvalitet.

Statens forhandlingsutvalg går inn for etablering av et slikt tilskudd. Det vektlegges at det nye tilskuddet bør være nært knyttet til produksjonsomfanget, med sikte på større leveranser både gjennom produksjon av flere dyr og økte slaktevekter per dyr.

Statens forhandlingsutvalg mener at tilskuddsordningen bør være enklest mulig utformet, og foreslår derfor at det ikke innføres noen inndeling av tilskuddsordningen etter kvalitet (inkl. fettgruppe). Det legges til grunn at prisdifferensieringen i markedet med hensyn på kvalitet, bør være et tilstrekkelig incitament for å oppnå de ønskede egenskaper på slakteleveransene. Det bør imidlertid fastsettes en minimumskvalitet for at slaktet skal være tilskuddsberettiget. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at tilskuddet kun skal gis for storfeslakt av kvalitet O og bedre.

Statens forhandlingsutvalg mener tilskuddet bør gis for alle typer storfeslakt, inkl. kuskukt. Det legges til grunn at produsentene selv klarer å avveie behov for oppbygging av besetningene gjennom økt antall mordyr og leveranser av dyr til slakt. Det kan i denne sammenheng også vises til at Jordbrukets forslag innebærer at kviger med slaktevekt over 200 kg gir grunnlag for utbetaling av tilskuddet.

Samlet gir overnevnte utforming av tilskuddsordningen stor grad av forutsigbarhet for produsentene vedrørende forventet tilskuddsutbetaling og en enkel tilskuddsforvaltning. Utformingen av ordningen bidrar også til et bestandig utmålingsgrunnlag for tilskuddet, fordi det ikke er koblet opp mot kvalitets- og vektkriterier som kan skifte over tid med bakgrunn i ulike forbrukerpreferanser mv.

For de eksisterende pristilskuddene som utbetales per kg levert slakt, mottar slakteriene en forhåndsutbetaling fra SLF tilsvarende mellom én - to måneders omsetning. Nivået på forskuddet justeres gjennom året ut fra forventet slaktemengde i kommende måneder. Ved etableringen av en ny pristilskuddsordning kan dette derfor kreve ekstra midler til

oppbygging av kapital per slakteri, som de kan trekke av ved utbetaling. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at dette forholdet løses ved at tilskuddet gis for storfeslakt levert fra og med 1. februar 2014.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn et bevilgningsbehov på 145,3 mill. kroner for ordningen. Beregnet ut fra samlet volum storfekjøtt på 80,7 mill. kg tilsvarer dette en sats på 1,80 kroner per kg. Under forhandlingene vil en fra statens side komme tilbake med en beregning av sats per kg basert kun på volumet som har kvalitet O og bedre.

Statens forhandlingsutvalg vil videre vise til forslagene i kapittel 7.2.11 Forskning når det gjelder kunnskapsutvikling om verdikjeden for storfekjøtt.

7.8.2 Tiltak for sau/lam

Det vises til kapittel 7.9.1 når det gjelder omtalen av Statens forhandlingsutvalgs forslag til satsing på grovfôrbasert husdyrproduksjon. Videre vises det til kapittel 7.8.3 om omlegging av markedsordningen for lam til volummodellen. Statens forhandlingsutvalg vil også vise til forslaget om å øke tilskuddet til norsk ull med 1 kroner per kg til 32 kroner per kg som et bidrag til vektlegging av kvalitetsproduksjon av ull i norsk sauehold.

Tilskuddet til lammeslakt har særskilt bidratt til å styrke lønnsomheten for produsenter med god avdrått og lam av god kvalitet. Tilskuddet inngår i maksimalbeløpsbegrensningen for tilskudd husdyr. Statens forhandlingsutvalg støtter Jordbrukets forslag, og legger til grunn at tilskudd til lammeslakt ikke lenger skal omfattes av maksimalbeløpsgrensen for tilskudd husdyr. For å kunne gjennomføre dette, skal tilskuddet ikke lenger inngå som en del av tilskudd husdyr, men forvaltes som en egen ordning innenfor rammen av produksjonstilskuddssystemet.

Jordbruksforetak som leverer sine sauer/lam til mindre slakterier, dvs. slakterier som mottar færre enn 2 000 sau/lam per år, kan motta tilskuddet selv om det ikke er brukt godkjent klassifisør. Etter Jordbruksavtalens bestemmelser skal tilskuddet i slike tilfeller gis etter en sats tilsvarende gjennomsnittlig klassifisering ved den aktuelle søknadsomgangen.

Både for jordbruksforetakene og forvaltningen er det for liten grad av forutsigbarhet rundt hvilke slakterier som ev. kommer til å motta færre enn 2.000 sau/lam, og om slike mindre slakterier kommer til å bruke godkjent klassifisør eller ikke. Statens forhandlingsutvalg foreslår derfor at gjeldende prinsipp for utmåling av tilskudd skal gjelde likt for alle mindre slakterier, selv om det har vært benyttet klassifisør i hele eller deler av perioden. Alle mindre slakterier som ønsker å gi grunnlag for tildeling av tilskudd til produsent, må melde fra til SLF før slaktesesongen starter.

7.8.3 Markedsordningene for kjøtt og egg

Ved jordbruksoppgjøret 2012 ble det fastsatt at det skulle gjennomføres en utredning av en eventuell omlegging av markedsordningene for lam og egg til volummodellen, dvs. markedsregulering basert på volumindikatorer i stedet for målpris. Det ble lagt til grunn at utredningen skulle baseres på de samme forutsetninger og ha den samme sammensetning

som arbeidsgruppen som i 2009 avga rapport om omlegging av markedsordningen for storfekjøtt til volummodellen.

I rapport avgitt 15.11.12 anbefalte arbeidsgruppens flertall omlegging av markedsordningen for lam til volummodellen i samsvar med gjeldende regelverk som for storfekjøtt. Gruppens flertall anbefalte også omlegging av markedsordningen for egg til volummodellen, men med noe annet opplegg enn for storfekjøtt. Det var enighet om at en omlegging burde gjennomføres fra 01.07.13.

Avtalepartene var ved jordbruksoppgjøret 2008 enige om at det ikke lenger skulle være adgang til markedsregulerende tiltak (avsetningstiltak) for sau fra 01.01.09. Arbeidsgruppen drøftet om det igjen skulle bli adgang til markedsregulering på sau, og at sau sammen med lam skulle inngå i volummodellen. Et annet flertall i gruppen gikk i mot en slik omlegging.

I Jordbrukets krav foreslås det at sau skal inngå i omleggingen. Statens forhandlingsutvalg er ikke enig i dette forslaget, og viser til flertallets argumentasjon i arbeidsgruppens rapport med hensyn på hvorfor sau ikke bør omfattes av omleggingen.

7.8.4 Innfraktilskudd kjøtt

Ved jordbruksoppgjøret i 2010 var partene enige om å implementere et nytt innfraktilskudd for dyr til slakt. Det ble vedtatt at tilskuddsforvalter, SLF, skulle gjennomføre en evaluering av effektene av endringene i ordningen til jordbruksoppgjøret i 2013. SLF ba imidlertid om ett års utsettelse av evalueringen av innfraktordningen, fordi det var behov for mer erfaring med ordningen før den skulle evalueres. Det skal i samsvar med dette avgis en rapport til partene i forkant av forhandlingene i 2014. SLF vil gjennomføre evalueringen med bruk av en ekstern evaluator. Statens forhandlingsutvalg viser til at det er satt av midler over post 01 Driftskostnader i 2013 for å finansiere tiltaket, som er anslått til å ha en kostnad på 0,4 mill. kroner.

7.8.5 Innfraktilskudd egg

Statens forhandlingsutvalg vil vise til at eggpakkeriet i Silsand på Senja ble nedlagt i januar 2012, og at det i henhold til regelverket for innfraktilskuddet for egg, dermed ikke er noen godkjente eggpakkerier igjen i Nord-Norge. Nedleggingen innebærer et endret transportmønster med lengre innfraktavstander for store deler av eggproduksjonen i landsdelen. Ved jordbruksoppgjøret 2012 ble det derfor fastsatt at SLF til jordbruksforhandlingene i år skulle legge fram en vurdering av om endringen i anleggsstrukturen tilsier en justering av utmålingsbestemmelsene for tilskuddet.

Innfraktilskuddet for egg utmåles i dag med en basissats per kg egg differensiert for sone 0-6. I tillegg kommer et særskilt satstillegg per sone for eggleveranser fra Nord-Norge. For å forenkle innfraktilskuddet foreslår Statens forhandlingsutvalg at de særskilte satstilleggene for Nord-Norge avvikles, og at det i stedet etableres nye soner for Nord-Norge innenfor hovedordningen.

Det legges til grunn at forbruket over ordningen videreføres med en økonomisk ramme på om lag 8 mill. kroner, dvs. tilsvarende det som er lagt til grunn i kravet. Som for tidligere år gjennomføres satsfordelingen for tilskuddet ved gjennomgangen av avtaleteksten. For 2014 legger Statens forhandlingsutvalg til grunn videreføring av samme satsnivå for Nord-Norge, som i år, innenfor det nye sonesystemet.

7.9 Produksjonstilskudd

7.9.1 Satsing på grovfôrbasert husdyrhold

Statens forhandlingsutvalg vil vise til kapittel 7.8.1 vedrørende nytt tilskudd til produksjon av storfekjøtt og tiltak for norsk sauehold. Det foreslås også en rekke satsøkninger i tilskuddsordninger rettet mot grovfôrbasert husdyrhold for å bedre rammevilkårene i næringen, jf. fordelings skjemaet.

Målprisen for melk økes med 0,19 kroner per liter. Melkeproduksjonen styrkes også gjennom økning av satsene for grunntilskudd geitmelk og distriktstilskudd melk. I tillegg heves satsen for driftstilskudd melk. Målprisen for lam økes med 3 kroner per kg. Videre stimuleres produksjonen av sau/lam gjennom heving av satser for tilskudd husdyr for sau over 1 år.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å stimulere til økt beitebruk gjennom heving av utmarksbeitetilskuddet for både storfe og småfe. Heving av satser og maksimalbeløp for avløsertilskudd ferie og fritid med 3,9 pst. har også en positiv effekt for jordbruksforetak med husdyrhold.

7.9.2 Hjort

I Norge er det i dag 85 jordbruksforetak med oppdrett av hjort, fordelt over hele landet. Det produseres vel 3 200 hjortekalver per år, som selges som 1,5-årige slakt og utgjør i alt omtrent 160 tonn kjøtt per år.

Det er en økende satsing på hjorteoppdrett som bidrar til å dekke innenlandsk etterspørsel av kjøtt og til å holde kulturlandskapet i hevd. For å bidra til videreutvikling av denne vekstnæringen er Statens forhandlingsutvalg enig med jordbruket om å innføre tilskudd husdyr til hjort over 1 år på jordbruksforetak med hjorteoppdrett. Satsen framgår av fordelings skjemaet.

7.9.3 Birøkt

Det gis økonomisk støtte til birøkt gjennom et tilskudd på 350 kroner per kube for inntil 250 kuber per jordbruksforetak. For å være tilskuddsberettiget må foretakene ha et driftsomfang på minst 25 kuber. Norsk birøkt er viktig både for produksjon av honning og for pollinering av frukt, bær og oljevekster i tillegg til pollinering av ville vekster, som bidrar til å opprettholde artsmangfoldet. Statens forhandlingsutvalg er derfor enig med jordbruket om økt støtte til birøkt. Satsøkningen framgår av fordelings skjemaet. Videre foreslås det at kravet om driftsomfang på minst 25 kuber, ikke lenger skal gjelde

jordbruksforetak som også mottar utbetaling av produksjonstilskudd på annet grunnlag. Dette knyttet til samme søknadsomgang som det søkes om tilskudd for birøkt, dvs. søknadsomgangene i august.

7.9.4 Nytt fagsystem for produksjonstilskudd og avløsertilskudd

I jordbruksforhandlingene 2010 ble avtalepartene enige om å igangsette et prosjekt for ny elektronisk løsning for regionale miljøprogram (RMP). Systemet, e-Stil, er utviklet og klart til bruk ved søknadsomgangen høsten 2013.

Det eksisterende fagsystemet for produksjonstilskudd og avløsertilskudd ved ferie og fritid er i stor grad utformet i perioden 1995-2000 og er basert på gammel teknologi. Systemet er komplisert, lite effektivt og det er risiko for feil og feilutbetalinger. Når arbeidet med e-Stil ble igangsatt, var intensjonen at systemet senere skulle kunne videreutvikles til også å kunne nyttes for produksjonstilskudd og avløsertilskudd. Dette vil gjøre søknader om tilskudd enklere og mer effektivt for næringsdrivende og effektivisere saksbehandlingen av søknadene.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at SLF får i oppdrag å gjennomføre en utredning av muligheten for å oppnå et sikrere, mer effektivt og mer brukervennlig forvaltningsregime for produksjonstilskudd og avløsertilskudd ved ferie og fritid i fagsystemet eStil, til jordbruksoppgjøret i 2014. Utredningen må omhandle følgende:

- En gjennomgang av gjeldende fagsystem når det gjelder forvaltning, utmålingsregler, kontroller og trekk i tilskudd med det formål å få et fagsystem som reduserer risikoen for feilutbetalinger av tilskudd, er enklere å forholde seg til for tilskuddssøker og gir raskere saksbehandling. Forslag til endringer må beskrives og vurderes.
- Estimat for utviklingskostnadene ved å flytte dagens fagsystem for produksjonstilskudd og avløsertilskudd ved ferie og fritid til eStil. Årlige driftsutgifter i nytt system må også estimeres.
- Beskrive effektiviseringsgevinster for søkere og forvaltningen.
- Fremdriftsplan for arbeidet.

Det opprettes en referansegruppe med representanter fra avtalepartene, fylkesmannen og kommunen. Statens forhandlingsutvalg foreslår at det samlet avsettes 0,5 mill. kroner til denne utredningen fordelt med 0,3 og 0,2 mill. kroner i henholdsvis 2013 og 2014. Det er viktig at man oppnår et godt grunnlag for videre arbeid med implementering av eStil.

7.9.5 Utmåling av produksjonstilskudd storfe med bruk av Husdyrregisteret

Husdyrregisteret skal bl.a. bidra til at man kan spore eventuell sykdom. Avtalepartene har tidligere lagt til grunn at registeret også skal kunne brukes som grunnlag for utmåling av tilskudd til storfe, slik at systemet med telledatoer for storfeproduksjon kan avvikles. For at registeret kan tas i bruk til dette formålet, har partene lagt til grunn at maksimalt 5 pst. av jordbruksforetakene som søker om tilskuddet, kan ha et større avvik mellom antall storfe i henholdsvis Husdyrregisteret og søknad om produksjonstilskudd.

Ved jordbruksoppgjøret 2012 ble det bestemt at en arbeidsgruppe, med deltakelse fra SLF, Mattilsynet, Kukontrollen (Tine) og Storfekjøttkontrollen (Animalia), skulle legge fram en rapport til årets jordbruksoppgjør om bl.a. hvordan man kan oppnå bruk av Husdyrregisteret til utmåling av produksjonstilskudd for storfe.

Av flere årsaker er det imidlertid ikke blitt utarbeidet en rapport fra arbeidsgruppen, men partene har før årets forhandlinger mottatt informasjon fra deltakerne i arbeidsgruppen om problemstillingene i saken.

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at det tidligere fastsatte kriteriet for kvaliteten på datagrunnlaget i Husdyrregisteret, fortsatt må være en forutsetning for å kunne bruke registeret i tilskuddsutmålingen. Etter Statens økonomiregelverk må grunnlaget for utbetaling av tilskudd være korrekt. I dagens situasjon er det i et for stort antall tilfeller registrert for mange eller for få storfe per jordbruksforetak i Husdyrregisteret. Statens forhandlingsutvalg finner derfor at Husdyrregisteret ikke nå kan tas i bruk til utmåling av produksjonstilskudd for storfe.

I mange kommuner har Mattilsynet gjennomført test per jordbruksforetak av antall storfe oppgitt i søknad om produksjonstilskudd og antall storfe innmeldt til Husdyrregisteret. Det har vært store avvik mellom dyretallene i de to datakildene for mange jordbruksforetak. Erfaringene fra pilotprosjektet har vist at datakvaliteten i Husdyrregisteret ikke er blitt vesentlig bedre i de områdene prosjektet har blitt gjennomført. Dette til tross for at jordbruksforetakene med slike avvik gjennom flere runder er blitt fulgt opp med informasjonsbrev fra landbruksmyndighet og manuell oppfølging fra Mattilsynets distriktskontorer for å finne forklaring på avvikene. Både Mattilsynet og SLF har vist til at dette arbeidet er svært ressurskrevende. Mattilsynet har bedt om vurdering av skifte av områder dersom pilotprosjektet skal videreføres.

Ut fra overnevnte foreslår Statens forhandlingsutvalg at pilotprosjektet ikke videreføres. Det legges imidlertid til grunn at SLF og Mattilsynet fortsatt tar en samkjøring av de to datakildene for å finne nivået på avvik med hensyn på antall storfe per jordbruksforetak.

I Jordbrukets krav er det bedt om at det skal legges fram forslag til tiltak for å få et fungerende Husdyrregister som grunnlag for utmåling av tilskudd. Statens forhandlingsutvalg er enig i at arbeidsgruppen skal avgi en rapport som framlegges for partene innen 15.02.14. Rapporten må inneholde forslag til aktuelle tiltak som kan bedre datakvaliteten i Husdyrregisteret og en tidsplan for dette arbeidet. Fordi jordbruksforetakene har ansvaret for at korrekt dyretall blir meldt inn til Husdyrregisteret, er det viktig at forslagene også omfatter tiltak som kan bedre kvaliteten på foretakenes innmelding av dyr til registeret. Det må videre vurderes hvilke reaksjoner som bør gjennomføres fra Mattilsynet og tilskuddsmyndighet overfor jordbruksforetak som ikke har meldt inn korrekt dyretall, hjemmelsgrunnlaget for disse og hvordan prosedyrene skal være for gjennomføringen av slike reaksjoner, jf. nåværende pilotprosjekt.

Partene utarbeider i fellesskap mandat for prosjektet. I den forbindelse vises det også til mandatet for rapportutarbeiding som ble gitt i Prop. 122 S (2011-2012). Arbeidsgruppen skal ledes av Mattilsynet og SLF i fellesskap.

7.10 Velferdsordninger

7.10.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Der er viktig å ha gode velferdsordninger, bl.a. for å bidra til rekrutteringen til landbruket. For å bidra til at avløserlag og jordbruksforetak fortsatt skal ha tilgang på arbeidskraft med god kompetanse og erfaring, økes satsene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid med 3,9 pst. Maksimalbeløpet for tilskuddsordningen økes med 3 000 kroner til 72 000 kroner per foretak.

Endringene av satser og maksimalbeløp gjøres gjeldende for avløsergrunlaget allerede i 2013, slik at økningene får effekt på utbetalingene av tilskuddet i 2014.

I Jordbrukets krav er det som et rekrutteringstiltak foreslått at minimumsalderen for avløsere etter tilskuddsordningen reduseres fra 16 til 15 år. Statens forhandlingsutvalg støtter dette forslaget.

Satelitter i purkeringer

I Jordbrukets krav er det foreslått en særskilt endring av avløsertilskudd ferie og fritid for purker i satelittbesetninger. Det framlegges at satelitter i purkeringer kun får 40-70 pst. av avløsertilskudd jf. med tilsvarende produksjon i en vanlig besetning.

Statens forhandlingsutvalg vil vise til at spesialiseringen som purkeringen gir mulighet for, både i navet og i satelittene, gir grunnlag for bedre driftsresultat sammenliknet med tradisjonelt driftsmønster i smågrisproduksjon. Det må videre legges til grunn at produsentene er kjent med fordeler og ulemper ved de ulike driftsformer før man velger fremtidig driftsopplegg for sin svinproduksjon. Statens forhandlingsutvalg vil derfor avvise etablering av et særskilt beregningsgrunnlag for satelittbesetninger i purkeringer for avløsertilskudd ferie og fritid.

7.10.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.

Det er viktig med gode velferdsordninger og at produsentene har sikkerhet ved sykdom, svangerskap/fødsel, syke barn og dødsfall. Statens forhandlingsutvalg foreslår å heve maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. fra 1 400 til 1 500 kroner. Endringen vil også styrke landbruksvikarordningen.

Tilskudd ved sykt barn

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at næringstakere må ha rett til å søke tilskudd for inntil 12 dager i året ved egne barns sykdom for barn under 12 år.

Gjeldende tilskuddsordning dekker avløsning for barn med kronisk sykdom og funksjonshemmede barn, men gir ikke grunnlag for tilskudd ved annen sykdom hos barn. Med sykt barn kan lønsmottakere ved egenmelding i inntil 10 dager per kalenderår motta omsorgspenger fra arbeidsgiver med adgang til å være borte fra arbeidet. Rettighetene utvides dersom man har omsorg for flere barn. For selvstendige næringsdrivende er det imidlertid ingen grupper som har tilsvarende ordning.

Statens forhandlingsutvalg er enig i at det er viktig at ungdom ser landbruket som en attraktiv næring med velfungerende velferdsordninger. Jordbrukets forslag om avløsning ved sykt barn er imidlertid basert på egenmelding. For lønsmottakere fungerer arbeidsgiver/arbeidstaker-forholdet som et kontrollelement, mens man ved ev. innføring av egenmeldinger for jordbrukere ikke vil ha tilsvarende kontrollfunksjon. For å opprettholde legitimiteten for tilskuddsordningene over jordbruksavtalen er det viktig at ordningene er kontrollerbare.

Statens forhandlingsutvalg finner derfor at man i stedet bør vurdere å utvide tilskuddsordningen til tilfeller hvor det foreligger legeerklæring om sykdom for egne barn under 12 år.

Statens forhandlingsutvalg vektlegger at dette kan være et positivt tiltak målrettet mot barnefamilier innen landbruket, og foreslår at SLF til jordbruksoppgjøret 2014 utreder muligheten for innføring av en ordning som nevnt over for avløsning ved sykt barn. Utredningen må bl.a. omfatte anslag for bevilgningsbehov, kontrollaspektet og om en slik ordning bør inkludere bestemmelser fra NAVs regelverk for omsorgspenger til lønsmottakere.

Avkorting ved inntekt utenom bruket

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at sykepenger fra NAV for inntekt utenom bruket ikke skal samordnes med tilskudd fra avløserordningen ved sykdom. Det er anslått et bevilgningsbehov på 20 mill. kroner til dette.

Statens forhandlingsutvalg vil vise til at dette temaet også har vært oppe ved jordbruksoppgjørene i 2009, 2010, 2011 og 2012. Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. blir etter dagens regelverk avkortet med sykepenger, andre trygdeytelser, pensjon og med inntekt fra arbeid utenom foretaket. Dette betyr at heltidsbrukere i de fleste tilfeller får utbetalt tilskuddet uavkortet i karenperioden. For de som har arbeid utenom foretaket blir sykepenger både fra næring og annet yrke trukket.

Statens forhandlingsutvalg vil vise til at forslaget fra jordbruket i relativt betydelig grad kan øke behovet for midler til ordningen. I Jordbrukets forslag er det lagt til grunn et beløp på 20 mill. kroner. SLF oppgir at tilgjengelig statistikk ikke gir grunnlag for å anslå hvor mye kostnadene vil stige om avkorting avvikles. Det foreligger heller ikke data over hvor store beløp som samlet er trukket gjennom avkorting, og det er ukjent hvor mange foretak som ikke har søkt om tilskuddet pga. gjeldende beregningsregler.

Det kan stilles spørsmål ved om det er en riktig prioritering av begrensede rammer over Jordbruksavtalen å gi full ytelse over sykeavløsningsordningen til personer som i mindre grad har arbeid innenfor landbruket, og som mottar større trygdeytelser, lønn o.a. fra annet arbeid. Statens forhandlingsutvalg kan derfor ikke slutte seg til forslaget om en utvidelse av tilskuddsordningen for avløsning ved sykdom m.v.

Andre tema

Jordbruket foreslår at avløsning utført av ektefelle/samboere må gi grunnlag for tilskudd ved avløsning ved sykdom m.v. Ved jordbruksoppgjøret 2006 ble SLF bedt om å utrede dette spørsmålet. Dersom ektefelle/samboer skal være avløser, må det etableres et

arbeidsgiver-/arbeidstakerforhold mellom dem. Det vil være vanskelig å kontrollere realiteten i om det faktisk skjer en reell avløsning.

Det er ønskelig ut fra et likestillingsperspektiv at næringsinntekten i et jordbruksforetak deles mellom ektefellene/samboerne. Avløsertilskudd kan ikke gis når avløseren har næringsinntekt fra jordbruksforetaket. Dersom det åpnes for at ektefeller/samboere uten næringsinntekt kan gjennomføre avløsning som gir rett til tilskuddet, vil dette kunne motvirke deling av næringsinntekta. Det må videre legges til grunn at den landsdekkende landbruksvikarordningen bidrar til den nødvendige tilgang på arbeidsbistand i krisesituasjoner.

Statens forhandlingsutvalg går derfor i mot at ektefeller/samboere skal kunne utføre avløsning som gir grunnlag for utbetaling av avløsertilskudd ved sykdom.

I Jordbrukets krav foreslås det videre at når samdriftsdeltakere avløser hverandre når et medlem er blitt syk, må dette gi rett til sykdomsavløsning. Statens forhandlingsutvalg går i mot dette forslaget, fordi samdriftsorganiseringen bør tilsi mulighet for fleksibilitet mellom deltakerne med hensyn på når de gjennomfører sin andel av arbeidsinnsatsen i fellesforetaket. Dersom samdriften benytter ekstern avløser, kan foretaket være berettiget tilskudd til sykdomsavløsning på linje med andre jordbruksforetak.

7.10.3 Tilskudd til landbruksvikarordningen

Gjeldende tilskuddssats per årsverk for landbruksvikarvirksomhet i avløserlagene er 270 200 kroner. Inntil 40 000 kroner av tilskuddet per årsverk kan benyttes til administrasjon, herunder opplæring.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at kostnadene til opplæring av landbruksvikarer ikke lenger skal avgrenses innenfor rammen på 40 000 kroner per årsverk.

Administrasjonstilskuddet for landbruksvikarordningen skal ikke dekke opplæring av eksempelvis avløserer som ikke deltar i avløserlagenes landbruksvikarvirksomhet. Lagenes hovedvirksomhet, dvs. avløsning som ikke er knyttet til landbruksvikarvirksomhet, må forutsettes å dekke hoveddelen av lagenes administrasjonskostnader. Statens forhandlingsutvalg vil vise til at det ved etableringen av tilskuddsordningen i 2008, var enighet om at det måtte fastsettes en avgrensning av hvor stor andel av tilskuddet som kunne brukes til administrasjon. Det ble fastsatt en høy sats for administrasjonsstøtte per årsverk landbruksvikarvirksomhet for å dekke bl.a. opplæringskostnader.

Statens forhandlingsutvalg mener det fortsatt må være en beløpsavgrensning med hensyn på hvor stor andel av tilskuddet som avløserlagene kan bruke til administrasjon av ordningen. Vi vil i denne sammenheng påpeke at hele tilskuddet, inkl. midler til administrasjon, blir utbetalt som et forskuddsvis beløp til avløserlagene, og at ubenyttet beløp skal betales tilbake / motregnes mot påfølgende års tilskuddsutbetaling til laget. Uten at det fastsettes et beløp som avgrenser hvor mye av totaltilskuddet som kan brukes til administrasjon, vil man ikke ha den nødvendige føring og kontroll på at tilskuddsmidlene brukes til landbruksvikarvirksomhet.

Statens forhandlingsutvalg går derfor i mot å endre avgrensningen på inntil 40 000 kroner per årsverk til administrasjon av ordningen.

Dersom ikke hele tilskuddstildelingen for et år er benyttet, skal utbetalingen til avløserlagene for det påfølgende året avkortes tilsvarende. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at avløserlagene må kunne beholde ubenyttede midler fra forskuddsutbetalingen, og at avløserlagenes forbruk av midler skal vurderes over tre år. Innenfor perioden foreslås det at mindreforbruk i et år skal kunne dekke eventuelt underskudd i andre år av avløserlagets drift.

Statens forhandlingsutvalg vil vise til at en bevilgning gjelder for ett år av gangen, og etter ”Reglement for økonomistyring i staten” er det ikke adgang til å etterkomme jordbrukets forslag.

Statens forhandlingsutvalg vil vise til forslaget om å heve maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. fra 1 400 til 1 500 kroner. Denne endringen vil også styrke landbruksvikarordningen.

7.10.4 Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Tidligpensjonsordningen skal bidra til å lette generasjonsoverganger i jordbruket.

For å være berettiget tidligpensjon kan bruker og/eller dennes ektefelle/samboer ikke lenger eie landbrukseiendom, drive eller ha næringsinntekt fra jordbruk/gartneri eller skogbruk. Fylkesmannen kan imidlertid gjøre unntak i tilfeller hvor bruker og dennes ektefelle/samboer eier hver sin landbrukseiendom og disse drives som selvstendige enheter. Det kan ytes tidligpensjon til den som overdrar landbrukseiendom, uten krav om at den andre parten må overdra sin landbrukseiendom.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener landbruksmyndighetenes dispensasjonspraksis har vært for lite smidig.

SLF opplyser at de har mottatt få klager på fylkesmannens vedtak i saker vedrørende overnevnte forhold. Ved jordbruksoppkjøret i 2009 tok partene opp andre deler av dispensasjonsgrunnlaget i tidligpensjonsordningen som gjaldt overdragelse av landbrukseiendommer. Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbrukets krav i denne nye saken bør følges opp på tilsvarende måte som i 2009, ved at SLF bes gjennomgå fylkesmannens dispensasjonspraksis på området, og gi en redegjørelse om denne. Statens forhandlingsutvalg mener på dette grunnlag at angjeldende bestemmelse i forskriften ikke bør endres.

7.10.5 HMS i landbruket

I februar 2013 ble det vedtatt at Landbrukets HMS-tjeneste og Norsk landbruksrådgiving skal slås sammen, med en tidshorisont på 2- 5 år. Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen på 14 mill. kroner til Landbrukets HMS-tjeneste fra 2014 overføres til Norsk landbruksrådgiving, og øremerkes HMS-arbeid i landbruket. Videre avsettes 1 mill. kroner til å dekke økte kostnader i forbindelse med sammenslåingsprosessen. Bevilgningsvedtaket gjøres i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014. Se også kapittel 7.11.1.

7.11 Andre politikkområder

7.11.1 Kompetanseutvikling og rådgiving

Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* har økt bærekraftig matproduksjon som et sentralt mål. Dette begrunnes bl.a. i befolkningsvekst, klimaendringer og miljøhensyn. For å nå målet kreves kunnskap om best mulig utnyttelse av tilgjengelige landbruksarealer. Til dette kreves høy kompetanse om agronomi hos den enkelte bonde, og i hele apparatet rundt norsk matproduksjon. Det er behov for kunnskapsoppbygging og kunnskapsformidling for å øke produktiviteten, bl.a. gjennom forbedret plantemateriale, sortstilpassing, bedre jordkvalitet og god dyrkingspraksis. Økt bærekraftig matproduksjon krever også god miljøkunnskap for å minimere landbrukets belastning på naturen. Videre trenger jordbruksnæringen rammevilkår som bidrar til at produksjon av mat oppleves som attraktivt.

En styrking av agronomikompetansen i norsk jordbruk krever en langsiktig og helhetlig satsing på mange områder, både på og utenfor jordbruksavtalen.

Rapportene *Økt norsk kornproduksjon* og *Økt storfekjøttproduksjon i Norge* viser begge til et behov for en helhetlig rådgivning for å styrke kompetansen hos den enkelte gårdbruker. Innen kornproduksjon påpekes bl.a. et behov for kunnskap og kompetanse innen agronomi, driftsteknikk, organisering og driftsledelse. For storfekjøttproduksjon omfatter kunnskapsbehovene alt fra byggteknisk planlegging til føring og oppstalling.

Bedre agronomi er sentralt for å nå målet om økt norsk matproduksjon, og da spesielt med tanke på å tilpasse jordbruket til nye driftsformer og klimaendringer. I forbindelse med fjorårets jordbruksoppgjør ble det iverksatt konkrete tiltak som en første fase i et nasjonalt agronomiløft.

Norsk landbruksrådgiving

Norsk landbruksrådgiving (NLR) driver faglig utvikling og uavhengig rådgiving i landbruket gjennom lokale rådgivingsenheter. Rådgivingsenhetene er et faglig bindeledd mellom landbruksforskningen og landbruket. Rådgiving gis i planteproduksjon, teknikk, næringsutvikling, foretaksøkonomi, økologisk landbruk og miljøtiltak.

NLR har sin kjernekompetanse på agronomi. Dette er et av satsingsområdene i den nye landbruks- og matmeldingen for å nå målet om økt bærekraftig matproduksjon. Statens forhandlingsutvalg mener derfor det er viktig å opprettholde og forsterke aktiviteten i NLR og foreslår å øke tilskuddet med 9,5 mill. kroner i 2014. Av dette er 4,5 mill. kroner en økt satsing på veiledning innenfor grøntsektoren, jf. kapittel 7.6.2. Styrket rådgivnings-tilbud på agronomiområdet, og da spesielt med hensyn til oppfølging av de anbefalinger som fremgår av rapporten økt norsk kornproduksjon, vil også stå sentralt i NLR sin disponering av denne økningen i tilskuddet.

NLR har gjennom en årrekke tilbudt gratis og uforpliktende *Økologisk Førsteråd* finansiert som prosjekt over utviklingsmidlene til økologisk landbruk. Statens forhandlingsutvalg foreslår å flytte 6 mill. kroner fra kap. 1150, post 50 utviklingsmidlene innen økologisk landbruk, til NLR sitt grunntilskudd over kap. 1150, post 77.13 fra 2014

slik at dette innlemmes i NLR sin ordinære portefølje, jf. kapittel 7.4.2. Bevilgningsvedtaket gjøres i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014. Den foreslåtte summen skal tilsvare det NLR har blitt tildelt til veiledning innen økologisk produksjon gjennom ulike prosjekter de senere år. Det forutsettes at veiledning og rådgiving innen økologisk landbruk fortsatt er et prioritert satsingsområde.

NLR har overtatt ansvaret for byggteknisk rådgiving og planlegging. Dette ansvaret lå tidligere hos Fylkesmannen. En arbeidsgruppe bestående av avtalepartene og NLR har sett på fremtidig behov for offentlig støtte til tjenesten. Gruppen foreslo en støtte på 7 mill. kroner i 2012, som reduseres årlig med 0,5 mill. kroner de etterfølgende år. Statens forhandlingsutvalg følger opp dette forslaget og avsetter 6 mill. kroner til formålet i 2014. Som et ledd i dette arbeidet, og som et resultat av prosjektet landbruksbygg og kulturlandskap, har NLR fått ansvaret for å drifte nettsiden landbruksbygg.no. Utviklingen av nettstedet er finansiert av prosjektet, mens det forutsettes at NLR vedlikeholder nettstedet som en del av sitt ordinære informasjons- og rådgivingsarbeid.

NLR startet med regional rådgiving i maskinteknikk i 2011. Det er viktig for jordbruket å ha en nøytral rådgivingstjeneste på fagområdet. Statens forhandlingsutvalg ønsker å styrke denne rollen til NLR og foreslår å øke avsetningen med 0,7 mill. kroner til 2,2 mill. kroner i 2014.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen på 14 mill. kroner til Landbrukets HMS-tjeneste fra 2014 overføres til Norsk landbruksrådgiving, og øremerkes HMS-arbeidet i landbruket. Det vises også til kapittel 7.10.5.

Total bevilgning til Norsk landbruksrådgiving blir etter dette 82,5 mill. kroner i 2014, jf. tabell 7.10.

Tabell 7.10 Fordeling av bevilgning til Norsk landbruksrådgiving 2013 og 2014.

	Budsjett 2013 mill. kr.	Endring	Budsjett 2014 mill. kr.
Grunntilskudd til rådgivingsaktivitet	44,0	4,8	48,8
Økt satsing på veiledning innenfor grøntsektoren		4,5	4,5
Byggteknisk planlegging	6,5	-0,5	6,0
Maskinteknisk rådgiving	1,5	0,7	2,2
Økologisk rådgiving		6,0	6,0
HMS-arbeid i landbruket		14,0	14,0
Prosess fusjon NLR og LHMS		1,0	1,0
SUM tilskudd NLR	52,0	30,5	82,5

7.11.2 Utvikling av plantemateriale

Det ble avsatt til sammen 48,6 mill. kroner på post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak i 2013. Av dette ble 21,4 mill. kroner fordelt til Graminor til arbeid med utvikling av nye sorter for engvekster, poteter, frukt, bær og grønnsaker, arbeid i nordisk partnerskap for foredling (Nordic Public-Private Partnership for Pre-breeding) og oppstart av et langsiktig foredelingsprogram for toradsbygg.

Graminor har ansvar for å sikre tilgang til klimatilpasset og sykdomsfritt sortsmateriale i norsk jord- og hagebruk gjennom egen foredling, eller gjennom tilgang til utenlandsk sortsmateriale av korn, engfrø, potet, frukt og bær. Innsatsnivået her bør opprettholdes. For å følge opp behovene for økt satsing på klimatilpasset sortsmateriale, bedre tilgangen på differensiert sortsmateriale og økt bærekraftig matproduksjon ble midlene til Graminors kornforedlingsarbeid betydelig styrket i 2012. Denne satsingen bør videreføres og styrkes med støtte til kunnskapsutviklingsprosjekt som kan bidra til raskere og mer målrettet planteforedling for å oppnå bedre sykdomsforebygging, raskere utvikling av nye sorter og anvendelse av bioteknologisk kunnskap i den tradisjonelle planteforedlingen. Import av poteter fra utlandet har økt raskt. Blant norske produsenter er etterspørselen etter nytt sortsmateriale av poteter stor og Graminor har ansvar for å prøve ut potensielle utenlandske sorter for det norske markedet. Utprøving i karantene gir en kostnadseffektiv utprøving av utenlandske sorter i tidlig fase og det foreslås at tilskuddet til Graminor økes for å dekke drift av karantenefelt.

Nordisk partnerskap for foredling ble startet opp i 2011 for å styrke det nordiske samarbeidet om foredling og tilrettelegging før økt bruk av genetisk mangfold i planteforedlingen. Den første treårige prosjektperioden startet opp i 2011, og det har vært avsatt midler over jordbruksavtalen til den norske andelen av de nordiske midlene for 2012 og 2013. Samarbeidet vurderes så langt å være meget nyttig og det forventes at Nordisk Ministerråd vil videreføres PPP for en ny prosjektperiode 2014-2016.

På bakgrunn av dette foreslår Statens forhandlingsutvalg at posten økes med til sammen 2,2 mill. kroner til Graminors arbeid med utvikling av nye sorter for engvekster, poteter, frukt, bær og grønnsaker (0,8 mill. kroner), drift av karantenefelt for poteter (0,4 mill. kroner) og en avsetning på 1 mill. kroner til utvikling av ny teknologiplattform. Støtten til Nordisk partnerskap for foredling videreføres med 1,2 mill. kroner.

7.11.3 Tilskudd til dyreavl med mer

TYR har det nasjonale ansvaret for avlsarbeidet på kjøttfe i Norge. TYR startet i 2013 opp et grovfôrprosjekt vedrørende storfekjøttproduksjon med prosjektperiode 2013 - 2017. TYR mottok 0,5 mill. kroner til prosjektet i inneværende år. Statens forhandlingsutvalg viser til behovet for å utvikle norsk storfekjøttproduksjon og foreslår å videreføre bevilgningen til tiltaket med 0,5 mill. kroner i 2014.

7.11.4 Finansiering av opplysningskontoret for egg og kjøtt

Statens forhandlingsutvalg viser til Omsetningsrådets vedtak i møtet den 10.12.12 om budsjettet til opplysningskontoret for egg og kjøtt (OEK) for 2013 og vedtak om ekstra midler til markedstiltak for svinekjøtt i regi av OEK. Vedtakene satte først det ordinære budsjettet for OEK til 73,5 mill. kroner, noe som innebærer en økning i OEKs budsjett på 2,9 pst. korrigert for et eget prosjekt for skoletilbud i 2012 og 2013. Deretter bevilget Omsetningsrådet 5 mill. kroner til ekstra markedsføring av svinekjøtt i regi av OEK. Dette innebærer at OEKs budsjett i realiteten er økt med 10 pst. fra året før.

I følge saksframstillingen fra SLF til møtet den 10.12.12 er det ikke sannsynliggjort at det er behov for ekstraordinære midler til markedsføring av svinekjøtt for å bringe markedet i balanse i 2013. Det var forutsatt at effekten av produksjonsregulering og eksport ville balansere ut det prognoserte overskuddet 2013.

Omsetningsrådet er godt kjent med at avtalepartene har vært bekymret for økningen i OEK sine budsjetter og at de ønsker at markedsaktørene selv må bidra til finansieringen av generisk markedsaktivitet. I Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* er dette omtalt slik:

”Departementet har de siste årene, i forbindelse med jordbruksoppgjørene, gitt signaler til Omsetningsrådet om at bransjen må øke sin egen finansieringsandel til opplysningskontoret for kjøtt og egg. Departementet og jordbruksavtalepartene har tidligere signalisert at Omsetningsrådet må gjennomføre en løpende og kritisk vurdering av bruk av ressurser til merkenøytral markedsføring.

Sammen med øvrige formål er det viktig at opplysningskontorene tar hensyn til myndighetenes offisielle kostholdsråd i sine aktiviteter innenfor hver sin bransje, for også å bidra til gode holdninger og bedre kunnskap om et riktig kosthold.”

Statens forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbrukets avtaleparter bidrar til at disse føringene blir fulgt.

7.11.5 Tydeligere distriktsprofil

En egen arbeidsgruppe har, med bakgrunn i Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken* og jordbruksoppgjøret 2012, sett på hvordan en kan oppnå tydeligere distriktsprofil i nasjonale ordninger.

Arbeidsgruppen la til grunn at tydeligere distriktsprofil innebærer at en gjennom de nasjonale ordningene i større grad skal fange opp regionale ulikheter og gjennom virkemiddelutformingen treffe områder med negativ relativ utvikling på viktige landbruksindikatorer bedre. Arbeidsgruppen beskrev dagens virkemidler, der en allerede har distriktsprofil i mange ordninger, analyserte utviklingen i jordbruket med utgangspunkt i noen viktige indikatorer for å studere regionale ulikheter i utvikling og vurderte eksisterende og nye økonomiske ordninger med hensyn på å gjøre distriktsprofilen tydeligere. Arbeidsgruppen presenterte en meny av potensielle tiltak som er tilpasset ulike vektlegginger innenfor begrepet tydeligere distriktsprofil. Arbeidsgruppen var samlet i vurderingen om ikke å innføre distriktsprofil i kulturlandskapstilskuddet og ikke bruke distriktpolitisk virkeområde direkte som soner for å fordele landbrukspolitiske tilskudd.

Hovedprinsippet for de distriktpolitiske virkemidlene i landbrukspolitikken, for å nå målet om landbruk over hele landet, har vært å bidra til inntektsutjevning gjennom å kompensere for geografisk betingede driftsulemper. Dagens landbrukspolitikk har samlet sett en meget sterk distriktsprofil i de nasjonale ordningene. Graden av differensiering i tilskuddssatser varierer imidlertid mellom ulike produksjoner. Sterkest er differensieringen innen grovfôrbaserte produksjoner. Struktur- og distriktsprofilen i dagens ordninger bidrar til en aktiv distriktpolitikk fordi mesteparten av støtten går til sone II til

IV innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Struktur- og distriktsprofilen bidrar til den geografiske produksjonsfordelingen gjennom å gi en høyere produksjon i distriktene.

Samlet utgjør den økte distriktsdifferensieringen innenfor jordbruksoppgjøret siden 1999 om lag 650 mill. kroner. Denne regjeringen har styrket distriktsprofilen i jordbruksoppgjøret med om lag 620 mill. kroner siden den tiltrådte. Det er gjennomført mindre endringer i soneinndelingen i de geografiske differensierte tilskuddene. Fraktordningene for korn/kraftfôr og kjøtt er endret, og ordningene er styrket i sentrum-periferi-dimensjonen. Ordningene har også fått økt bevilgning. Videre er det overført midler fra nasjonalt til regionalt nivå for å bidra til at virkemidlene bedre tilpasses lokale og regionale utfordringer. Det tar noe tid fra et jordbruksoppgjør er behandlet i Stortinget til en kan se effektene av det. De grepene som allerede er tatt for å fremme en tydeligere distriktsprofil, har ennå ikke fått full effekt.

7.11.6 Erstatninger (post 71)

Erstatningsordningene er en overslagsbevilgning der forbruket på posten blir bestemt av skadeomfanget det enkelte år. Endringer i regelverk som gir økte eller reduserte utbetalinger må følges av forslag til bevilgningsvedtak.

Erstatning ved tap av sau på beite

Det er behov for endringer i gjeldende forskrift for å få bedre samsvar mellom formål og regelverk og sikrere budsjettkontroll. Ordningen har som formål å gi økonomisk kompensasjon til produsenter som opplever katastrofepregede tap på beite. I dag er katastrofetapet definert til tap tilsvarende mer enn 15 000 kroner fratrukket en egenandel på 30 pst. Tidligere var dette knyttet til konkrete tap, mens flere fylker nå forvalter dette som erstatning for generelle tap. Det betyr at store produsenter i dag kan få erstatning ved normaltap.

Statens forhandlingsutvalg foreslår at ordningen gis en utforming mer i samsvar med ordningen for erstatning ved klimabetingede skader ved at det er tap ut over gjennomsnittstapet på bruket de siste 5 år som danner grunnlag for erstatningsutbetalinger. Det foreslås at SLF får i oppdrag å beregne hvor stor tapsprosent ut over normaltap som gir om lag uendret bevilgningsnivå sammenlignet med gjeldende ordning. LMD sender en revidert forskrift på høring med sikte på innføring fra beitesesongen 2014. Med utgangspunkt i formålet for gjeldende ordning som sier at det er katastrofepregede tap som skal erstattes, bør ordningen justeres slik at den gir stimulans til tapseforebyggende tiltak og økt dyrevelferd.

Erstatning for klimabetingede skader i planteproduksjonen

I sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene i 2008 heter det blant annet:

”Maksimalbeløpet for erstatning per vekstgruppe opprettholdes på 500 000 kroner, og partene legger til grunn at behov for sikkerhet ut over dette må dekkes gjennom private forsikringsordninger.”

I jordbrukets krav foreslås det at toppavgrensningen per vekstgruppe økes til 750 000 kroner. Erfaringene de seneste årene har vist at det er langt færre enn først antatt som

kommer opp i slike erstatningssummer. Jordbruket har heller ikke lagt inn effekt på rammen av sitt forslag.

I perioden 2007-2011 var det 3 800 erstatningsutbetalinger. Dette gir et gjennomsnitt på ca. 760 saker per år. 37 av disse utbetalingene nådde maksimumsgrensen på 500 000 kroner, tilsvarende ca. 1 pst. av antall saker. Dette gir et gjennomsnitt på ca. 8 utbetalinger per år.

Statens forhandlingsutvalg foreslår å øke maksimalbeløpet per vekstgruppe til 750 000 kroner, og at protokollen fra 2008 oppheves. Det innebærer at maksimal erstatning for produsenter med f.eks. bær- og grønnsaksproduksjon blir 1,5 mill. kroner per år. SLF har vurdert at dette i gjennomsnitt vil medføre økte utbetalinger over posten på ca. 2 mill. kroner per år.

Vekstgrupper

I sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene i 2008 heter det blant annet:

”Partene er enige om at frukt og bær defineres som ulike vekstgrupper i forbindelse med beregning av erstatning for klimabetingede avlingsskader, men at disse produksjonene fortsatt er samme vekstgruppe ved beregning av produksjonstilskudd.”

Vekstgruppene for produksjonstilskudd er definert spesifikt i jordbruksavtalen. Dersom andre ordninger skal ha en annen definisjon av vekstgrupper skal dette avtalefestes, og fremgå av jordbruksavtalen. Vekstgruppen frukt og bær ble senere splittet også innenfor produksjonstilskudd.

Ved forskriftsjusteringen av erstatningsordningene i 2012 ble konserverserter/-bønner flyttet fra vekstgruppe korn til vekstgruppen grønnsaker i satsforskriften som SLF fastsetter, mens disse produksjonene fortsatt ligger under vekstgruppen korn i produksjonstilskudd. Statens forhandlingsutvalg ser ingen grunn til at disse produksjonene defineres i en annen vekstgruppe ved erstatninger, enn i produksjonstilskudd, og foreslår at forskriften justeres i samsvar med det.

7.11.7 Mottaksplikt

Ved jordbruksforhandlingene i 2011 var partene enige i forslagene fra en arbeidsgruppe som hadde evaluert mottaksplikten knyttet til markedsreguleringen i jordbruket. I samsvar med bestemmelsene nedfelt i kapittel 5 i ”*Jordbruksavtalen 2011-2012*” gjennomførte avtalepartene 11.04.12 et møte med markedsregulatorene innen de enkelte sektorene.

For 2013 var forhandlingspartene enige om at det før årets jordbruksforhandlinger ikke skulle gjennomføres et tilsvarende møte om markedsregulators prisbetingelser overfor produsent ut fra struktur og region. Dette innebærer imidlertid ikke noen endring i bestemmelsene vedrørende gjennomføring av denne type møter. Etter kontakt med SLF vil det bli foretatt ny vurdering av behovet for et slikt møte i forkant av jordbruksoppgjøret i 2014.

7.11.8 Finansiering av framtidsrettet kjøttkontroll

Mattilsynets slakteritilsyn, slik det utføres i dag, er relativt kostbart bl.a. på grunn av kravet om tilstedeværelse av kompetent personell fra Mattilsynet gjennom hele slakteprosessen. Kostnadene ved kontrollen kan reduseres ved overføring av praktiske oppgaver fra Mattilsynet til slakteriene. Mattilsynet har sammen med Animalia, Nortura og KLF vurdert hvordan dette kan gjennomføres. Det foreligger forslag om å utvikle og innføre arbeidsprosesser og systemløsninger som legger til rette for en effektiv elektronisk informasjonsflyt mellom Mattilsynet og næringen langs hele produksjonskjeden fra dyrehold til ferdig slakt. Det er beregnet at med en engangsinvestering i 2014 på om lag 16 mill. kroner, kan næringen spare ca. 13 mill. kroner per år i reduserte kjøttkontrollgebyr.

Det er imidlertid ikke rom for å prioritere dette tiltaket innenfor Mattilsynets budsjett-rammer for 2014. Det legges videre til grunn at tiltaket heller ikke kan finansieres over Jordbruksavtalen, fordi tiltaket ikke er i samsvar med innretningen på tilskuddsordningene over avtalen. Statens forhandlingsutvalg vil peke på at Omsetningsrådet kan vurdere om finansiering av tiltaket ev. kan skje gjennom bruk av omsetningsavgift. Ved et forslag om slik finansiering, må Omsetningsrådet avgjøre om de anser at dette er et tiltak som er i tråd med regelverket og som dermed kan finansieres av omsetningsavgiftsmidler.

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold kapittel 1150

8.1.1 Innledning

Det forhandles om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2014. Videre kan partene drøfte tilpasninger av bevilgningene i 2013 til det faktiske behov, og legge fram nye bevilgningsforslag for Stortinget som innebærer endringer og omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett i 2013. Partene kan også omdisponere tidligere bevilgede, men ikke disponerte beløp (overførte beløp), som engangsbevilgninger i inneværende budsjettår. Dersom det i budsjettåret tilbakebetales tidligere utbetalte tilskudd til investeringer i reguleringsanlegg fordi anleggene ikke lenger benyttes til formålet, kan partene omdisponere disse.

8.1.2 Overførte beløp fra 2012 og omdisponering av bevilgninger i 2013

Overførte beløp fra 2012 til 2013

For regnskapet for 2012 og tall sammenlignet med budsjett for kap. 1150, se tabell 8.1. På de overførbare postene er det godkjent overført 51,5 mill. kroner fra 2012 til 2013.

Tabell 8.1 Overførte beløp fra 2012 til 2013

Post	Ordning	Budsjett minus forbruk
70	Markedsregulering	13,576
74	Direkte tilskudd	10,849
77	Utviklingstiltak	8,436
78	Velferdsordninger	18,652
Sum overførbare bevilgninger		51,513

Prognoser for forbruk i 2013

Det vises til forbruksprognoser fra Statens landbruksforvaltning for alle poster på kap. 1150 og kap. 4150. Over- og underforbruk som skyldes volumendringer eller konsekvensjusteringer på post 71 og 73 justeres for 2013 i nysalderingen og for 2014 i budsjettproposisjonen.

Forbruksprognosene på de overførbare postene med gjeldende satser i 2013, viser et underforbruk på 24,6 mill. kroner, jf. tabell 8.2.

Tabell 8.2 Prognoser for forbruk i 2013

Post	Ordning	Budsjett minus prognose
01	Utredninger og evalueringer	-0,300
70	Markedsregulering med mer	-2,032
74	Direkte tilskudd	15,111
77	Utviklingstiltak	-7,820
78	Velferdsordninger	19,564
	Sum overførte bevilgninger	24,613

Sett i forhold til de beløp som utbetales, er innsparingen klart innenfor en normal prognoseusikkerhet og det sikkerhetsnivå mot overforbruk som er nødvendig.

Omdisponeringer i 2013

Totalt kan det etter dette omdisponeres 76,1 mill. kroner i 2013.

Statens forhandlingsutvalg foreslår en økning i matkornprisene med 16 øre/kg og fôrkornprisene med 14 øre/kg fra 1.7.2013. Samtidig er det lagt til grunn en økt prisnedskrivning på 4 øre/kg som etter det gir en økning i råvarekostnad til kraftfôr på 7 øre/kg. For å unngå markedsforstyrrelser, og bidra til at forutsetningene om råvarekostnad i kraftfôrproduksjonen oppfylles, mener Statens forhandlingsutvalg at prisnedskrivningen av norsk korn må gjennomføres fra 1. juli 2013. Forutsatt at ca.70 pst. av kornavlingen leveres før årsskiftet, innebærer det at bevilgningen på post 73.19 må styrkes med 33,0 mill. kroner i 2013.

Statens forhandlingsutvalg foreslår det resterende beløp på 43,1 mill. bevilges til Landbrukets utviklingsfond, post 50.11.

8.1.3 Budsjettmessige endringer i 2014

Post 01 Driftskostnader (mill. kroner)

	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
01	Driftskostn. til utredninger og eval.	2,500		2,500

Post 50 Fondsavsetninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
50.11	Tilskudd til LUF ¹⁾	1 433,653	46,000	1 479,653
	Konsekvensjustering		-275,000	
	Sum	1 433,653	-229,000	1 204,653

1) 43,1 mill. kroner omdisponeres til LUF i 2013

Post 70 Markedsregulering (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
	<i>Avsetningstiltak hagebruk</i>	11,400	2,000	
	<i>Kollektiv dekn. oms. avg. hagebruk</i>	14,000		
	<i>Tilskudd til kadaverhandtering</i>	5,000		
70.11	Avsetningstiltak	30,400	2,000	32,400
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevning	179,000		179,000
	Sum	209,400	2,000	211,400

Post 71 Tilskudd til erstatninger m.m. (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
	<i>Erstatning ved avlingssvikt i planteprod.</i>	30,000	2,000	
	<i>Tilskudd til reparasjon av vinterskadd eng</i>	4,000		
	<i>Tilskudd rognebærmøllskade i epleproduksjon</i>	0,200		
	<i>Tilskudd ved tap av bifolk</i>	0,300		
	<i>Erstatning ved tap av sau på beite</i>	2,700		
	<i>Tilskudd ved svikt i honningproduksjon</i>	2,800		
Sum	Tilskudd til erstatninger m.m.	40,000	2,000	42,000

Post 73 Pristilskudd (mill. kroner) ¹⁾

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
73.11	Tilskudd til norsk ull	130,000	4,400	134,400
	<i>Grunntilskudd geitemelk</i>	62,000	3,000	
	<i>Distriktstilskudd melk</i>	514,700	10,000	
73.13	Pristilskudd melk	576,700	13,000	589,700
	<i>Grunntilskudd sau, lam, kje</i>	88,500		
	<i>Kvalitetstilskudd storfekjøtt</i>		145,300	
	<i>Distriktstilskudd kjøtt</i>	570,000		
	<i>Distriktstilskudd fjørfekjøtt</i>	0,400		
73.15	Pristilskudd kjøtt	658,900	145,300	804,200
73.16	Distriktstilskudd egg	6,400	0,000	6,400
	<i>Distriktstilskudd potet Nord Norge</i>	4,500	0,250	
	<i>DK-tilskudd frukt, bær og grønt</i>	83,200	9,850	
73.17	Distr.- og kval.tilskudd frukt, bær og gr.sak	87,700	10,100	97,800
	<i>Fraktilskudd kjøtt</i>	130,000		
	<i>Fraktilskudd egg</i>	8,200		
	<i>Fraktilskudd kraftfôr</i>	121,000		
	<i>Fraktilskudd korn til kraftfôrprod.</i>	83,500		
73.18	Fraktilskudd	342,700	0,000	342,700
73.19	Prisnedskrivning korn	445,700	47,600	493,300
73.20	Tilskudd til matkorn	48,400	2,400	50,800
73.21	Tilskudd til potetsprit/potetstivelse	42,400		42,400
	Sum	2 338,900	222,800	2 561,700

1) Bevilgningsendring i 2014 før kvantumsjustering

Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
	<i>Driftstilskudd melk</i>	1 182,400	-1,400	
	<i>Driftstilskudd kjøttfeproduksjon</i>	177,000	10,000	
74.11	Driftstilskudd	1 359,400	8,600	1 368,000
	<i>Tilskudd til husdyr</i>	2422,500	72,300	
	<i>Tilskudd bevaringsverdige storferaser</i>	4,900	0,500	
74.14	Tilskudd til husdyr	2 427,400	72,800	2 500,200
	<i>Tilskudd til dyr på utmarksbeite</i>	349,600	10,100	
	<i>Tilskudd til beitende dyr</i>	401,300	-0,300	
74.16	Beitetilskudd	750,900	9,800	760,700
	<i>Kulturlandskapstilskudd</i>	1 678,238	-12,132	
	<i>Arealtilskudd</i>	1 557,000	-11,203	
	<i>Elektroniske fagsystem, IKT</i>	11,762	-11,465	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 247,000	-34,800	3 212,200
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	428,500	20,000	448,500
	<i>Omleggingstilskudd økologisk landbruk</i>	13,500		
	<i>Husdyrtilskudd økologisk landbr.</i>	57,500	-0,500	
	<i>Arealtilskudd økologisk landbr.</i>	43,300	-3,800	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	114,300	-4,300	110,000
74.22	Tilskudd til miljøv. spredemåter, husd.gjødsel	14,000	-14,000	0,000
	Sum	8 341,500	58,100	8 399,600

Post 77 Utviklingstiltak (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
	<i>Tilskudd til semin</i>	30,670		
	<i>Tilskudd til veterinærreiser</i>	45,800		
	<i>Tilskudd til organisasjoner</i>	14,200		
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	90,670	0,000	90,670
	<i>Tilskudd til frøforsyning</i>	9,020		
	<i>Tilskudd til lagring av såkorn</i>	1,000	3,500	
77.12	Tilskudd til frøavl m.m.	10,020	3,500	13,520
	<i>Tilskudd til forsøksringer</i>	44,000	4,800	
	<i>Byggteknisk rådg./planlegging</i>	6,500	-0,500	
	<i>Maskinteknisk rådgivning</i>	1,500	0,700	
	<i>Grøntveiledning</i>		4,500	
77.13	Tilskudd til rådgivning	52,000	9,500	61,500
	<i>Fraktilskudd pelsdyrfôr</i>	17,800		
	<i>Tilskudd til pelsdyrfôr (refusjon)</i>	5,400		
77.14	Tilskudd pelsdyrfôr	23,200	0,000	23,200
	<i>Utvikling av plantemateriale m.m.</i>	31,460	3,200	
	<i>Kvalitetstiltak settepotetavl</i>	7,040		
	<i>Tilskudd til produsentsammenslutninger</i>	0,100		
	<i>Tilskudd til premieringsordning økologisk kjøtt</i>	0,100		
	<i>Handlingsplan plantevernmidler</i>	10,000	1,000	
77.15	Tilskudd til kvalitets og salgsfr. tiltak	48,700	4,200	52,900
77.17	Tilskudd til fruktlager	11,000	2,000	13,000
	Sum	235,590	19,200	254,790

Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
78.11	Tilskudd til avløsning ferie og fritid	1 168,319	5,770	1 174,089
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom	190,500	-4,100	186,400
78.14	Tilskudd sykepengeordning jordbruket	88,000		88,000
	<i>Tilskudd til avløserlag (landbruksvikar)</i>	<i>55,000</i>	<i>7,000</i>	<i>62,000</i>
	<i>Tilskudd landbrukets HMS-tjeneste</i>	<i>14,000</i>	<i>1,000</i>	<i>15,000</i>
78.15	Andre velferdstiltak	69,000	8,000	77,000
78.16	Tidligpensjonsordningen	93,035	-1,800	91,235
	Sum	1 608,854	7,870	1 616,724

Kap 4150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
70	Tilbakebetalt tilskudd reguleringsanlegg	0,000		0,000
85	Markedsordningen for korn	59,520		59,520
	Sum	59,520	0,000	59,520

Vedlegg Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	390,0
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	390,0
+ Avtalepriser fra 1.7.2013	470,0
= Sum avtalepriser og tilskudd 2013/14	860,0
+ Omdisponering overførte midler fra 2012 til 2013	50,0
= Sum til fordeling	910,0
+ Økt inntektsverdi jordbruksfradrag	110,0
= "Ramme for oppjøret"	1 020,0

Priser:	Kvantum mill. l/kg/kr	Målpris kr/kg	Målprisendring	Endring
			fra 1.7. kr/l/kg	fra 1.7. mill. kr
Melk, ku og geit	1560,4	4,82	0,19	296,5
Gris	130,1	31,64		0,0
Sau/lam	24,0	63,00	3,00	72,0
Egg	62,9	19,10		0,0
Poteter	196,7	3,79	0,16	31,5
Grønnsaker og frukt	1859,3		2,2%	40,1
Norsk matkorn	187,0	2,73	0,16	29,9
Sum målprisutslag				470,0

Endringer på kap. 1150 og 4150		Endring	Budsjett 2013
Post		mill. kr	mill. kr
01	Driftskostnader, utredninger og evalueringer	0,000	2,500
50	Fondsavsetninger	46,000	1 433,653
70	Markedsregulering	34,000	209,400
71	Tilskudd til erstatninger m.m.	2,000	40,000
73	Pristilskudd	222,800	2 338,900
74	Direkte tilskudd	58,100	8 341,500
77	Utviklingstiltak	19,200	235,590
78	Velferdsordninger	7,870	1 608,854
SUM KAP. 1150		389,970	14 210,397
KAP. 4150 Post 80		0,000	27,700

Kapittel 1150 Jordbruksavtalen:

Post	Benevning	Endring mill. kr	Budsjett 2013 mill. kr ¹⁾
01	Driftskostnader, utredninger og evalueringer		2,500
50.11	Tilskudd til LUF ²⁾ og ³⁾	46,000	1 433,653
50	Fondsavsetninger	46,000	1 433,653
70.11	Avsetningstiltak	2,000	30,400
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	32,000	179,000
70	Markedsregulering, kan overføres	34,000	209,400
71	Tilskudd til erstatninger m.m.	2,000	40,000
73.11	Tilskudd til norsk ull	4,400	130,000
73.13	Pristilskudd melk	13,000	576,700
73.15	Pristilskudd kjøtt	145,300	658,900
73.16	Distriktstilskudd egg	0,000	6,400
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	10,100	87,700
73.18	Frakttilskudd	0,000	342,700
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn	47,600	445,700
73.20	Tilskudd til matkorn	2,400	48,400
73.21	Tilskudd til potetsprit og potetstivelse		42,400
73	Pristilskudd (overslagsbevilgning)	222,800	2 338,900
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon	8,600	1 359,400
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	72,800	2 427,400
74.16	Beitetilskudd	9,800	750,900
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	-34,800	3 247,000
74.19	Regionale miljøprogram	20,000	428,500
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	-4,300	114,300
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	-14,000	14,000
74	Direkte tilskudd, kan overføres	58,100	8 341,500
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer		90,670
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	3,500	10,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	9,500	52,000
77.14	Tilskudd til pelsdyr		23,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	4,200	48,700
77.17	Tilskudd til fruktlager	2,000	11,000
77	Utviklingstiltak, kan overføres	19,200	235,590
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	5,770	1 168,319
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom mv	-4,100	190,500
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket		88,000
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	8,000	69,000
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	-1,800	93,035
78	Velferdsordninger, kan overføres	7,870	1 608,854
SUM KAP. 1150		389,970	14 210,397

1) Saldert budsjett

2) Bevilgningen skal konsekvensjusteres ned 275 mill. kroner i 2014 sammenlignet med budsjett 2013

3) I tillegg er 43 mill. kroner av ledige midler i 2013 omdisponert til å styrke fondskapitalen

Markedsordningen for korn

	Kvantum 1 000 tonn	Målpris kr/kg	Endring kr/kg	Mill. kr
Prisendringer norsk korn				
Hvete, matkorn	156,5	2,73	0,16	25,0
Rug, matkorn	10,5	2,57	0,16	1,7
Bygg	585,8	2,32	0,14	82,0
Havre	229,0	2,10	0,14	32,1
Förhvete og fôr rug	95,0		0,14	13,3
Erter til modning	7,0			0,0
Såkorn	52,6		0,14	7,4
Sum norsk korn	1 136,4		0,14	161,5
Oljevekster	11,2	5,18	0,14	1,6
Sum korn og oljevekster	1 147,6		0,14	163,0

Kap. 4150 Markedsordningen for korn

Post 80	Kvantum 1 000 tonn	Sats kr/kg	Endring kr/kg	Endring mill. kr
Sildemel	12,0	0,00		0,0
Soyamel	170,0	0,15		0,0
Andre fôrstoffer	10,0	0,05		0,0
Sum kap 4150.80	192,0			0,0

Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn

	Kvantum 1 000 tonn	Sats kr/kg	Endring *) kr/kg	Endring mill. kr
Korn	1 119,4	0,338	0,04	44,8
Økologisk korn	10	0,90	0,20	2,0
Oljevekster, lupiner og bønner	11,2	1,79	0,04	0,4
Økologiske oljevekster, lupin, bønner		2,60	0,20	0,0
Førerter	6,8	0,72	0,04	0,3
Økologiske førerter	0,2	1,20	0,20	0,0
Sum	1 147,6			47,6

*) Endres fra 1. juli 2013. Bevilgningen i 2013 økes med 33 mill. kroner

Post 73.20 Tilskudd til matkorn

	Kvantum 1 000 tonn	Sats kr/kg	Endring kr/kg	Endring mill. kr
Tilskudd alt matkorn	330,0	0,14	-0,14	-46,2
Tilskudd norsk matkorn	187,0	0,14	0,26	48,6

Anslag endring i kraftfôrpris, inkl korn og protein, øre/kg **0,07**

Post 73.11 Tilskudd til norsk ull

	Kvantum mill. kg	Sats kr/kg	Sats- endring kr /kg	Total endring mill. kr
Ull	4,362	31,00	1,00	4,4

Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Kvantum mill. l.	Gjeld. sats kr / l	Sats- endring kr / l	Total endring mill. kr
Grunntilskudd geitmelk	19,9	3,11	0,15	3,0
Distriktstilskudd				
Sone A ¹⁾	202,7	0,00		0,0
Sone B	333,9	0,12		0,0
Sone C	241,3	0,30	0,01	2,4
Sone D	523,2	0,42	0,01	5,2
Sone E	120,9	0,52	0,01	1,2
Sone F	52	0,65	0,01	0,5
Sone G	54,9	0,90	0,01	0,5
Sone H	3,8	1,11	0,01	0,0
Sone I	13,9	1,69	0,01	0,1
Sone J	11,2	1,78	0,01	0,1
Sum distriktstilskudd, melk	1 557,8		0,01	10,0
Sum post 73.13 Pristilskudd, melk				13,0

1) Omfatter landet utenom sone B-J

Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

	Kvantum mill. kg	Gjeld. sats kr/kg	Sats- endring kr/kg	Total endring mill. kr
Grunntilskudd, kjøtt				
Sau	23,6	3,81		0,0
Geit	0,3	5,15		0,0
Storfe kval. O og bedre	80,7	0,00	1,80	145,3
Sum grunntilskudd, kjøtt	23,9			145,3
Distriktstilskudd, kjøtt				
Sone 1	20,7	0,00		0,0
Sone 2	53,3	4,55		0,0
Sone 3	18	7,35		0,0
Sone 4	7,1	11,30		0,0
Sone 5	0,8	13,30		0,0
Sau, sone 4	3,6	13,30		0,0
Sau, sone 5	0,6	13,80		0,0
Gris Vestlandet og Agder ¹	8,7	1,10		0,0
Gris, sone 4	7,5	5,10		0,0
Gris, sone 5	0,3	5,40		0,0
Kylling og kalk., Agd./Vestl. ¹	0,3	0,20		0,0
Sum distriktstilskudd, kjøtt	120,9			0,0
Sum pristilskudd kjøtt				145,3

1) Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal + Agderfylkene

Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Kvantum mill. kg	Gjeld. sats kr/kg	Sats- endring kr/kg	Total endring mill. kr
Vestl.	6,2	0,45		0,0
Trøndelag	10,1	0,22		0,0
Nord Norge	2,1	1,05		0,0
Sum distriktstilskudd egg				0,0

Post 73.18 Frakttilskudd

	Kvantum Mill. kr	Forskrift med satser	Endring Mill. kr
Sonefrakt korn	85,5		
Frakt kraftfôr	119,0		
Frakttilskudd slakt	130,0		
Frakttilskudd egg	8,0		
Sum	342,5		0,0

Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku

	Antall	Sats	Sats- endring	Ny sats	Endring mill. kr
	kr/bruk/dyr	kr/bruk/dyr	kr/bruk/dyr	kr/bruk/dyr	
Kumelk Jæren Foretak	713	109 000	6 000	115 000	4,3
Kumelk Nord-Norge Foretak	1 062	122 000	8 000	130 000	8,5
Kumelk rest Sør- Norge Foretak	8 035	116 000	6 000	122 000	48,2
Geitemelk Foretak	326	122 000	6 000	128 000	2,0
<i>Ammekyr</i>					
6-39 kyr Dyr	46 665	2 750		2 750	0,0
40 og flere kyr Foretak	213	110 000	0	110 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-54,4
Sum driftstilskudd, melk og ammeku	14 291				8,6

Post 74.14 Tilskudd til husdyr

	Intervall		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
	Fra	Til					
Bunnfradrag 35 pst ¹⁾			43 406	3 000		3 000	0,0
Mjølkeku	1	16	142 525	4 028		4 028	0,0
	17	25	41 440	2 072		2 072	0,0
	26	50	39 954	860		860	0,0
Sum			223 919				0,0
Storfe	1	250	544 236	800		800	0,0
Mjølkegeit	1	125	30 547	1400		1 400	0,0
	126	250	3 433	512		512	0,0
Sum			33 980				0,0
Ammekyr	1	25	59 925	4 080		4 080	0,0
	26	50	8 494	2 170		2 170	0,0
	50 +		1 832	500		500	0,0
Sum			70 250				0,0
Sau over 1 år pr 1.jan	1	50	486 143	1 180	139	1 319	67,6
	51	100	171 064	924	138	1 062	23,6
og ammegeiter	101	200	64 609	347		347	0,0

Post 74.14 Tilskudd til husdyr forts.

	200	300	7 530	210	210	0,0
Uteangersau (alle)	1	300	32 312	210	210	0,0
	Sum		761 658			91,2
Lammeslakt	kval. O og bedre		890 010	206	206	0,0
	kval. O- og dårligere		56 284	0	0	0,0
	Kjeslakt over 3,5 kg		7 871	80	80	0,0
	Økologiske					
Tillegg:	lammeslakt		30 862	40	40	0,0
	Sum		985 027			0,0
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	25 778	765	765	0,0
Avlsgris Jæren	1	35	5 421	615	615	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	2 054	1 052	1 052	0,0
Avlsgris landet	36	+	20 657	0	0	0,0
	Sum		53 909			0,0
Slaktegris 2)	1	1400	981 758	20	20	0,0
Slaktegris Jæren	1	1400	208 242	16	16	0,0
	Sum		1 190 000			0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	570 610	10	10	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	24 361	24	24	0,0
Verpehøner, landet	1001	5 000	2 094 738	10	10	0,0
	Sum		2 689 709			0,0
Unghester < 3 år			4 924	1000	1 000	0,0
Bikuber 4)	1	250	27 536	350	50 400	2,2
Hjort			8 367		210 210	1,8
Bevaringsverdige husdyrraser			2 639	1800	200 2 000	0,5
Beløpsavgrensing 3)				280 000	280 000	3,6
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-26,5
Sum produksjonstilskudd, husdyr						72,8

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

3) Lammetilskudd ut av beløpsavgrensningen

4) Antall økt med 2000 for nytt regelverk

Post. 74.16 Tilskudd til dyr på beite

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Endring mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	245 646	375	25	400	6,1
	Sau, lam, geit	1 939 657	129	6	135	11,6
Beitetilskudd:	Småfe m.m.	608 324	60		60	0,0
	Storfe m.m.	2 255 227	432		432	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-7,9
Sum beitetilskudd		5 048 854				9,8

Post. 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd		Sats	Endring	Ny sats	Endring
	Antall	kr/daa	kr/daa	kr/daa	mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 221 069	191		191	0,0
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾	43 406	3 000		3 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr	5 940 475				0,0
Arealtilskudd, korn	3 048 511				0,0
Arealtilskudd, potet	126 531				1,9
Arealtilskudd, grønnsaker	61 764				0,0
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	43 788				0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-36,7
Sum, AK-tilskudd	9 221 069				-34,8

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr			Antall	Sats	Endring	Ny sats	Endring
			daa	kr/daa	kr/daa	kr/daa	mill. kr
Sone 1	0 - 250	dekar	291 805	90		90	0,0
	over 250	dekar	94 098	65		65	0,0
Sum			385 903				0,0
Sone 2	0 - 250	dekar	228 094	0		0	0,0
	over 250	dekar	91 620	0		0	0,0
Sum			319 714				0,0
Sone 3	0 - 250	dekar	467 370	124		124	0,0
	over 250	dekar	124 630	75		75	0,0
Sum			592 000				0,0
Sone 4	0 - 250	dekar	362 723	124		124	0,0
	over 250	dekar	115 780	75		75	0,0
Sum			478 503				0,0
Sone 5	0 - 250	dekar	2 866 096	233		233	0,0
	over 250	dekar	467 801	75		75	0,0
Sum			3 333 896				0,0
Sone 6	0 - 250	dekar	549 591	261		261	0,0
	over 250	dekar	160 519	75		75	0,0
Sum			710 110				0,0
Sone 7	alt areal	dekar	120 349	291		291	0,0
Sum			120 349				0,0
Sum grovfôr alle soner			5 940 475				0,0

<u>Arealtilskudd, korn</u>			Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Sone 1	0-800	dekar	1 200 138	123		123	0,0
	801-	dekar	108 102	102		102	0,0
Sone 2	0-800	dekar	24 686	175		175	0,0
	801-	dekar	0	152		152	0,0
Sone 3	0-800	dekar	1 050 341	175		175	0,0
	801-	dekar	66 442	152		152	0,0
Sone 4	0-800	dekar	422 163	246		246	0,0
	801-	dekar	3 742	221		221	0,0
Sone 5	0-800	dekar	166 679	246		246	0,0
	801-	dekar	2 827	221		221	0,0
Sone 6 - 7	0-800	dekar	3 391	246		246	0,0
	801-	dekar	0	221		221	0,0
Sum korn, alle soner			3 048 511		0,0		0,0

<u>Arealtilskudd, potet</u>			Ant. daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Sone 1 -5			121 435	65	15	80	1,8
Sone 6 -7			5 096	915	15	930	0,1
Sum poteter, alle soner			126 531				1,9

<u>Arealtilskudd, grønnsaker</u>			Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Sone 1 - 5	0 - 80	dekar	28 894	550		550	0,0
	over 80	dekar	32 567	0		0	0,0
	Sum			61 461			
Sone 6 - 7	0 - 80	dekar	303	1 650		1650	0,0
	over 80	dekar	0	0		0	0,0
	Sum			303			
Sum grønnsaker, alle soner			61 764				0,0

<u>Arealtilskudd, frukt</u>			Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Sone 1 - 4	0 - 40	dekar	5 793	1 000		1000	0,0
	over 40	dekar	2 698	0		0	0,0
	Sum			8 491			
Sone 5 -7	0 - 40	dekar	11 073	1 450	0	1450	0,0
	over 40	dekar	1 246	0		0	0,0
	Sum			12 319			
Sum frukt alle soner			20 810				0,0

<u>Arealtilskudd, bær</u>			Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Sone 1 - 4	0 - 40	dekar	7 665	1 000		1000	0,0
	over 40	dekar	7 997	0		0	0,0
	Sum			15 662			
Sone 5 - 7	0 - 40	dekar	5 772	1 450	0	1450	0,0
	over 40	dekar	1 544	0		0	0,0
	Sum			7 316			
Sum bær, alle soner			22 978				0,0
Sum frukt og bær, alle soner			43 788				0,0

Post. 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring mill. kr
Korn til modning	81 220	300		300	0,0
Grønnsaker, frukt og bær	4 205	1 000		1000	0,0
Poteter	1 231	500		500	0,0
Grønngjødsling	7 682	500		500	0,0
Innmarksbeite	46 417	25		25	0,0
Grovfôr od annet økologisk areal	298 492	25		25	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	439 247				0,0
Omleggingstilskudd					
Alt karensareal minus innmarksbeite	50 356	250		250	0,0
Sum omleggingstilskudd økologisk areal	50 356				0,0

Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring mill. kr
Melkekyr	AK-sone 1-4	5 552	2 400	2400	0,0
	AK-sone 5-7	3 654	2 702	2702	0,0
Ammekyr	AK-sone 1-4	2 387	1 518	1518	0,0
	AK-sone 5-7	1 540	1 968	1968	0,0
Andre storfe	AK-sone 1-4	11 071	402	402	0,0
	AK-sone 5-7	6 888	564	564	0,0
Sau over 1 år	AK-sone 1-4	9 730	342	342	0,0
	AK-sone 5-7	27 592	414	414	0,0
Melkegeit og ammegeit	AK-sone 1-4	65	162	162	0,0
	AK-sone 5-7	938	186	186	0,0
Avlsgris	Landet	288	402	402	0,0
Slaktegris	Landet	5 329	260	260	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-4,3
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					-4,3

Post 78.11 Tilskudd for avløsning til ferie og fritid

	Intervall dyr	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Nye satser kr/dyr	Økt sats 3,90%	Endring mill. kr
Mjølkeku	1 - 8	77 688	3 697		3 826	3,9%	
(bruk med melkeprod)	over 8	160 873	2 510		2 598	3,9%	
	Sum	238 561					
Ammekyr	alle	67 302	885		916	3,9%	
Andre storfe	alle	544 394	513		553	3,9%	
Melkegeit og melkesau	1 - 40	12 620	879		910	3,9%	
(bruk med melkeprod)	over 40	20 560	588		609	3,9%	
	Sum	33 180					
Sau, ammegeit	alle	730 743	464		480	3,9%	
Avlsgris	alle	53 773	1057		1 094	3,9%	
Slaktegris	alle	1 580 369	37		38	3,9%	
Verpehøner, -ender, - kalkuner, -gjess	alle	4 137 086	9,3		9,6	3,9%	
Hester	alle	31 023	1057		1 094	3,9%	
Avlskaniner	alle	1 570	263		272	3,9%	
Gjess, ender, kalkuner, livkylling	alle	3 671 792	3,24		3,35	3,9%	
Slaktekylling	alle	62 746 924	0,4		0,41	3,9%	
Økologisk slaktekylling	alle	102 668	1,55		1,60	3,9%	
Revetisper	alle	47 651	290		300	3,9%	
Mink- og ildertisper	alle	135 536	85		88	3,9%	
Hjort	alle	5 670	359		372	3,9%	
Sum effekt av satsendringer							20,3
Avkorting		antall foretak m. maks. utbetaling	Makssats kr/foretak	Endring kr/foretak	Nye satser kr/foretak	Endring mill. kr	
Sum effekt av maksimalsatsen		7 920	69 000	3 000	72 000	23,8	
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-38,3
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid							5,8